САНАДИ БОНКИ АВРУПОИИ
ТАЉДИД ВА РУШД

СТРАТЕГИЯ БАРОИ ТОЉИКИСТОН

аз тарафи Шўрои Директорон дар таърихи 26 январи соли 2009
тасдиќ карда шудааст

Тарљумаи матни аслии ин санад аз тарафи БАТР танњо барои таваљљуњи хонандагон омода шудааст. Гарчанде, ки БАТР кўшиш намудааст, ки дурустии тарљумаро таъмин намояд, БАТР сањењии пурраи ин тарљумаро кафолат дода наметавонад. Эътимод доштан ба ин гуна тарљума пурра дар ихтиёри худи хонанда аст. Дар њељ гуна њолат БАТР, кормандон ва ё намояндагони он дар назди хонанда ё ягон каси дигар барои носањењї, хатогї, камбудї, хат задан, нуќсон ва ё таѓирот дар мазмуни ин тарљума, новобаста аз сабаби он, љавобгў буда наметавонад, ва инчунин барои зараре, ки аз рўи он расида метавонад.Дар њолати пайдо шудани ягон мухолифат ё зиддият байни матни англисї ва тарљумаи он, нусхаи англисї бартарї дорад.

МУНДАРИЉА

1 МАЗМУНИ МУХТАСАР ... 1

СТРАТЕГИЯИ КИШВАР ... 7

1. ПОРТФЕЛИ БОНК ... 7

1.1 ШАРЊИ ФАЪОЛИЯТИ БОНК ТО ИМРЎЗА ... 7

1.2 Иљро намудани стратегия пешинаи кишвар ... *8*

1.3. Таъсири давраи гузариш ва дарсњои омўхташуда ... *11*

1.3.1. Таъсир ба љараёни гузариш ... 11

1.3.2 Иљроиши молиявии Портфели вуљуддошта ... 15

1.3.3 Сафарбар намудани маблаѓгузории муштарак ... 16

1.3.4 Дарсњои омўхта шуда ... 16

1.4 Таносуби портфелї ... *19*

2. МУЊИТИ АМАЛЇ ... 19

2.1 Муњити ислоњоти умўмї ... *19*

2.1.1 Рушди сиёсї ... 19

2.1.2 Муњити иќтисодї ... 20

2.1.3 Шароити экологї ... 23

2.1.4 Масъалањои мењнат ... 24

2.1.5 Шароитњои иљтимої ... 25

2.1.6 Ислоњот дар ќонунгузорї ... 27

2.1.7. Њамкории минтаќавї ... 28

2.2. Рушди иќтисодї ва пешравї дар давраи гузариш ... *29*

2.2.1. Пешрафї дар давраи гузариш ... 29

2.2.2 Мушкилотњои давраи гузариш ... 35

2.2.3 Дастрасї ба сармоя ... 36

3. ТАВАЉЉУЊИ СТРАТЕГЇ ... 37

3.1.Приоритетњо (афзалиятњо)-и бонк барои давраи стратегї ... *37*

3.2.Проблемањои соњавї ва њадафњои бонк ... *40*

3.2.1. Сектори соњибкорї ... 40

3.2.2. Сектори молиявї ... 44

3.2.3. Инфраструктура (зерсохтор) ва сектори энергетика ... 46

3.2.4. Таъсири экологии стратегияи бонк ... 50

4. НИЊОДЊОИ МОЛИЯВИИ БАЙНАЛМИЛЛАЛЇ ВА ДОНОРЊОИ БИСЁРЉОНИБА **... 51**

4.1. Хазинаи байналмиллалии асъор ... *51*

4.2. Бонки умумиљањонї ... *52*

4.3. Корпоратсияи байналмиллалии молиявї ... *53*

4.4. Бонки Осиё оид ба Рушд ... *54*

4.5. Барномаи Рушди Созмони Миллали Муттањид ... *55*

4.6. Бонки Исломї оид ба Рушд ... *56*

4.7. Ташкилоти Оѓохон оид ба рушд ... *57*

4.8. Иттињоди Аврупо ... *58*

ЗАМИМАИ 1. БАЊОДИЊИИ СИЁСЇ ... 59

ЗАМИМАИ 2 – НИШОНДОДЊОИ АЛОЊИДАИ ИЌТИСОДЇ ... 64

ЗАМИМАИ 3 МУЊИТИ АТРОФ ... 65

ЗАМИМАИ 4. ГУЗАРИШИ ЌОНУНЇ ... 68

ЗАМИМАИ 5 – АМАЛИЁТЊО ВА РОЊЊОИ АЛОЌАИ АЗ ТАРАФИ БОНК ИМЗО КАРДА ШУДА – ТО БА ОХИРИ МОЊИ СЕНТЯБРИ СОЛИ 2008 ... 79

ЗАМИМАИ 6 – ЛОИЊАЊОИ КОР КАРДА ШУДА ИСТОДА ... 80

ЗАМИМАИ 7 – ЊАМКОРИИ ТЕХНИКЇ ... 81

ЗАМИМАИ 8 – ЛОИЊАЊОИ КОР КАРДА ШУДА ИСТОДА ОИДИ ЊАМКОРИИ ТЕХНИКЇ ... 83

ЗАМИМАИ 9 - ИСМ/ХМХ ДАР ТОЉИКИСТОН 2009-2011 ... 84

ЗАМИМАИ 10 - КЎМАКИ ДУЉОНИБА. ... 89

1 МАЗМУНИ МУХТАСАР

Тоҷикистон дар амалӣ намудани асосҳои моддаи 1 Шартнома оиди таъсиси Бонк тадриҷан пеш рафта истодааст. Гузариш ба демократияи бисёр-ҳизбдор ва плюрализми сиёсӣ суст буда, интихоботи охирони
Президентӣ, сарфи назар аз баъзе беҳбудиҳо дар муқоиса бо интихоботҳои пешина, ба меъёрҳои байналмилалӣ мувофиқат карда натавонист. Пешрафти кишвар дар равона намудани иқтисодиёти худ ба тавҷеҳи бозорӣ ноустувор мебошад ва дар соҳаҳои асосии ислоҳоти сохторӣ ва ниходӣ пешравии зиёде мушоҳида намешавад. Илова бар ин, ба он таъсири мушкилотхои зиёди дохилӣ ва беруна мерасад, аз он ҷумла заифии муҳити макроиқтисодӣ.

Пешрафт дар барпо намудани ниходҳои демократӣ номураттаб мебошад ва мушоҳидони байналмилалӣ интихоботи охирини миллиро барои он танқид намуданд, ки дар рафти он рақобати сиёсӣ вуҷуд надошт ва ба интихобкунандагон имконияти интихоби ҳаққонӣ дода нашуд. Дар вақти гузаронидани интихобот нисбат ба интихоботи президентии соли 1999 баъзе беҳбудиҳо мушоҳида мешуд, чунки ҳозир дар Тоҷикистон бисёр ҳизбҳои сиёсӣ вуҷуд доранд, аз он ҷумла ҳизбҳои мухолифин ва инчунин шабакаи Созмонҳои Ғайриҳукуматӣ. Ба ҳар ҳол, яке аз масъалаҳои ҳалталаб рушди плюрализми ҳаққонии сиёсӣ мебошад дар ҳоле ки ҳизби Президентии ҳукмрон ҳоло ҳам дар саҳнаи сиёсӣ бартарӣ дорад.

Баъд аз стратегияи пештара, ки соли 2005 кор карда шудааст, дар Тоҷикистон зиёдшавии воқеъии ММД (Маҷмуи маҳсулоти дохилӣ) дар ҳаҷми 7.2 фоиз дар як сол мушоҳида мешавад. Ба ҳар ҳол муҳити макроиқтисодӣ ҳоло ҳам заиф ва ноустувор мебошад. Дар ҳоле, ки ин пешравии охиронвақта аз ҳисоби сохаи хизматрасонӣ ва сохтмон нумуъ ёфт, иқтисоди кишвар ҳануз ҳам аз соҳаи кишоварзӣ, истеҳсоли алюминий ва гиидроэнергетика вобастагии сахт дорад, ва инчунин дар пеши мудохилаҳои ногаҳонӣ, ба монанди таъсири манфии боду ҳаво, ки дар аввали соли 2008 ғайримуқаррарӣ хунук омада буд, заиф мебошад.

Ошкор гаштани қарзи хориҷии давлатӣ (US$ 321 миллион), ки асосан аз ҳисоби захираҳои байналмилалии Бонки марказӣ барои маблағгузорӣ намудани соҳаи пахтакорӣ, дар охирҳои соли 2007 замонат дода шуда буд, сабаби ташвишҳои ҷиддӣ оиди ҳолати бозоргирии байналмилалии кишвар гашт ва эътимодро оиди идораи сиёсати макроиқтисодии он суст намуд. Ин эътимодро танҳо баъд аз бомуваффақият иҷро намудани барномаи ХБА ва қатъ намудани истифодаи Бонки марказӣ хамчун воситаи амалӣ намудани сиёсати қарздиҳӣ, бо роҳи баланд бардоштани мустақилияти он ва пешгирӣ намудани ихтилофи манфиатҳо, ба даст овардан мумкин аст. Дар айни замон, дар доираи барномаи ХБА иҷроиши хубе ба даст оварда шуд ва инчунин пешрафт дар гузаронидани тафтиши махсуси Бонки марказӣ мушоҳида карда мешавад.

Вале, сарфи назар аз ҳамаи ин, бинобар бад шудани муҳити хориҷӣ, ба устувории макроиқтисодӣ, дар давраи пешояндаи стратегӣ, хатарҳои зиёдтаре таҳдид менамоянд. Барои паст намудани ин хатарҳо хусусан дурандешӣ дар сиёсати пулию молӣ ва иҷрои бомуваффақияти барномаи ҳозираи ХБА лозим аст.

Тоҷикистон ҳоло ҳам байни кишварҳое, ки онҷо БАТР амал менамояд, кишвари камбизоаттарин мебошад. Дар соли 2007 даромад ба ҳар як сари аҳолӣ 580 доллари амрикоиро ташкил медод. Барои паст кардани сатҳи камбизоатӣ ва инчунин барои мусоидат намудан ба рушди иқтисодии дарозмуддат, гуногуншакл намудани иқтисодиёт дар асоси рушди сектори хусусӣ бисёр муҳим мебошад. Ба ҳар ҳол пешравӣ дар иҷрои ислоҳотҳо хеле мўътадил мебошад, ва Точикистон ҳоло ҳам байни дигар кишварҳои дар давраи гузариш буда, дар гузаронидани ислоҳоти бозорӣ аз ҳама кам пешрафта мебошад. Масалаҳои ҳалталаби дар давраи ояндаи стратегӣ чунинанд:

- ***даровардани ислоҳот дар соҳаи кишоварзӣ***, аз он ҷумла пурра иҷро намудани ҳадафи «озодӣ ба хоҷагиҳо», омода сохтани қонунгузории фаръӣ, то ки ҳуқуқи ба дигар шахс додани замин, аз он ҷумла ҳуқуқи хоҷагидорон барои ҳамчун замонат ба кафолат гузоштани замин, амалӣ гардад, ва инчунин барои ҳал намудани бори қарзии хоҷагидорони пахтакор;
- ***мустаҳкам намудани идораи корпоративӣ ва таъмин намудани шаффофияти корхонаҳои калони давлатӣ*** дар саноат;
- ***баланд бардоштани иқтидори назоратӣ ва мустақилияти танзимгарии сектори молиявӣ*** ва маҳдуд намудани мудохилаи давлат, то он ки ниходҳои молиявӣ пурра дар асоси тиҷоратӣ фаъолият намуда тавонанд;
- боз хам ***бехтар намудани сохтори идора ва танзим дар хама бахшхои инфраструктура*** бо максади чалб намудани иштироки сектори хусусӣ ва қавӣ намудани идораи хаматарафаи сектори барқ, бо роҳи мустахкам намудани идораи корпоративӣ ва шаффофияти идораи ширкати давлатии барқӣ;
- ***омода намудани мухити маблағгузорӣ барои мусоидат намудан ба рушди корхонаҳои хурд ва миёнаҳаъм*** бо роҳи кам кардани бюрократияи барзиёд, ки он ҳамзамон сатҳи ришвахуриро паст менамояд.

Мусоидат намудан ба сектори хусусӣ

Бонк боз ҳам диққати асосии худро ба сектори хусусӣ медиҳад, хусусан, ба рушди корхонахои микро, хурд ва миёна (КМХМ), хамчун аввалият (приоритети) якуми худ. Ба ин кор карда баромадани аснодҳои микромолиявӣ, ривоҷ додани хатҳои кредитӣ барои корхонаҳои хурд ва миёна ва давом додани Барномаи мусоидат ба тиҷорат дохил мебошад. Бо мақсади дар бар гирифтани секторҳои гуногун ва конеъ намудани эҳтиёҷоти молиявӣ, Бонк пурра аз асноди молиявӣ, ки дар чорчўбаи Ташаббуси кишварҳои дар давраи аввали гузариш буда (ТКДАГ) кор карда шудаанд, истифода менамояд.

Бонк инчунин корҳои худро дар дастгирӣ намудани ислоҳотҳои асосӣ дар сектори кишоварзӣ зиёд менамояд, бо роҳи истифодаи Механизми маблағгузории сектори кишоварзии Тоҷикистон, ки ба навӣ ҷорӣ карда шуда буд, ва инчунин бо роҳи истифодаи хатҳои кредитӣ барои соҳаи кишоварзӣ ба воситаи бонкҳои тиҷоратии маҳаллӣ, ва бо ҷорӣ намудани маблағгузорӣ дар асоси молҳои кишоварзӣ. Бонк инчунин корҳои худро дар таъмин намудани

маблағњо ба корхонањои коркарди маводи соњаи кишоварзї давом медињад, бо маќсади ба таври васеътар зиёд намудани арзиши иловагї.

Барои рушду риволљи минбаъдаи МКМЊ, танњо таъмин намудани маблағњо кифоя нест. Аз ин лињоз Бонк дониш ва малакањои гуногунро ба КМХМ бо истифодаи маблағгузорї барои њамкории техникї зери ТКДАГ вуљуд дошта, меомўзонад, якљоя бо барномањои маблағгузорї, ё ин ки мустаќилона дар чорчўбаи барномањои Хадамоти машваратї тиљоратї ва оиди Идораи Солимии Молиявї

Устувор намудани сектори молиявї

Дар солњои охир сектори Бонкї якбора васеъ гашт (гарчанде ки аз тањкурсии паст бошад њам), вале инкишофи минбаъдаи он бинобар кам будани базаи капиталї ва кам будани мањсулот мањдуд мегардад. Бинобар ин аввалияти (приоритети) дуюми бонк устувор намудани сектори молиявї, бо роњи зиёд намудани капитализасияи сектор, ва инчунин баланд бардоштани имконияти он барои воситаи эътимодноки молиявї гаштан мебошад. Бонк инчунин масолењи ќарздињии худро васеъ менамояд ва имконияти љорї намудани механизми маблағгузории якљояи миёнањаљмро ба Бонкњои мањаллї тањќиќ менамояд.

Бонк масъалаи љорї намудани асноди маблағгузориро бо асъори миллї ва механизми суғуртавии асъори хориљиро барои кам кардани риск (хатар) ба ќарздињандагон ва ќарзгирандагон ба назар мегирад. Инчунин имкониятњои соњаи лизингї (иљоравї) муњокима карда мешавад, бо маќсади ќонеъ намудани талабот, хусусан дар соњаи кишоварзї, ки бинобар барпо намудани фермањои хурдтар ва самараноктар ба вуљуд меояд.

Њамаи ин фаъолиятњо якљоя бо маблағгузории васеъи њамкории техникї (ЊТ) ба бонкњо ва ниходњои молиявии партнёрї амалї мегардад. Бонк инчунин њамкории техникиро бо маќсади устувор намудани сектори молиявї ва назорати он амалї менамояд, аз он љумла дастгирї намудани Бюрои кредитї, муосидат намудан ба пасандозњо ва бењтар намудани ќонунгузори бар зидди «сафедкунии маблағњо».

Дастгирї намудани инфраструктураи (зерсохтори) асосї

Талабот ба маблағгузорї дар зерсохтор хеле зиёд аст ва бењтар намудани зерсохтори асосї сатњи зиндагонии ањолиро бардошта барои озод иљро намудани фаъолияти тиљоратї мусоидат менамояд. Аз ин лињоз афзалияти сеюми бонк мусоидат намудан ба коммерсиализатсия (фоидаовар намудани) зерсохтор ва њамзамон додани диќќати амиќ ба талаботњои асосї ва дастрасї барои ањолї мебошад. Роњбарияти Бонк ба њамин ќарор омад, ки дар ин давра њуќуќи худро (масалан, пардохт нанамудани маблағ ё ки талаби пеш аз мўњлат баргардондани ќарз) бар зидди вайрон намудани шарт дар бораи «кафолати манфї» дар лоињањои асосии њозира истифода набарад, бо назардошти вазъияти њозираи љумњурї оиди мувозинаи ќаризи хориљї ва талаботи баланд барои рушди зерсохтор. Бонк ба таври амиќ аз рўи иљрои ўњдадории њукумат оид ба тањия ва иљро намудани барномаи ХБА назорат мебарад ва инчунин аз

Њукумат барои бањо додан ба њолати њозира њисоботи мунтазам ќабул менамояд.

Дар асоси иљрои бомуваффаќияти лоињањо оид ба системаи обтаъминкунї ва оиди нигоњубини роњњо ва инчунин бо назардошти тамаркуз додани фаъолияти дигар донорони асосї ба лоињањои калон оиди инфраструктура, Бонк фаъолияти худро ба соњањои муайян равона менамояд. Ин соњањо зерсохтори мунисипалиро дар бар мегиранд, аз он љумла корхонањои хурди таъмирї барои воситањои наќлиётба наќлиёт ва зерсохтори энергетика. Ин лоињањо дар шакли ќарзњои хурд, бо ќисми калони грантњо бо маблаѓгузории якљоя бо танзими ниходї, ба монанди сиёсати шаффофи нархгузорї, структураи идораи корпоративї ва њисоботи даќиќи молиявї. Барои мувофиќат намудан ба талаботи ХБА оиди гузашткунї ва баланд бардоштани дастрасии лоињањо, Бонк бояд грантњои якљоя маблаѓгузорї карда шударо сафарбар намояд

Мусохибаи стратегї

Бонк ба мусохибаи худ бо роњбарият барои бењтар намудани иќлими сармоягузорї ва инчунин амалї намудани ислоњоти ба њадаф гирифта шудаи соњањои муайян дар кишвар диќќати махсус медињад. Хусусун Бонк дастгирии љараёни мунтазами машваратиро бо иштироки сектори хусусї, роњбарият ва љомеаи донорї ба воситаи Шурои сармоягузорон давом медињад.

Бонк инчунин кўшишњои ХБА-ро дар боз њам шаффофтар ва мустаќил гардондани бонки марказї дастгирї менамояд, то ки диќќати асосии он ба устувории нархњо ва ба танзим даровардани сектори молиявї дода шавад, на балки ба маблаѓгузорї намудани секторњои алоњидаи иќтисодиёт. Бонк инчунин дар гузаронидани мусоњибаи стратегї ва расонидани кўмаки техникї мусоидат менамояд, ки барои бењтар намудани идораи корпоративї кўмак мерасонад, аз он љумла барои љорї намудани Меъёрњои Байналмилалии Њисоботи Молиявї дар сатњи љумњурї, омўзондан ва модернизатсия намудани агентињои танзимї, идорањои антимонополї ва антикоррупсионї (зидди ришвахурї).

Бонк дар мутобиќати зич бо дигар ИБМ-њо ва љомеаи тиљоратї дар кор карда баромадани Стратегияи якљоя оид ба дастгирї намудани љумњурї иштирок менамояд, ки он њамчун роњнамо барои амалї намудани ислоњотњои оянда дар кишвар истифода мешавад.

Бонк таъмин менамояд, ки њамаи амалиётњои БАТР дар Тољикистон бо тартибу маросимњои Бонк оиди муњити атроф мувофиќат намояд ва дар мавридњои лозима Наќшањои кориро оиди муњити атроф дар бар гиранд.

РЎЙХАТИ ИХТИСОРЊО

ADB/ БРО	Бонки Рушди Осиё
ADF/ ХРО	Хазинаи Рушди Осиё
AKDN/ТОХР	Ташкилотои Оѓохон оид ба Рушд
AM/ МС	Мачлиси солона
AML/АЗМ	Зидди-«сафедкунии маблагхо»
ATC/БПДГ	Бањодињї ба проблемањои давраи гузариш
BAS/ХМТ	Хизматњои машваратї-тиљоратї
BEEPS/ТФСМТ	Тадќиќоти фаъолияти соњибкорї ва муњити тиљоратї
BCI/ТБСП	Ташаббус оиди бењтар намудани соњаи пахтакорї
BOMCA/БИСОМ	Барномаи Идораи Сархадоти Осиёи Марказї
CACO/СЊОМ	Созмони њамкории Осиёи Марказї
CAD/ШАШ	Шуъбаи авиасияи шањрвандї
CADAP/БММОМ	Барномаи мубориза бар зидди маводи мухаддир дар Осиёи Марказї
CAREC/ЊИМОМ	Хамкории Иќтисодии Минтаќавии Осиёи Марказї
CARSSF/ХМОМТР	Хазинаи махсуси Осиёи Марказї оид ба таќсимоти риск
CDM/МРС	Механизми рушди сањењ
CIDA/АКРБМ	Агентии Канада оид ба рушди байналмилалї
CIS/ИДМ	Иттињоди давлатњои муштарак-ул-манофеъ
CL/ХК	Хати кредитї
CPAP/НКБК	Наќшаи кори оид ба барномаи кишвар
CPI/НАИ	Нишондоди арзиши истеъмолї
CPS/ СЊМ	Стратегияи њамкории кишвар
DCI/СРЊ	Санади рушди њамкорї
DIF/ММБ	Механизми сармоягузории бевосита
DLF/МЌБ	Механизми ќарздињии бевосита
EAEC/ЉИАО	Љомеаи иќтисодии Аврупо ва Осиё
EAP/НКМА	Наќшањои корї оид ба муњити атроф
ECO/СЊИ	Созмони Њамкории Иќтисодї
EIA/БТМА	Бањодињї ба таъсири муњити атроф
EIB/БСВ	Бонки содирот ва воридот
ETCI/ТКДАГ	Ташаббуси кишвархо дар давраи аввали гузариш
EU	Иттињоди Аврупо
EUR	Евро
ASEC/ЉИА	Љомеаи иќтисодии Аврупо ва Осиё
FAO/ТОКСММ	Ташкилоти озуќа ва кишоварзии СММ
FDI/СБХ	Сармоягузории бевоситаи хориља
FI/ИМ	Нињодњои молиявї
GEF/ХЭГ	Хазинаи экологии глобалї
GDP/ММД	Маљмўи мањсулоти дохилї
GoT/ЊТ	Њукумати Тољикистон
GSM/СГКМ	Системаи глобалї барои коммуникатсияњои мобилї
ha./га	Гектар
HPP/СГЭ	Стансияњои гидроэлектрикї
IAS/МБЊ	Меъёри Байналмилалии Њисобот
IBRD/БАТР	Бонки Байналмилалии Таљдид ва Рушд
IDA/ЉРБ	Љамъияти рушди байналмилалї
IFC/КБМ	Корпорасияи байналмилалии маблаѓгузорї
IFI/НБМ	Нињоди молиявии байналмилалї
IFRS/СБЊМ	Стандартњои байналмилалї њисоботи молиявї
ILO/СБМ	Созмони байналмилалии мењнат
IMF/ХБА	Хазинаи байналмилалии асъор
IOM/СБМ	Созмони байналмилалї муњољират
IOSCO/СБХЌА	Созмони Байналмиллалї оид ба хидматона барои ќоѓазњои арзишнок
IPO/БАКС	Бороришии аввалаи кушоди сањмияњо
IRP/ЊНИ	Њизби нањзати Ислом
IsDB/БИР	Бонки Исломии Рушд
JCSS/СЯДК	Стратегияи якљояи дастгирии кишвар

KfW	Kreditanstalt für Wiederaufban
LIS/ТНЊ	Тадќиќоти нишондодњои њуќуќї
LTT/ГГЌ	Гурўњи гузариши ќонунї
MCFF/ММЯМ	Механизми маблаѓгузории якљояи миенањаљм
MDG/ЊДЊ	Њадафњои Рушди Њазорсола
MDRI/ТБГЌ	Ташаббуси бисёрљониба оиди гузашт кардан аз ќарз
MF/ММ	Микромолияњо
MSE/КМХ	Корхонањои микро ва хурд
MSME/КМХМ	Корхонахои микро, хурд ва миёна
NBMFI/НММЃБ	Ниходњои микро-молиявии ѓайрибонкї
NBT/БМТ	Бонки миллии Тољикистон
NDS/СРМ	Стратегияи рушди миллї
НМЧЭ/НКМА	Наќшаи кории миллї оид ба муњити атроф
NGO/СЃЊ	Созмони ѓайрињукуматї
ODIHR/ОИДЊИ	Офис барои нињодњои демократї ва њуќуќи инсон
OSCE/САЊА	Созмони Амният ва Њамкории Аврупо
OTC/ЃБ	Ѓайрибиржавї
PB/БИ	Бонки иштироккунанда
PCA/ШЊ	Шартномаи њамкорї
PDP/ЊХД	Њизби халќї-демократї
PCF/ХКТ	Хазинаи карбони таљрибавї
PEP/ЉСХ	Љамъияти соњибкории хусусї
PIP/БМД	Барномаи маблаѓгузории давлатї
PIU/ШИЛ	Шўъба оиди иљрои лоињa
PPP/БЌХ	Баробарии ќобилияти харидорї
PRGF/МПСКИ	Механизми паст намудани сатњи камбизоатї ва инкишоф
PRSP/ССПСК	Санади стратегї оиди паст намудани сатњи камбизоатї
PSD/РСК	Рушди сектори хусусї
RR/НД	Намояндаи доимї
SCO/СЊШ	Созмони њамкории Шанхай
SIDA/СИДА	Агентии Шветсия оид ба њамкории байналмилалї
SME/КХМ	Корхонахои хурд ва миёна
SMP/ БМК	Барномаи аз тарафи коргарон назорат бурда шуда Staff Monitored Programme
SSSRCI/ХДНТКИ	Хадамоти давлатї оид ба назорат ва танзим дар коммуникатсия ва иттилоот
TACIS/ТАСИС	Кўмаки техникї барои Иттињоди давлатњои муштарак-ул-манофеъ
TAFF/ММХЌТ	Механизми маблаѓгузории соњаи кишоварзї Тољикистон
TAM/БРФК	Барномаи рушди фаъолияти корхонахо
TC/ЊТ	Њамкории техникї
TCSE/БММТ	Биржаи марказии молиявии тољик
БМС/БМС	Барномаи мусоидат ба савдо
TFSF/ЧСМТ	Чорчубаи сектори молиявии Тољикистон
TLSS/ТСЗАТ	Тадќиќоти сатњи зиндагии ањолии Точикистон
TMAC/МТММ	Маркази Тољикистон оид ба масалаи минањо
TMSEF/МКМТ	Маблаѓгузории корхонањои микро ва хурди Тољикистон
TRACECA/ДНАКО	Долони наќлиётии Аврупо-Кавказ-Осиё
TSA/ЩДЊТ	Ширкати давлатии њавопаймои Тољикистон
TSOB/ТСБ	Тољик Содирот Бонк
UNCITRAL/КСММЌБС	Комиссия СММ оид ба ќонуни байналмилалии савдо
UNDAF/ЧРСММ	Чорчубаи рушди СММ
UNEP/БСММА	Барномаи СММ оид ба муњити атроф
UNESCO/СТИМСММ	Созмони таълимї, илмї ва мадании СММ
БРСММ	Барномаи рушди СММ
UNICEF/СХКММ	Созмони Хазинаи Кудакони Миллали Муттањид
US$	Доллари Амрикої
USAID/АИМАРБ	Агентии ИМА оид ба рушди байналмиллалї
WB/БУ	Бонки умўмиљањонї
WHO/СУТ	Созмони Умумиљањонии тандурустї

СТРАТЕГИЯИ КИШВАР

1. Портфели Бонк

1.1 Шарњи фаъолияти Бонк то имрўза

Тољикистон дар соли 1992 аъзои БАТР гашт. То соли 1996 амалиёти Бонк танњо аз кумакрасонї дар чорчубаи ЊТ иборат буд. Аз њамон давра то њозира Бонк 43 лоињаи сармоягузориро тасдиќ намуд, бо љалби ќарзњо, сармоя ва кафолатњо. Айни замон ўњдадорињои имзо карда шуда 88 миллион евроро ташкил менамоянд, аз он љумла 8.4 миллион евро аз кафолатњои Барномањои мусоидат ба савдо (БМС). Таќрибан 50 миллион евро пардохт карда шудааст.

Дар давраи стратегияи пештара, Бонк бо имзо намудани 23 лоиња, фаъолияти худро хеле васеъ намуд (ба љадвали 1 нигаред). Аксарияти лоињањо дар сектори молиявї иљро карда шудаанд – додани ќарз ба бонкњои хусусї ва нињодњои микромолиявии ѓайри-бонкї (НММЃБ), БМС-њо, ва ичунин њамчун сармоягузорї ба сањмњо. Бонк инчунин 4 лоињаи зерсохториро дар соњаи наќлиёт ва муниципалї имзо намуд, инчунин як лоињаро оид ба механизми бевоситаи сармоягузорї ва шаш лоињаро оид ба механизмњои бевоситаи ќарздињиро ба корхонањои хусусии хурд ва миёнаљаљм (КХМ) дар агробизнес, секторњои фурўши чакана ва телеком. Илова бар ин лоињањои пештар имзо шуда дар секторњои молиявї, наќлиёт ва текоммуникатсияњо иљро шудаанд.

Офиси намояндагї дар давраи иљрои стратегия мустањкам карда шуд ва дар кор карда баромадани лоињањои нав, гузаронидани мусоњибаи самаранок ва баландсифат бо роњбарият ва назорат бурдан аз болои шумораи зиёдшуда истодаи лоињањо љузъи асосї буд.

Љадвали 1. Тољикистон: Тафсири фаъолияти Бонк то имрўза[1]

Аз рўи сектор									
Номи сектор	ЎЊДАДОРИЊО					ПОРТФЕЛИ ХОЛИС			
	Шумораи лоињањо	Арзиши умўмии лоиња	Маблаѓгузории БАТР	% умўмии БАТР	Прадохт шудааст	Портфель	% портфель	Ўњдадорињо и иљронашуда	Харољотњои амалї
Нињодњои молиявї	26	61	54	59%	27	49	65%	28	21
Зерсохтори умўман	7	30	15	17%	7	11	15%	8	3
MEI	3	14	6	7%	1	6	8%	5	1
Наќлиёт	4	16	9	10%	6	5	7%	3	2
Корпоративї, умуман	9	45	22	24%	19	15	20%	5	11
Агробизнес	*7*	*33*	*13*	*14%*	*11*	6	8%	2	4
Информатикаи Телеком & ВАО	*2*	*12*	*9*	*10%*	*8*	9	12%	3	7

[1] Ба охири моњи декабри соли 2008

ДАР КИШВАР ЊАМАГЇ	42	136	91	100%	53	75	100%	41	35

1.2 Иљро намудани стратегия пешинаи кишвар

Стратегияи пештараи Бонк барои Тољикистон аввалиятњои стратегии зеринро дар бар мегирифт:

- маблағгузорї намудани сектори хусусї, ва додани диққати асосї ба КХМ ва микробизнес;
- мустаҳкам намудани сектори молиявї ба воситаи таъмин намудани хатњои кредитї ба бонкњои маҳаллї ва НММҒБ, расонидани кўмаки техникї ва дар љое, ки мумкин аст, ворид намудани сармояи иловагї;
- дастгирї намудани лоињањои зерсохтори асосї бо додани диққати асосї ба сектори мунисипалї ва лоињањои ба тиљорат равона карда шуда, дар њамкории зич бо дигар донорон ва НБМ;
- гузаронидани мубоњисаи стратегї, такмил додани рушди сектори шахсї, идора ва муњити сармоягузорї.

Васеъ намудани фаъолият дар кишвар ба Бонк иљозат дод, ки дар иљрои стратегияи худ, хусусан дар секторњои хусусї ва молиявї, хеле ба пеш равад.

Рушди сектори хусусї

Дар давраи стратегї, Бонк шаш лоињаро оиди Механизми бевоситаи қарздињї (МБҚ) ва як лоињаро оиди Механизми бевоситаи сармоягузорї имзо намуд, ки аксари онњо дар агробизнесс буд. Аксарияти ин лоињањо як марњилаи қатъї мебошанд ва барои муњити тиљоратии Тољикистон хуб мувофиқат менамоянд, ки онњо бонкњои маҳаллї эњтиёљоти молиявии КХМ-ро қонеъ гардонда натавонистанд (мўњлатњои дароз, кафолати одилона).

Бонк инчунин тавонист мизољони хурдтарро дастрас намояд, бо роњи истифода намудани ду намуд воситањои молиявї: додани қарз ба бонкњои маҳаллї зери Механизми маблағгузории корхонањои микро ва хурди Тољикистон (МКМТ), ва додани қарзњо ба нињодњои микромолиявии ғайри-бонкї (НММҒБ) дар чорчубаи НММҒБ-њои кишварњои дар давраи аввали гузариш буда (КДАГ). Ба воситаи МКМТ, тақрибан ба 35,000 мизољон дар ш. Душанбе ва боз дар 20 шањру ноњияњои дигар маблағњо дар њаљми зиёда аз US$ 136 миллион дода шуд, ки онњо баъдан тавонистанд тиљорати худро васеътар гардонанд. Қарзњои ба НММҒБ-њо дода шуда, ки диққати асосии онњо ба қарзгирандагони хурдтарин ва камбизоаттарини љумњурї равона карда шудааст, ба Бонк иљозат дод, ки ба паст кардани сатњи камбизоатї ва барпо намудани љойњои корї, бо роњи маблағгузори намудани њазорон тољирон ва хољагидорон, ки зиёда аз нисфи онњо занњоянд, таъсири мусбї расонад. Ба воситаи Барномањои мусоидат ба савдо, 514 муомилоти бо шахсони алоњида ба маблағи умўмии US$ 70 миллион амалї карда шуда, ба савдои берун аз кишвар ва дар сатњи байналмиллалї мусоидат намуд.

Илова бар ин, Бонк Чорчубаи маблағгузории соњаи кишоварзии Тољикистонро љорї намуд (ЧМХЌТ). Ин чорчуба ба маблағгузории соњаи кишоварзї равона карда шудааст, бо назардошти дастгирї намудани ислоњот дар соњаи кишоварзї, чи тавре, ки дар Фармони Президент 1.1.1 таъкид карда шудааст (ба љадвали 1 нигаред). ЧМХЌТ аз ду ќисми асосї иборат мебошад – кўмаки молиявї ва кўмаки техникї. Маблағ дар шакли хатњои кредитї ба се бонки мањаллї барои додани ќарз барои хољагидорони хурди хусусї дода мешавад. Маблағњои зиёди барои њамкории техникї људокарда шуда, имконият медињанд, ки ба бонкњои мањаллї дар омўзондани коргарони бо ќарз кор мебурдагї, оид ба хусусиятњои ќарздињї дар сектори соњаи кишоварзї, ва хусусан ба гурўњњои хољагидорон, кўмак расонда шавад. Тренинг инчунин ба агрономњо ва кишоварзон гузаронида мешавад ва инчунин ба онњо дар назорат бурдани ќарзњо бо роњи санљидани сифати зироатњо ва мањсулоти онњо кўмак расонда мешавад. Дар чорчубаи ЊТ-и иловагї боз тренерон омўзонда шуданд, ки вазифаи онњо омўзондани маълумоти асосї дар бораи молия ба хољагидорон мебошад. Аксарияти хољагидорон аз ин пеш њељ гоњ ќарз нагирифта буданд ва ин гуна кўмаки иловагї ба онњо дар тайёр кардани бизнес-план ва фањмида гирифтани принсипњои асосии истењсоли зироатњои бењтар, бо назардошти бењтар намудани меъёрњои иљтимої ва муњити атроф мадад мерасонанд.

Дар сектори хусусї дар чорчубаи њамкории техникї, ба воситаи барномањои Бонк оиди Барномаи рушди фаъолияти корхонахо (БРФК) ва Хизматњои машваратї-тиљоратї (ХМТ) кўмак расонида шуд. Барномаи ТАМ дар Тољикистон аз соли 2005 оғоз гардид ва дар ин муддат 12 лоињањоро иљро намудааст, бо истифодаи 1 миллион евро аз маблағгузории Фонди БАТР оид ба кишварњои дар давраи аввали гузариш буда, Љопон, Канада, ИА ва Люксембург. ТАМ дар сектори хусусї барои мустањкам намудани корхонањои хурд ва миёна бо роњи таљдиди сохтор, омўзондани донишу малакаи зарурї ва кўмак расондан дар бањо додани молияњо мусоидат намудааст. Баъд аз оғоз шудани барнома дар моњи апрели соли 2007, барномаи ХМТ зиёда аз 40 лоињаро иљро намуд, аз он љумла такмил додани њисоботдињї, брендинг (пеш бурдани тамғаи савдо) ва тањлили бозор. Њадафи ХМТ мусоидат намудан ба МКМЊ-њо дар омода намудани сектори устувори мањаллї барои хизмат расондан ва устувор намудани љомеаи МКМЊ мебошад.

Мустањкам намудани сектори молиявї

Механизмњои МКМТ, ММХЌТ ва БМС барои системаи бонки манбаъњои муњими маблағгузорї гаштанд. Дар чорчубаи ин се барнома, ва њамкории техникї корњо оиди баланд бардоштани потенсиал (иќтидори) бонкњои мањаллї, гузарондани тренинг барои банкирњо, амалї шудаанд. Ин корњо ба устувории дарозмуддат ва амалиётњои баландсифат мусоидат менамоянд. Барномаи МКМТ бомуваффаќият анљом дода шуд ва чор бонки иштироккунанда (БИ) аз он бањравар гаштанд. Ин маънои онро дорад, ки ба аќидаи Бонк ва машваратчї ин бонкњо барномаро мустаќилона даъвом дода метавонанд. Ба барномаи ММХЌТ бањо додан њоло барваќт аст, вале ин барнома аллакай њамчун намуна барои маблағгузорї намудани соњаи соњаи кишоварзї дар љумњурї њисобида мешавад. ММХЌТ натанњо масалањои маблағгузории соњаи кишоварзї, баъд аз муфлисшавии системаи пештараи маблағгузорї пешакии соњаи пахтакорї, ки он ќадар шаффоф набуд, њал

менамояд, балки инчунин гуногуншакл намудани ин соњаро ва баланд бардоштани малакањои фермеронро бо роњи њамкории техникї, ва омўзондани таљриба дастгирї менамояд. Бонкњо инчунин метавонанд, портфели устувори соњаи кишоварзиро омода намоянд. Бо иљрои барномаи БМС бонкњои Тољикистон дониши худро дар бањодињии рискњои (хатари) маблаѓгузории соњаи савдо хеле баланд бардоштанд. Барномаи БМС воридоти технологияи нав ва ашёи хомро, ва инчунин содироти молњои коркарда шудаи соњаи кишоварзиро дастгирї намуд, ки он барои ба даст овардани асъори устувор мусоидат менамояд.

Бонк корњоро оиди баланд бардоштани сатњи идораи корпоративї ва меъёрњои тиљоратї дар бонкњои иштироккунанда бо роњи кўмаки техникї ва бо роњи иштироки бевоситаи сањмгузорї давом медињад. Бонк базаи сармоявии Бонки Эсхатаро бо иштироки худ дар зиёд намудани сармоя дар соли 2005 устувор намуд ва инчунин дар љалб намудани сармоягузорї хориљї, бонки дар ИМА љойгир шуда, ки асосан бо КХМ кор мебарад, муваффаќ шуд.

Дар 2 соли охирон, Бонк якљоя бо БИ хатњои кредитиро барои КХМ кор карда баромад, ки соли 2009 бояд љорї карда шавад. Барои омода намудани портфели устувор, барои коргарони ин Бонк, ки бо ќарзњо кор мебаранд, бояд тренингњои лозима гузаронда шаванд. Дар натиљаи корњои Бонк оиди таъмин намудани муњити мусоид барои тиљорати лизингї ва тиљоратї, соли 2008 чорчубаи нави танзимї љорї карда шуд. Механизми миёнањаљми маблаѓгузории якљоя (ММЯ) њоло омода нашудааст, чунки БИ-и эњтимолї њоло натавонистант портфелњои эътимодноки худро оиди зер-лоињањо пешнињод намоянд.

Дастгирї намудани зерсохтори (инфраструктураи) асосї

Дар соњаи инфраструктураи мунисипалї (зерсохтори шањрї) марњилаи 1 лоиња оиди бењтар намудани системаи обтаъминкунии Хуљанд иљро карда шуд, ки ба аввалиятњои асосии Санади Стратегї оиди паст намудани сатњи камбизоатї мувофиќат менамояд, бо роњи таъмин намудани оби тозаи нушокї дар ш. Хуљанд. Аз рўи ин лоиња нархномаи нав бо нархњои баландтар љорї карда шуд ва барои ањолии љамоатњо оиди фоидаи ба таври самаранок истифода бурдани захирањои обї якчанд тренинг гузаронида шуд. Марњилаи дуюми ин лоиња имзо карда шуд, ки он ќисми боќимондаи шањри Хуљандро дар бар мегирад. Гранти калоне, ки аз тарафи Њукумати Швейтсария дода шуд, барои мувофиќат намудан ба талаботњои ХБА оид ба гузашткунї ва дастрасї ањамияти хеле калон дошт.

Лоињаи сеюми мунисипалї оиди партовњои сахти ш. Душанбе, моњи июли соли 2008 имзо карда шуд. Ин лоиња бо дастгирии Нидерланд амалї карда мешавад, ба воситаи Фонди кишварњои дар давраи аввли гузариш буда, ки гранти сармоягиро ба лоиња таъмин намуд. Њадафи ин лоиња таъсис намудани як идораи нави мунисипалї, ки дар асосї тиљоратї амал менамояд ва масалаи љиддии идора намудани партовњоро дар ш. Душанбе њал менамояд.

Бо маќсади бењтар намудани њолати роњњо, Бонк лоињаро оиди барќарор намудани нигоњубини роњњо дар соли 2007 имзо намуд, бо гранти сармоягї дар маблаѓи US$ 4 миллион аз Нидерланд ба воситаи Фонди КДАГ. Њозир ин

лоиҳа иҷро шуда истодааст. Ин лоиҳа ба Вазорати нақлиёт имконият медиҳад, ки шуъбаи махсусро таъсис намояд, ки барои нигоҳубинӣ роҳҳо ҷавобгар буда дар асоси квази-тиҷоратӣ амал менамояд.

Мусоҳибаи стратегӣ

Аз ҷиҳати танзимӣ ва назоратӣ, Бонк ба бонки марказӣ дастгирии стратегӣ таъмин намуд, аз он ҷумла ҳамкории техникӣ дар соҳаҳои назорати микромолияҳо, сафедкунии маблағҳо, суғуртаи амонатҳо, таҳқиқи бозори амонатҳо ва фаъолияти Бюрои кредитдиҳӣ.

Бонк инчунин дар коркард ва қабули қонунҳои системаи бонкӣ, аз он ҷумла ҷори намудани имтиёзҳои андозбандӣ, беҳтар намудани идораи қарзи фаръӣ ва таъминот аз тарафи роҳбарият қумак расонид. Бонк барои рушди чорчубаи ҳаматарафи танзимӣ барои микромолияҳо бисёр мусоидат намуд.

Бонк таъсиси ду ташкилоти донории ҳамоҳангиро, Донорҳои асосӣ (сардорони НБМ ва сафирон) ва Шӯрои ҳамоҳангии донорӣ (агентиҳои рушд), дастгирӣ намуд. Ба воситаи ин ташкилотҳо Бонк ба рушди сектори хусусӣ ва идораи хуб бисёр мусоидат намуд. Бонк инчунин дар кор карда баромадани Стратегияи Якҷояи Кишвар якҷоя бо донорони дигар фаъолона иштирок намуд, бо роҳи гузаронидани музокираҳо оидаи масалаҳои муҳити сармоягузорӣ.

Бонк дар таъсис намудани Шӯрои сармоягузорон мусоидат намуд, бо роҳи таъмин намудани замина барои мусоҳибаи бевосита байни масъулини қарор қабулкунанда (Президент, Сарвазир ва дигар вазирони асосӣ), ҷомеаҳои маҳаллӣ ва хориҷии тиҷоратӣ ва донорон. Вохурии якум таҳти раисии Президент моҳи июли соли 2008 гузаронида шуд.

1.3. Таъсири давраи гузариш ва дарсҳои омӯхташуда

1.3.1. Таъсир ба ҷараёни гузариш

Рушди сектори хусусӣ

Баъд аз ҷорӣ намудани барномаҳои микро- молиявӣ дар соли 2003 таъсири Бонк ба рушди сектори хусуси ба кулли зиёд шуд. МКМТ (Маблағгузории корхонаҳои микро ва хурд дар Тоҷикистон) рушди корхонаҳои микро, миёна ва хурдро бо роҳи осон намудани дастрасӣ ба маблағгузорӣ дастгирӣ намуд ва бо ин роҳ рақобатнокиро дар ҳама бахшҳои дахлдор зиёд намуд. Бо зиёд шудани шумораи филиалҳои воситаҳои молиявӣ, ки дар шаҳрҳои дуюминдараҷаи кишвар кушода шудаанд ва ба ҷамоатҳои деҳот дастрасиро зиёд менамуданд, шумораи қарзгирандагон бо тезӣ зиёд шудан гирифт. Қарздиҳандагони ғайрирасмӣ ки фоизи ниҳоят баланд талаб менамуданд, аз бозор баровара шудаанд ва акнун корхонаҳои микро, миёна ва хурд ба қарзҳо бо нархҳои шафофи ба рақобат тобовар дастрасӣ доранд. Проектҳое, ки дар чорчӯбаи ТКДАГ, ва хусусан дар чорчӯбаи МҚБ иҷро шуда истодаанд, ба шаффоф гардонидани фаъолияти ширкатҳо бо роҳи гузарондани аудити мунтазам ва талаб намудани ҳисоботи молиявии мунтазам, таъсири зиёде расониданд. Онҳо

инчунин меъёрҳои тиҷоратиро дар соҳаҳои муҳити атроф, тандурустӣ ва бехатарӣ беҳтар намуданд. Бонк инчунин рақобатнокиро бо роҳи беҳтар намудани сифати маҳсулот, хусусан дар проектҳои соҳаи кишоварзӣ дастгирӣ намуд. Ширкатҳои Тоҷикистон барои риоя намудани меъёрҳои баланди БАТР оиди ягонагӣ, шаффофият ва механизмҳои ҳисоботӣ изҳори хоҳиш намуданд.

Бонк инчунин мусоидат намуданро ба рушди соҳибкорӣ ва инчунин барои мубодила намудани таҷриба ва малакаҳо оид ба тиҷорати маҳаллӣ, ба воситаи барномаҳои ХМХ ва БРФК дастгирӣ намуд. Хусусан барномаи ХМХ ба ширкатҳои маҳаллӣ имконият дод, ки масъалаҳои муайянро, ба монанди ҳисоботи молиявӣ, мувозӣ кардан, брендинг (пеш бурдани тамғаи савдо) ва маркетинг ҳал намоянд. Лоиҳаҳои ТАМ асосан ширкатҳоро барои баланд бардоштани самаранокии истифодаи қувваи барқ дастгирӣ намуданд.

Мустаҳкам намудани сектори молиявӣ

Бонк инчунин дар давраи иҷро намудани стратегияи пештара ба сектори молиявии Тоҷикистон дар давраи гузариш таъсири муҳиме расонд. Механизмҳои МКХМТ, БМС ва ММХҚТ аз тарафи Ҳукумати Тоҷикистон дастгирӣ карда шудаанд, бо мақсади кӯмак расондан ба Бонкҳо дар инкишофи малакаҳои асосӣ, ки барои соҳаҳои махсуси барнома лозиманд. Кор карда баромадани БМС муносибатҳои бонкро дар ҷомеаи байналмиллали бонкӣ баланд бардошт, ва ҳозир бонкҳои хориҷӣ муросилоти бевоситаро бо Бонкҳои тиҷоратии Тоҷикистон ҷорӣ намуданд. Инчунин қайд кардан ба маврид аст, ки БМС барои ба таври васеъ қабул намудани аккредитиви (эътиборномаи) молӣ аз тарафи бонкҳои тиҷоратӣ, бар хилофи муомилоти нақдӣ барои хариду фуруш, мусоидат намуд.

Таъсири механизмҳои МКМТ дар давраи гузариш бо роҳи инкишоф намудани малакаҳо дар сатҳи филиалҳо инчунин хеле аҳамиятнок буд. Он ба бонкҳо имконият дод, ки дар асоси тиҷоратӣ бо НММҒБ, ки баъзеи онҳо ҳоло ҳам бо дастгирии грантҳо амал менамояд, рақобат намоянд. Қариб баъд аз панҷ соли иҷрои ин барнома 4 бонкҳои маҳаллӣ дар моҳи апрели соли 2008 аз кӯмаки техникӣ баҳравар гардиданд, барои омӯзондани кормандони ин бонкҳо, ки бо кредит ва қарзҳо кор мекунанд, дар гузаронидани таҳлили баландсифати кредит дар асоси банақшагирии воридоти пули нақдӣ, якҷоя бо МКМТ. Бонкҳои маҳаллӣ ҳоло ҳам бо истифодаи технологияи МКМТ қарздиҳиро давом медиҳанд ва ин барномаро ҳамчун намунаи стандартӣ барои ин сектор меҳисобанд. Аз ММХҚТ ҳам инчунин ҳамин гуна таъсирот дар назар дошта шудааст, яъне ки бонкҳои маҳаллӣ барои қарздиҳии устувор дар соҳаи кишоварзӣ малакаҳои заруриро меомӯзанд.

Баробари ин дастгирии бевоситаи НММҒБ рақобатро дар сектори микро-молиявӣ ҷорӣ намуд ва ин куллан самаранокии кори ҳар як корманди қарздиҳандаро беҳтар намуд, бо роҳи ҷорӣ намудани усулҳои нави додани қарзҳои гурӯҳи ва баҳодиҳии мувофиқат карда шуда. Инчунин ин ба ҳазорон одамон имконият дод, ки дар сектори молиявӣ аз нав эътимоднок гарданд ва ба онҳо кӯмак расонид, ки онҳо ҳолати молиявии худро бо роҳи банақшагирии тиҷорати худ, идора намудани воридоти нақди ва бурдани ҳисоботи молиявӣ ба расмият дароранд.

Иштироки БАТР дар сармояи сањњомии бонки Эсхата воситаи асосии он гашт, ки ин бонки мутаносибан хурд њозир яке аз бонкњои асосї дар бозор гашт. Ин бонк усулњои нави маблаѓгузорї ва маркетингро љорї намуда идораи корпоративиро бо рохи таъсис додани Шўрои директорони дурустамалкунанда такмил дод.

Бонк бо Бонки Миллии Тољикистон ва дигар ниходњои молиявии байналмиллалї дар омода сохтани сохтори танзимии мусоид барои инкишофи тиљорати лизингї ва суѓуртавї њамкории зич менамояд. Таѓиротњои аз тарафи Њукумат дар миёни соли 2008 љорї карда шуда, барои инкишофи ин тиљорат заминаи лозима омода намуданд, ки дар 2 соли охирон талабот ба ин намуди тиљорат куллан зиёд гашт.

Механизми Молиявии Микро-корхонањо ва Корхонањои Хурди Тољикистон
Љойгиршавии 60 филиалњои (шӯъбањои) амалкунандаи корхонањои микро ва хурд то ба моњи сентябри соли 2008

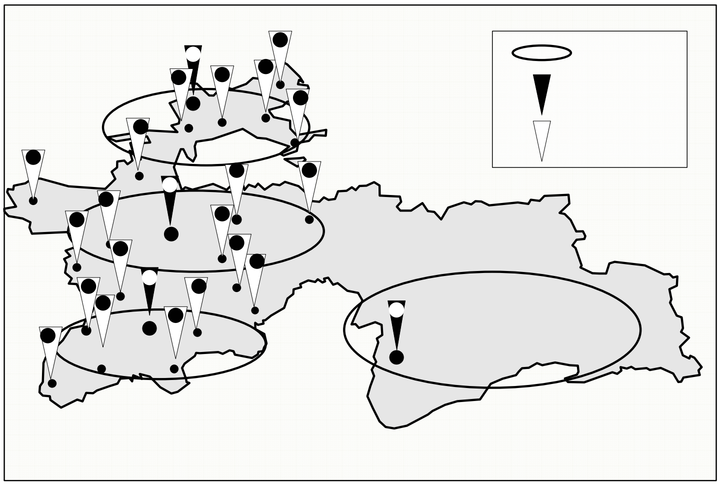

Дастгирї намудани инфраструктураи (зерсохтори) асосї

Бонк таъсири худро ба сектори инфраструктура дар давраи ичро намудани стратегия, асосан ба туфайли амалї намудани проектњои нававарии хурд дар инфраструктура, хеле зиёд намуд. Лоиња оиди системаи обтаъминкунии ш. Хуљанд, якумин лоињаи оиди инфраструктураи мунисипалї бо маќсадњои зерин кор карда шуда буд: (i) ислоњоти нархгузорї бо роњи такмил намудани системаи расонидани ёрии моддї ба гурӯњњои гуногуни муштариён ва баргардонидани хароїотњо; (ii) ба даст овардани даромад бо роњи таќсим намудани вазифањои корхонаи коммуналї ва шањрї бо ва имзо намудани контракт (шартнома) оиди хизматрасонї; (iii) ташкил намудани супориши пардохтњо аз тарафи корхонањои давлатї; (iv) омӯзондани малакањо; ва (v) такмили асосии ќудрати идоравии корхона. Лоиња дар ваќташ аз рӯи љадвали пешбинї шуда амалї шуда истодааст ва он мунтазам ба њадафњои худ оиди расонидани таъсир дар давраи гузариш расида истодааст. Сатњи баргардонидани кредитњо хеле баланд гаштааст ва ширкат мунтазам системаи њисоботии МБЊМ-ро амалї намуда истодааст.

Гарчанде, ки њоло барои бањо додан хеле барваќт бошад њам, гуфтан мумкин аст, ки њадафњои гузаришии лоињањои «Барќарор намудани њолати фонд» ва «Нест намудани партовњои сахт дар ш. Душанбе ин мусоидат намудан барои фоидаовар кардани амалиётњои давлатї ва хизматњои мунисипалї мебошад, бо роњи барпо намудани корхонањо бо сохтори буљетии возењ ва шаффоф, ки ба иштироки сектори хусусї мусоид мебошанд.

Аз охири солњои 90-м Бонк се секторњои асосиро дар авиасия дастгирї намуд, ба монанди навигатсия њавої, фурӯдгоњњо ва њавопаймоњо. Маќсади ин корњо барќарор ва модернизатсия намудани ин сектор, мусоидат намудан ба устувории иќтисодии он ва ба мустаќилияти молиявии њар як бахши ин сектор замина гузоштан буд. Инчунин Бонк бо роњи сањмгузорї намудан ба устувории

тиљоратии фурўдгоњи ш. Хуљанд муваффаќ шуд, бо роњи модернизасия намудани сохтори навигатсияи шањрвандї ва инчунин бо роњи барпо намудани муносибатњои шаффофтар байни навигатсияи њавої ва њавопаймоњо ва бо ин роњ сањмгузорї намудан ба заминаи муайян намудани нархгузории хизматрасонї дар Авиатсия давлатии Тољикистон (АДТ). Бо дастгирї намудани навигатсияи њавої ва системаи пардохтии одилона, Бонк барои баланд бардоштани раќобатнокї байни ширкатњои авиасионї дар Точикистон мусоидат намуд.

Мусоњибаи стратегї

Бонк фаъолона бо роњњои бењтар намудани муњити интвеститисионї (маблаѓгузорї) ва рушди сектори хусусї, ба воситаи ба роњ мондани мусоњибаи тадбирї бо Њукумати Тољикистон ва бо назардошти дастрас намудани њадафњои лоихањои Бонк оиди таъсиррасони дар давраи гузариш, пеш меравад. Бонк инчунин дар иљрои ќонун ва ќоидањо дар соњањои кишоварзї, микромолияњо ва лисензиядихи (додани ичозатнома) мусоидат намуд ва таљрибаи таъминотиро бо роњи гузоштан ва муњокима намудани масъалањо оиди лоињањои Бонк бењтар намуд. Бонк инчунин мушавваширо аз тарафи сектори хусусии нав ба вуљуд омада истода оиди масалањои мудохилаи Њукумат ва коррупсия изњор намуд.

Илова ба иштироки худ дар созмонњои гуногуни донории мутобиќатї, Бонк инчунин таъсис намудани Шўрои Сармоягузоронро дастгирї намуд. Ин Шўро дар гузаронидани мусоњибаи сетарафа байни арбобони асосии њукуматї, љомеањои тиљоратї ва донорї мусоидат менамояд. Дар назар дошта шудааст, ки таъсиси Шўрои Сармоягузорон бо роњи гузоштани њадафњои муайян барои њар як вазорат, љори намудани таѓиротњои лозимаи танзимї ва аз њама муњимаш таъмин намудани иљроиши он, бевосита муњити сармоягузориро бењтар менамояд. Нишасти якуми он, ки моњи июли соли 2008 гузаронида шуд, раѓбати зиёдро дар чумхури ба вуљуд овард ва огањии умўмиро дар мамлакат оиди масалањои муњити сармоягузорї зиёд намуд.

1.3.2 Иљроиши молиявии Портфели вуљуддошта

Портфели Бонк эътимоднок буда дар охири давраи стратегї ба 60 миллион евро расид. Дар айни замон 36 лоиња амалї шуда истодаанд, 15 лоиња дар марњилаи пардохти маблаѓњо мебошад, аз рўи 14 лоиња маблаѓњо баргардонида шуда истодаанд ва аз рўи дутои дигараш ќарзњои гирифта шуда ба таври корпоративї баргардонида шуда истодаанд (Корхонаи борбандии ш. Хуљанд ва M&P). Аз рўи аксарияти лоињањое, ки дар давраи стратегї имзо шуда буданд, баргардонидани маблаѓњои гирифта шуда оѓоз гардид ё он ки пурра баргардонида шуд. Як маблаѓгузории хурди сањмдорї (сармоягузории сањњомї) ба ширкати Оби Зулол, ки тамѓаи тиљоратии он дар чумхури хеле машњур аст, моњи маи соли 2007 ба як ширкати мањаллї бо муваффаќият фурўхта шуд, сарфи назар аз душворињо дар љамъ овардани баргашти молиявии дар назар дошта шуда.

Вобаста ба корхонаҳои микро, хурд ва миёна талаботи бозор чунин аст, ки ҳама маблағҳои вуҷуддошта ба қарзгирандагони ниҳоӣ бо фоизи ниҳоят паст тез пардохт карда шавад. Ичунин маълум гашт, ки БМС хеле фоидаи калон овард, чунки бонкҳои тоҷик нисбати лимитҳо ва истифодаи он талаботи хеле баланд зоҳир намуданд, ки ин Точикистонро ба ҷои сеюм аз рӯи шумораи муомилаҳои БМС дар дохили Бонк, баъд аз Россия ва Казоқистон гузошт.

1.3.3 Сафарбар намудани маблағгузории муштарак

Қобилияти Бонк оид ба сафарбар намудани маблағгузории донории муштарак барои мувофиқат намудан ба талаботҳои ХБА ва осон гардондани дастрасӣ дар интихоб намудани лоиҳаҳои хурд дар сектори ҷомеавӣ бо потенсиали баланди таъсиррасонӣ дар давраи гузариш аҳамияти калон дорад. Яке аз мисолҳо лоиҳаҳо оиди инфраструктураи мунисипалӣ ва роҳҳо мебошад, ки аз тарафи Швейтсария (Системаи обтаъминкунии ш. Хуҷанд I –2.6 миллион евро, Системаи обтаъминкунии ш. Хуҷанд II – 4.8 миллион евро), Нидерланд (Партовҳои сахти ш. Душанбе –3.7 миллион евро, Лоиха оиди бехтар намудани холати роҳҳо –3.0 миллион евро) ва Шветсия (Системаи обтаъминкуни дар шаҳру ноҳияҳои ҷануб – 0.8 миллион евро) дастгирӣ шудаанд.

Маблағгузории муштараки тиҷоратӣ ҳоло ҳам суст мебошад, ки ин инъикоси сатҳи пасти СБХ ва таназзули тези бозорҳои глобалии тиҷоратии бо маблағгузории муштарак аз тобистони соли 2007 мебошад. Вале дар вақтҳои охир дар ин бозорхо пешравии зиёд мушоҳида карда мешавад, хусусан дар сектори бонкӣ. Бонк тавонист яке аз бонкхои ИМА-ро барои зиёд намудани сармоя дар маблағи 0.5 миллион доллари амрикоӣ ба яке аз бонкҳои Тоҷик ҷалб намояд, ки ин барои дар оянда ҷалб намудани дигар бонкҳои хориҷӣ мусоидат менамояд. ЧКМ тавонист якумин синдикати тиҷоратиро дар кишвар ташкил диҳад бо роҳи якҷоя намудани дутои аз се лоихаҳои иҷро шуда истода (ба маблағи умумии 5.5 миллион доллари амрикоӣ).

1.3.4 Дарсҳои омӯхта шуда

Сектори хусусӣ

Умуман, лоихаҳо оид ба сектори хусусӣ дар давраи стратегӣ ба дараҷаи хуб амалӣ шуданд, ба истиснои баъзе аз онҳо, чи хеле, ки поёнтар дар бораи онҳо батафсилтар гуфта мешавад, ки ин ба Бонк дарсҳои хубе муҳим буданд.

Лоихаи М & Р зери МҚБ (бадтар силсилаи калонтарини супермаркетҳо дар кишвар гашт), ки соли 2006 имзо шуда буд, ҳамчун лоихаи бисёр хуб барои барпо намудани стандартҳои нав барои бозори чакана дар кишвар ҳисобида мешуд. Фаъолияти тиҷоратии ин ширкат ногаҳон баъд ҳабс шудани Директории ичрокунандаи он (ва инчунин саҳмгузори асосии он) моҳи августи соли 2007, ки дар порадиҳӣ ва саркаши намудан аз супоридани андоз айбдор шуд, хеле суст гардид. Баъд аз гузаронидани тафтишот аз тарафи идорахои дахлдор, ҳуҷҷаҳо ба суд супорида шуд. Директор гунаҳкор дониста шуд ва моҳи апрели соли 2008 ба ҳабс ба мӯҳлати 8.5 сол маҳкум карда шуд ва

аксарияти моликияти хусусии у ба мусодира махкум карда шуд. Ин хукми ѓаричашмдошт буд, бо назардошти он, ки Прокурои Генерали њабсро танњо барои 1-4 сол талаб намуда буд.
Ин мурофиа, ки ба таври васеъ шарњ дода шуда буд, баъзе мушкилотњои дар муњити тиљоратии кишвар вуљуд доштаро нишон дод. Аз ин лоиха Бонк барои худ бисёр дарсњои мўњимро омўхт, аз он љумла: (i) Бонк бояд тез-тез ва фаъолона бо роњбарияти дахлдор мусоњибаи тадбири гузаронад, барои бењтар намудани муњити инвеститсионї (сармоягузорї) ва ќушиш намояд то ба ин гуна њодисањо роњ надињад; ва (ii) инчунин бояд ба тезї њама гурухњои дахлдор ва манбаъњоро, аз он љумла манбаъњои юридикї, кредитї ва оид ба пардохти корпоративиро, барои ба таври дуруст ва њаматарафа њал намудани ин гуна њолатњо дар чумхури, сафарбар намояд

Геха Фуд (Geha food), корхонаи нав таъсис шуда оиди коркарди помидор бо таљњизоти баландсифат ва сармоягузорињои хориљї бояд барои сектори коркарди маводи хурока ва маркетинг намунае менардид. Лоиња аз тарафи ХБА ва якчанд донорњои асосї дастгирї карда шуда буд. Вале, лоихаро бекор
кардан лозим омад, чунки шароитњои пардохт риоя карда нашуданд. Дарсњои аз ин лоиха омўхта шуда чунинанд: (i) Бонк бояд хатарњои ба иљрои проектњои навоварона бањогузорї намояд, аз он љумла ба суръати амалї намудани ислоњот дар соњаи кишоварзї, рафтори фермерон дар давраи гузариш, стратегияи корпоративї ва ќобилияти њал намудани мушкилотњои гуногунтарафа; ва (ii) Бонк бояд кўшишњои ширкатњоро барои паст намудани хатарњои бо ичрои лоихањои агробизнесии Гринфилд дар Тољикистон вобаста бударо, дастгирї намояд, масалан бо роњи имзо намудани контрактњои дарозмуддати таъминотї бо фермерон.

Дар асоси душворињое, ки Бонк дар ин ду проектњои агробизнесии дар охири соли 1990 тасдиќ шуда (корхонањо оиди баровардани оби маъданї ва шарбатњо), дучор омад, Бонк дар фаъолияти минбаъдаи худ љидду љањди амиќи муносиб, бањодињии њолати бозор, ЊТ ва ягонагиро дар бар мегирад. Ба њар њол ба таври мунтазам расонидани дастгирии техникїро ба назар гирифтан лозим аст, барои бењтар намудани ќобилиятњои њисобкунї, њисоботдињї ва маркетингии мизољон. Аз ин лињоз бояд роњњои бењтар намудани фаъолияти якљоя байни барномањои бонкї ва ЊМХ љуста таъсис дода шаванд.

Сектори молиявї

Барои њал намудани масалаи набудани маблаѓгузорї ва ё душвории дастрас намудани он барои ќисми зиёди ањолї ва баъзе секторњои муайян, Бонк тарњњои навоваронаро барои сектори молиявї љорї намуд. Њадафи МКМТ мунтазам кам кардани ќарзњо ва дастрас намудани мизољони нав дар сектори Бонкї мебошад. Дар аввал, Бонк бояд мутахассисони ин соњаро љалб намоянд якљоя бо тренерон (муаллимон) барои кормандони кредитдињї. Инњо мумкин мутахассиси молиявии савдои хурд, ва ё мутахассисони соњаи кишоварзї ва ё мутахассисони тиљорати нонпазї бошанд. Дуюм, хеле муњим аст, ки байни бонкњои мањаллї як механизми муайян омода шавад оиди мубодилаи маълумот дар бораи мизољони худ, то ки ќарзгирандагони онњо аз ягон бонки дигар

ќарздор набошанд, ва инчунин барои нигоњ доштани устувории микро-маблаѓгузорї.

Љорї намудани меъёрњои муайян, муфассал, ва то ба андозае консервативии пардохти маблаѓњо барои баланд бардоштани интизоми молиявии бонкњои партнерї ва ќарзгирандагони нињої хеле фоидаи калон расонд. Барои МКМТ ва ММХЌТ, дар ваќти кор карда баромадани лоињањо бо бонкњои партнерї (БП), созишномањои махсуси секторї љорї карда шуданд. Созишномањо, ба монанди созишнома оиди ба намоиши максималии пахта, намоиши максималии соња ва инчунин тарафњои дахлдор, аллакай дар дастгирї намудани таљрибаи бењтарини кори бонкї хеле босамар буданд ва њамзамон БП-њоро аз дахолати ѓайритиљоратї муњофизат намуданд. Ба њар њол барои роњ надодан ба ягон нофањмї оиди мўњлати пардохт, шартњои созишнома бояд пеш аз имзо шудан муњокима карда шаванд. Ба созишнома инчунин љадвали тахминии пардохт ва љадвалї њадафиро изофа кардан мумкин аст.

Бонк ва БП-њо бо таъхирњои љиддии пардохт асосан бо сабаби набудан ва ё ба таъхир андохтани њисоботи аудиторї дар БП-њо дучор омаданд. Сабаби он вуљуд набудани ширкатњои калони байналмилалии аудиторї дар мамлакат ва равона намудани фаъолияти онњо ба дигар бозорњои љумхурињои собиќ Иттифоќи Советї, ба монанди Россия, Ќазоќистон ва њатто Ќирѓизистон мебошад. Барои њал намудани ин масалањо ба Бонк лозим меояд, ки оиди масалањои аудиторї ба таври навоварона ва ўњдабароёна рафтор намояд, ва бинобар ин ба Бонк лозим омад, ки ба таври истисно ширкатњои аудитории дуюминдараљаро, ки бо бозори мањаллї шиносанд, даъват намоянд. Ин раќобатро љорї менамояд ва сифати аудитро баланд мебардорад, ки барои кўшишњои лозимаи Бонк маводи асосии дастгирї кунанда мебошад.

Инфраструктура(зерсохтор)

Аз иљрои лоињаи якуми Бонк оиди инфраструктураи мунисипалї, Системаи обтаъминкунии ш. Хуљанд, мо дарсњои хеле муњими зерин омўхтем: (1) њар як баланд бардоштани тариф (нархњо) дар соњаи обтаъминкунї баъд аз муњокима намудан бо љамоатњо бояд љорї карда шавад ва Бонк бояд консультантро дар мусоњибаи он бо мизољони нињої, бо роњи иштирок намудан дар семинарњо оиди нарх ва истифодаи сарфакоронаи об, тавсиф намудани лоиња ва дар бораи натиљањои дар назар дошта шуда дастгирї намояд; (2) њамкории бевоситаи дутарафаи техникї бо чалби ширкатњои пешрав оиди обтаъминкунї бо таљрибаи зиёдтар (аз Литва барои системаи обтаъминкунии Хуљанд), барои иљрои муваффаќиятноки созишномањои асосии лоиња ва мубодилаи дониш наќши хело њам муњим бозид, ва (3) амалиёти устувори тиљоратии ширкатњои мунисипалиро њатто дар муњити душвор омода намудан мумкин аст, агар Бонк бо партнерони мувофиќ кор барад, ки барои ба талаботњои Бонк оиди идораи корпоративї мувофиќат намудан, розї њастанд, ки услубњои амалї ва роњбарии худро таъѓир дињанд.

Лоиња оиди модернизатсия намудани Флотилияи Авиатсия давлатии Тољикистон (АДТ), ки моњи июли соли 2005 имзо шуда буд, барои кўмак расондан ба АДТ дар корњои омодагии он барои иљора гирифтани њавопаймоњои дар Ѓарб сохта шуда ва бо харољоти сарфакоронаи сўзишворї,

моњи октябри соли 2007 бекор карда шуд. Сарфи назар аз ўњдадорињои аввалаи Хукумат, ивази ногањонии роњбарияти АДТ ва таѓиротњои муњим дар бозори иљораи њавопаймоњо ва инчунин наќшаи нархгузории хизматрасонии АДТ, љозибанокии ин лоињаро барои мизољ кам намуд. Гарчанде, ки ин лоиња оиди Модернизатсия намудани Флоти Њавоии АДТ бекор шуда бошад њам, Бонк аз он дарсњои хеле муњим омўхт: (i) лоињањои ѓайри-мустаќил бо љалби ширкатњои давлатї бояд аз тарафи њокимият ва роњбарият сахт дастгирї карда шаванд; (ii) идораи ин гуна ширкатњо бояд мустаќил, касбї ва ба тиљорат равона карда шуда бошад; (iii) тањлили дурусти бозор бояд гузаронда шавад, ва; (iv) бо дигар ИМБ-њо бояд њамкорї ва мутобиќати даќиќ дар соњањои дахлдор оиди таљдид ва ё хусусигардонї ба роњ монда шавад. Бонк бо роњбарият ва АДТ дар бораи дастгирї намудани љараёни њозира оиди нархгузории хизматрасонї мусоњибаи лозима гузаронд.

1.4 Таносуби портфелї

Лоињањои сектори хусусї дар портфели Бонк дар давраи стратегии пешина аниќ бартарї доштанд. 29 лоиња аз 36 лоњањои амалї шуда истода дар сектори хусусианд, асосан дар сектори молиявї. Аз ўхдадорињои умўмї ба маблаѓи 75.1 миллион евро, танњо 20.7 миллион евро кафолати давлатї дошт. Таносуби портфель то 76:24 ба фоидаи сектори хусусї расид, ки ин аз 60 фоизи ба њадаф гирифта шуда зиёд аст. Ин ба аввалиятњои (приоритетњои) стратегия Бонк ва чорчубаи ташаббуси КТКДАГ мувофиќат менамояд. Ин инчунин раванди мусоид мебошад бо назардошти ќарзи зиёдшуда истодаи сектори давлатии кишвар.

2. Муњити амалї

2.1 *Муњити ислоњоти умўмї*

2.1.1 Рушди сиёсї

Точикистон љумњурии президентї мебошад бо шохаи пурзури њокимияти иљрокунанда, ки ба таври кофї аз тарафи сохторњои конунгузорї ва ё судї мувозї карда намешавад. Рўзи 6 ноябри соли 2006, Президент Эмомалии Рањмон бо 79 фоизи овозњо дар вазифаи худ боз ба 7 соли дигар монд. Сарќонуни (Конституцияи) таѓир дода шуда ба Президент Эмомалии Рањмон иљозат медињад, ки дар интихоботи дигар дар охири давраи њозираи њокимияти худ дар соли 2013 раќобат намояд. Гарчанде, ки дар интихоботи охирони Президентї интихоби њаќконї вуљуд надошт, интихобот дар муњити ором ва тинљ, бе ягон њолатњои зуроварї, ки бо назардошти таърихи љанги шањрвандї дар кишвар ва аз нав барќароркунї баъд аз низоъњо, ин хусусан писандида мебошад. Воситањои ахбори умум њоло њам зери назорати роњбарият мебошад, вале баъзе нашриянњои мустаќил вуљуд доранд.

Аз љињати сиёсати хориља бошад, Точикистон сиёсати «бисёрљонибаро» риоя менамояд, ки ба нигоњ доштани муомилаи баробар бо њама кишварњои њамсоя равона карда шудааст. Наздикии Афѓонистон бинобар масалањои ќочоќи маводи мухаддир бисёр ташвишовар мебошад. Чун њамешагї, муносибатњои

мустаҳкам бо Россия дар чанд соли охир давом доранд. Яке аз омилҳои нав ин иштироки зиёдшудаисодаи Хитой дар якчанд лоиҳаҳо оиди инфраструктура дар Тоҷикистон мебошад. Тоҷикистон, ки аъзои ИДМ мебошад, кўшиш менамояд иштироки худро дар созмонҳои байналмилалї нигоҳ дорад, ба монанди ШОС (Созмони Ҳамкории Шанхай), ки Хитой, Россия, Ќазоќистон, Узбекистон ва Љумҳурии Ќирѓизистонро дар бар мегирад.

2.1.2 Муҳити иќтисодї

Дар Точикистон баъд аз иљрои стратегияи пешинаи соли 2005, зиёдшавии воќеии ММД ба 7.2 фоиз дар як сол мушоҳида карда мешавад. Ба ҳар ҳол муҳити макроиќтисодї ҳоло ҳам хеле заиф мебошад. Гарчанде, ки афзоиши ҳозира дар натиљаи рушди секторҳои хизматрасонї ва сохтмон ба вуљуд омад, иќтисоди кишвар ҳоло ҳам аз рушди соҳаи кишоварзї, коркарди алюминий ва гидроэнергетика сахт вобастагї дорад, ва дар пеши таъсири ҳолатҳои ногаҳонї суст ва заиф мебошад, ба монанди таъсири манфии зимистони соли 2008, ки ѓайри муќаррарї хунук омад; таваррум, ки моҳи август ба ављи худ ба 27 фоиз дар ҳисоботи солона расид, ва баъд аз он аз ҳисоби паст шудани нархҳои байналмиллалии молҳо каме паст шуд.

Ошкор гаштани ќарзи хориљии давлатї дар охирҳои соли 2007, ки асосан ба кафолати захираҳои байналмилалии Бонки марказї барои маблаѓгузорї намудани соҳаи пахтакории кишвар дода шуда буд, ташвиши љомеаро дар бораи ҳолати бозоргирии байналмилалии кишвар зиёд намуд ва эътимодро ба идораи умўмии сиёсати макроиќтисодии он суст намуд.

Иќтисоди воќеї: Афзоиши иќтисод аз 6.7 фоиз дар соли 2005 то 7.0 and 7.8 фоиз дар солҳои 2006 ва 2007 мутаносибан зиёд гашт, бо сабаби зиёд шудани талаботи истеъмолї, якљоя бо дохил шудани маблаѓҳои зиёли интиќоли пулї ва инчунин афзоиши сохтмон, ки асосан ба лоиҳаҳои калон оид ба инфраструктура дар соҳаҳои роҳсозї ва ќувваи барќ тааллуќ дошт. Ба иќтисоди кишвар зимистони ѓайри муќаррарї хунуки аввали соли 2008 таъсири сахте расонд, ки дар натиљаи он норасогиҳои зиёди ќувваи барќ ва ќатъ гардидани таъминоти хурока ба вуљуд омад. Аз рўи ҳисоби тахминї зарари ба иќтисод расонда шуда, 7 фоизи ММД-ро ташкил медиҳад, гарљанде, ки дар давоми сол иктисод бо дастгирии фаъолияти хизматрасонї ва сохтмонї устувор монд, ва ба назар чунин мерасад ки дар соли 2008 инкишофи воќеї каме поён, ба 7.0 фоиз фаромад. Таварруми НАИ дар моҳи августи соли 2008 дар ҳисоботи солона ба 27 фоиз расид, асосан вобаста бо баланд шудани нархҳои хурокаи ворид шуда, вале баъдтар дар моҳи ноябр, баъд аз пасттар гаштани нархҳои байналмиллалии молҳо, то ба 14 фоиз расид.

Сиёсати иќтисодї: Баъд аз он, ки дар охири соли 2007 роҳбарият ба вуљуд будани ќарзи хориљии давлат, ки то ҳоло маълум карда намешуд, иќрор гашт, эътимоди љомеа ба идораи сиёсати макроиќтисодї хеле суст гашт. Ин ќарз асосан дар асоси кафолати захираҳои байналимиллалии Бонки марказї барои маблаѓгузории пешакии соҳаи пахтакорї гирифта шуда буд. Роҳбарият иќрор гашт, ки онҳо дар ҳисоботҳо маълумоти ададии макроиќтисодии ба фаъолияти бонк тааллуќ доштаро дар ваќти иљрои барномаи ХБА дар давраи аз моҳи

январи соли 2004 то моњи феврали соли 2006 нодуруст додаанд ва дар асоси ин маълумотњо ба онњо аз рўи ќарзи ХБА гузашт карда шуд. Аз рўи ќоидањои ХБА Тољикистон ўњдадор буд, ки ќарзи пардохтнашударо, таќрибан ба маблаѓи 47 миллион доллари амрикої, дар пардохтњои шашмоња, на дертар аз моњи сентябри соли 2008 оѓоз карда, супорад. Бо маќсади баргардондани эътимод, роњбарият барномаи нави бе маблаѓгузориро (барномаи мониторинги коргарон - (БМК)) бо ХБА моњи июни соли 2008 ба мўњлати шаш моњ оѓоз намуданд.

Марњилањои асосииислоњот чунинанд: (i) гузаронидани аудити (тафтишоти) махсуси Бонки марказї (БМ); (ii) даровардани ислоњоту таъѓиротњо ба ќонунњои ба БМ тааллуќ дошта барои баланд бардоштани мустаќилият ва дар оянда пешгирї намудани «ихтилофи манфиатњо» байни бонки марказї (танзимкунанда) ва сектори молиявї (танзимшаванда); (iii) аудити молиявии ширкатњои Талко ва Барќи Тољик ва (iv) дастрас намудани якчанд меъёрњои макроиќтисодии ададї, ки дар љамъ намудани захирањои байналмиллалї мусоидат менамоянд. Мувофиќи бањои якуми ХБА оиди иљрои БМК ба охири моњи сентябрь, Тољикистон дар иљрои марњалањои асосии ислоњот хеле пеш рафтааст, аз он љумла дар иљро намудани кор дар мањалњо вобаста ба аудити махсуси БМ Тољикистон.[2] Њадафњои миќдорие, ки ба охири сентябрь гузошта шуда буданд, ба таври васеъ дастрас гардидаанд, бо љамъ намудани захирањои байналмиллалї ва пасандози пулї (ба ѓайр аз барномањои давлатии маблаѓгузорї (БДМ, ки аз хориљ маблаѓгузорї карда мешаванд), ки ин аз сатњи њадафии лозима зиёдтар аст.

Сиёсати пулї дар солњои охир мутаносибан суст буд, ки аз як тараф инъикоси таъминоти ќарзи маќсаднок ба соњаи соњаи кишоварзї аз тарафи БМТ буд ва инчунин аз сабаби камтар баровардани ќоѓазњои ќимматноки кўтоњмуддат аз тарафи БМТ. Њаљми «пулњои васеъ» дар њисоби номиналї дар солњо 2006 ва 2007 мутаносибан ба 63 ва 79 фоиз зиёд шуд, дар ќиёс бо тез шудани суръати таваррум, гарчанде, ки афозиши таъминоти пулї инчунин талаботи зиёдшудаистодаро барои пул инъикос менамуд. Ќурби асъори миллї нисбати доллари амрикои нисбатан устувор монд, чунки дисбаланси савдо (таќсимоти нодуруст) бо воридоти зиёди интиќоли пулї пур карда мешуд.

Мувозинаи пулї, ба ѓайр аз БДМ –њои аз хориља маблаѓгузорї карда шуда ва бахшидани ќарз аз тарафии ХБА дар соли 2006, аз соли 2005 дар изофа буд. Якљоя бо БДМ-њо ва бахшидани ќарз, мувозинаи умўмии давлатї аз дефисити ММД дар њаљми 2.9 фоиз дар соли 2005 то ба изофаи 1.7 фоиз дар соли 2006 зиёд шуд ва баъд дар соли 2007 то касри (дефисити) 6.2 фоиз фаромад. Мумкин аст дар соли 2008, касри пулї то ба 7.6 фоизи ММД зиёд шуда бошад, ки он инъикоси БДМ –њои аз хориља маблаѓгузорї карда шуда истода дар секторњои роњсозї ва ќувваи барќ мебошад, ва инчунин харољотњои зиёд шуда истода барои маоши коргарон ва дигар харољотњои иљтимої, ба монанди додани нафаќањо ва кўмакпулињои маќсаднок барои оилањои камбизоат.

Соњаи муносибатњои хориљї: Касри њисоботи њозира якбора аз 2.8 фоиз дар соли 2006 то ба 11.2 фоизи ММД дар соли 2007 зиёд гашт, ки асосан инъикоси

[2] Хазинаи Байналмилалии Асъор, *Бањодињии якум зери барномаи мониторинги коргарон, 2008. Моњи декабри соли* 2008.

воридоти зиёдшудаи молњо буд ва инчунин хизматрасонии вобаста ба БДМ-њо, ки аз тарафи Бонки воридоту содироти Хитой маблаѓгузорї шуда буд. Мувозинаи савдо ба монанди касри савдо аз 35 фоиз дар соли 2006 ба 45 фоиз дар соли 2007 зиёд шуд. Касри калони савдо ќисман аз њисоби воридоти интиќоли пулї пур карда шуд, ки соли 2007 38 фоизи ММД-ро ташкил кард. Сарфи назар аз нархњои баланд барои алюминий дар сатњи байналмиллалї, ки яке аз молњои асосии содиротии Љумњурї дар солњои охир гашт, ва инчунин устувор гаштани нархњои пахта, шароитњои савдо дар Љумњурї боз њам бањдтар шуда истодаанд, чунки дар Љумњурї танњо њаќќи коркард гирифта мешавад, ки новобаста аз нарху наво якхела мебошад, дар њоле ки нархњо барои молњои асосии воридотї, ба монанди газ ва гандум якбора баланд гашт. Тахмин меравад, ки соли 2008 касри савдо боз њам зиёдтар гашта ба 53 фоизи ММД мерасад, ки онро зимистони сард дар нимаи аввали сол боз њам афзун мегардонад. Ба њар њол тахмин меравад, ки дефисити њисоботии њозира камтар шуда ба 9.7 фоизи ММД мерасад. Ин инъикоси даромади зиёди интиќоли пулї ба кишвар мебошад, ки ба 2,3 миллиард доллари амрикои расид (48 фоизи ММД).

Баъди аз нав дида баромадани шароитњои ќарз ва бахшидани ќарз аз тарафи Россия ва дигар ќарздињандагон ва ХБА, ќарзи хориљии кишвар аз 84 фоизи ММД дар соли 2003 то ба 42 фоизи ММД дар соли 2006 фаромад.[3] Пастшавии таносуби ќарз давом ёфта дар соли 2007 ба 41 фоизи ММД расид, сарфи назар аз тарафи Хитой дода шудани ќарз (заём) ба маблаѓи 604 миллион доллар барои маблаѓгузорї намудани проектњо дар сектори инфраструктура ва энергетика. Бо назардошти ќарзи иловагї ба маблаѓи 200 миллион доллари амрикои аз Хитой, ки моњи сентябри соли 2008 барои инфраструктура имзо карда шуд ва ва бо шарте, ки дигар проектњои инфраструктура бо маблаѓгузоии хориљї дарояндаи наздик иљро карда мешаванд, тахмин меравад, ки ќарзи хориљї нисбат ба таносуби ММД таќрибан 40 фоиз мемонад. Ба њар њол ин таносуб аз беќурбшавии асъор дар њисоби аслї, ки бо сабаби садамањои беруна ба вуќуъ мепайвандад, сахт вобастагї дорад.

Пешояндњо ва хатарњо: Мумкин аст дарояндаи наздик муњити берунаи харобшуда истода афзоиши ММД-ро таќрибан ба 5 фоиз фарорад бо сабаби кам шудани интиќолњои пулї ва воридоти суст. Дарояндаи аз он дуртар бошад, пешоянди афзоиш бо рафти ислоњот дар соњаи кишоварзї, ки 23 фоизи ММД-ро ташкил медињад, ва инчунин ислоњот дар ширкатњои давлатї ба монанди Талко (ширкати гудозиши алюминий) ва Барќи Тољик (ширкат оид ба истењсоли барќ), ки њоло њам дар соњаи саноатї бартарї доранд, вобастагї дорад.[4]

Хатари баландтарини макроиќтисодї дарояндаи наздик ва баъдтар аз он ин њолати ноустувори бозоргирии хориља мебошад. Захирањои байналмиллалии

[3] Соли 2004 Россия свопи «ќарз-сањмњо» ба маблаѓи таќрибан US$ 270 миллион таъмин намуд, Покистон дар соли 2004 ќарзро ба њаљми US$ 13 миллион бекор кард, ХБА дар соли 2006 аз ќарз ба њаљми US$ 99 миллион гузашт кард, Эрон пардохти ќарзи худро дар соли 2006 ба маблаѓи US$ 25 миллион ба 2 сол ба аќиб гузошт ва Узбекистон пардохти ќарзи худро дар њаљми US$ 8 миллилон дар соли 2006 ва 2007 ба соли 2008 гузаронд.
[4] Истењсолти мањсулот аз тарафи Талко ва Барќи Тољик дар соли 2007 мутаносибан 13 ва 2 фоизии ММД-ро ташкил намуд.

бонки миллии Тоҷикистон, ки дар охири соли 2007 US$ 297 миллионро ташкил медоданд, барои гаравҳо ва кафолатҳо сарф шуда буд (мутаносибан US$ 241 миллион ва US$ 77 миллион), ки БМТ барои гирифтани қарзҳо аз бонкҳои тиҷоратии хориҷӣ барои маблағгузории пешакии соҳаи пахтакорӣ дода буд. Дар соли 2008, сарфи назар аз афзоиши зиёди касри савдо, захирахои байналмиллалӣ (ба ғайр аз он захираҳо, ки барои қарзгирӣ ба гарав монда шуда буд, аз US$ 56 миллион (7.1 фоизи «пулҳои васеъ») дар охири соли 2007 то ба US$ 167 миллион (20.9 фоизи «пулҳои васеъ») дар охири сентябри соли 2008 зиёд шуд, аз ҳисоби зиёд шудани интиқолҳои пулӣ. Ба ҳар ҳол мумкин аст ҳаҷми ворид гаштани интиколҳои пулӣ кам шавад, чунки сектори сохтмонии Россия, ки мухоҷирони меҳнатӣ аз Тоҷикистон асосан онҷо кор мекунанд, бо шиддат кам шуда исодааст. Паст шудани нархҳои байналмиллалии молҳои асосии содироти кишвар – пахта ва алюминий- инчунин метавонад ба шароитҳои савдо ва ҳам ба ҳаҷми содирот таъсири манфӣ расонад.

Дар кишвар аз сабаби садамаҳои макро-иқтисодӣ мумкин аст талабот барои асъори хориҷӣ якбора зиёд шавад. Дар шароити муҳити вайрон шуда истодаи беруна ХБА ба роҳбарият тавсия дод, ки сиёсати пулии худро ба маҳдуд намудани афзоиши пули нақд равона намояд, ва сиёсати худро оид ба қурби асъор, бо мақсади мусоидат намудан ба танзими беруна, ба ҷунбишҳои бозор, мувофиқ намояд. Дар соли 2009, сиёсати пулӣ бо зиедшавии сарфи капитал ва хароҷотҳо барои додани маоши кормандони корхонаҳои давлатӣ вусъат меёбад, вале ХБА маслиҳат дод, ки барои таъмин намудани касри даромад ва эҳтиёҷоти иҷтимоӣ, бояд як ҷузъи гироӣ ба кор бурда шавад. Хатарро ба устувории макро-иқтисодӣ бо ҷорӣ намудани барномаи нави якҷоя бо ХБА маблағгузорӣ карда шуда дар соли 2009 кам кардан мумкин аст, баъд аз бомуваффақият иҷро намудани БМК, ки он бозоргирии кишварро пурзуртар намуда ба дастрас намудани маблағгузорӣ аз дигар созмонҳои байналмиллалӣ мусоидат менамояд.

2.1.3 Шароити экологӣ

Точикистон ягона кишварест дар Осиёи Марказӣ, ки захираҳои обии зиёд, ва инчунин заминҳои корам ва минтақаҳои кӯҳистонӣ, ва якчанд намудҳои нодири ҳайвонот ва растаниҳо дорад. Ин кишвар ба баъзе фишорҳои муҳити атроф (экологӣ), аз он ҷумла ба биёбоншавии заминҳо мубтало мебошад ва Тоҷикистон якҷоя бо Бонки Умумиҷаҳонӣ (БУ) ва Барномаи Рушди Созмони Миллали Муттаҳид (БРСММ) Нақшаи кории миллиро оид ба муҳити атроф (НКММА) амалӣ карда истодааст. Ҳамчун камбизоаттарин кишвари ИДМ, ба Точикистон лозим меояд, ки баъзе масъалаҳои муҳити атроф ва тандурустии бо он вобастаро бо назардошти беҳтар намудани шароити иқтисодии одамон ҳал намояд. Точикистон якчанд эъломияҳо ва созишномаҳои байналмиллалиро оиди муҳити атроф имзо намуда, нақшаи чорабиниҳои лозимаро кор карда баромад. Точикистон бисёр ӯҳдадориҳоро аз рӯи ин эъломияҳо ва нақшаҳо танҳо иҷро намуда наметавонад. Эҳтимол дар ояндаи наздик барои беҳтар намудани тарзи идораи муҳити атроф ва талаботҳои он ба кишвар кӯмаки зиёд расондан лозим меояд. Ба назар чунин мерасад, ки шумораи созмонҳои ғайрихукуматӣ, ки оиди муҳити атроф кор мебаранд, солҳои охир кам шуда

истодааст. Маълумоти муфассалтарро оиди ин масъала шумо метавонед дар Замимаи 3 дарёфт намоед.

2.1.4 Масъалањои мењнат

Точикистон аз соли 1993 инљониб аъзои Созмони байналмиллалии мењнат (СБМ) мебошад. То њозира 46 эъломияњои СБМ имзо карда шудаанд, аз он љумла њашт эъломияњои асосї аз байни 188 эъломияњои СБМ. Тољикистон њоло ба СБМ оиди ба кор бурдани эъломияњои имзо карда шуда њисобот насупоридааст.

Кодекси мехнат аз 15 маи соли 1997, ки охирон бор ба он таъѓирот моњи апрели соли 2006 доваварда шуда буд, њуќуќњои асосии кордињандагон ва коргаронро пешбинї менамояд, аз он љумла њуќуќхои коргаронро барои њамроњ шудан ба иттифоќњои мехнати. Ин кодекс инчунин дискриминатсияро (поймолкунии њуќуќњоро) дар муносибатњои мењнатї ва инчунин мехнати маљбуриро манъ менамояд. Њимояи коргарон, ба њар њол, аз љињати молиявї хеле мањдуд мебошад. Кўмакпулї дар ваќти аз кор рафтан баробари чоряки маоши моњонаи коргар зарби шумораи солњои мењнати коргар мебошад. Истифодаи контракт бо мўњлати муайян иљозат дода мешавад, ва мўњлати огоњонидан, ки барои ќатъ намудани контракт лозим аст, нисбатан кутоњ аст – аз 1 то 2 моња. Кўмакпулї барои бекорї танњо барои 3 моњ дода мешавад, ва ин сатњи нисбатан пасти бекории баќайд гирифта шударо дар кишвар шарњ дода метавонад.[5] Моњонаи минималї (њадди аќал) аз 20 сомонї (US$ 5.7) то ба 60 сомони (US$ 17) дар моњи июли соли 2008 зиёд карда шуд, вале њоло њам ин камтар аз US$ 1 ба як рўз туѓрї меояд.

Яке аз проблемањои асосї барои кишвар, ки фоизи хеле баланди ањолии ќобили мењнат ба муњољирати мењнати мераванд, таъмини он мебошад, ки онњо зери хатари ба њолати тањќиркунанда ва ё истисморї афтидан набошанд, ва њуќуќњои инсонї ва инчунин њуќуќи онњо ба мењнат поймол карда нашавад. Дар ин бобат Точикистон эъломияњои СБМ-ро оиди коргарони мухољир тасвиб намуд ва инчунин созишномањои дутарафаро бо Россия ва Ќазоќистон оиди муњољирати мењнати дар соли 2007 имзо намуд.

Мењнати кудакона, чи тавре, ки дар эъломияњои СБМ тањти раќами 138 (синну соли аќаллї) ва тањти раќами 182 (дар бораи намудњои бадтарини мењнати кудакона) њоло њам масаъалаи њалталаб мебошад. Синну соли аќаллї барои мењнат намудан дар Кодекси мехнат 15 сол муайян карда шудааст, ки ин аз 16 соли дар эъломияи СБМ муайян карда шуда камтар мебошад. Бар хилофи фармони Президент аз соли 2006 дар бораи манъ намудани кор фармудани мењнати кудакон дар сањроњои пахта, кудаконро њоло њам барои љамъоварии њосили пахта сафарбар менамоянд. Мувофиќи маълумоти аз СБМ гирифта шуда шумораи кудакони дар соњањои ѓайри пахтакорї мењнат мекардагї, ба

[5] Маълумот оиди бекори дар асоси тањќиќот дар кишвар вуљуд нест. Сатњи бекорї, ки расман ба ќайд гирифта шуда буд дар соли 2007 – 2.1 фоиз буд, ва дар соли 2006 таќрибан дигар нашуд ва 2.2 фоиз буд.

монанди бозорњо, фурудгоњњо, корхонањо ва кўчањо солњои охир зиёд шуда истодааст, асосан бо сабаби камбизоатї.[6]
Мувофиќи њисоботи Департаменти Давлатии ИМА аз соли 2007, Тољикистон кишваре мебошад, ки бисъер мардњо ва занњо аз инљо гирифтори хариду фуруши одамон бо маќсади мењнати маљбурї ва истисмори шањвонї (сексуалї) мегарданд. Дар ин њисобот Тољикистон њамчун кишвари Дараљаи 2 муайян карда шудааст, яъне кишваре, ки ба стандартњои аќаллї барои нест кардани хариду фуруши одамон ба таври пурра мувофиќат наменамояд, вале барои мувофиќат намудан ба он кўшишњои зиёде менамояд.[7]

2.1.5 Шароитњои иљтимої

Точикистон њоло њам яке аз кишварњои камбизоаттарин мебошад, ки БАТР дар онљо фаъолият менамояд. Даромади солона ба њар як сари ањолї дар соли 2007 US$ 580 буд. Рушди устувори иќтисодї дар солњои охир якљоя бо воридоти зииёди интиќолњои пулии муњољирони тољик аз хориљи кишвар сатњи камбизоатиро паст намуд. Мувофиќи тадќиќоти соли 2007, сатњи камбизотї ва ќашшоќї дар соли 2007 мутаносибан 53 ва 17 фоиз буд.[8] Њадафњои дар Стратегияи ЉТ оиди паст намудани сатњи камбизоатї барои солњои 2007-2009 гузошта шуда, барои камбизоатї ва ќашшоќї 52 ва 10 фоиз мебошанд ва мутаносибан дар соли 2009 тањлил шуда истодаанд. Интиќолњои пулї, ки соли 2007 ќариб 38 фоизи ММД-ро ташкил доданд, барои баровардани оилањо аз ќашшоќї, хусусан муњим шуморида мешаванд, чунки маблаѓњоро барои харидани хурока ва дигар лавозимоти асосї ва инчунин барои маълумотгирї ва барои тандурустии онњо таъмин менамоянд. Ба њар њол, њоло њам фарќият дар сатњи камбизоатї байни минтаќањо хеле зиёд аст (љадвали 2).

---

[6] Офиси Созмони Байналмилалии мењнат, *Барномаи Тољикистон оид ба кори сазовор,* 2007.

[7] Департаменти давлатии ИМА, *Њисобот оиди хариду фурўши одамон, июни соли 2007.*

[8] Кумитаи давлатии омори Љумњурии Тољикистон, *Тањќиќоти сатњи зиндагии ањолии Тољикистон(ТСЗАТ) 2007.* Сатњи камбизоатї дар тањќиќоти соли 2007 дар асоси фоизи ањоли шуморида шуда буд, ки даромади якрўзаи онњо аз 4.56 сомонї камтар мебошад (хати камбизоатї) ва камтар аз 2.92 сомонї дар як рўз (хати ќашшоќї). Дар тањќиќоти соли 2003, сатњи камбизоатї дар асоси фоизи ањоли шуморида шуда буд, ки даромади якрўзаи онњо US$ 2.15 мебошад, аз љињати таносуби ќобилияти харидорї (ТЌХ) (хати камбизоатї) ва US$ 1.08 ТЌХ (хати ќашшоќї). Аз љињати ТЌХ хатњои камбизоатї ва ќашшоќї, ки дар тањќиќоти с. 2007 имтифода шуданд, таќрибан US$ 4.22 дар як рўз ва US$ 2.70 дар як рўз мебошад.

Љадвали 2: Нишондодњои сатњи камбизоатї дар Тољикистон дар соли 2007, дар фоиз

	ФОИЗИ УМЎМИИ КАМБИЗОАТИ			**ТАМАРЌУЗИ КАМБИЗОАТЇ**		
Точикистон	Умўмї	Шањр	Дењот	Умўмї	Шањр	Дењот
Камбизоатї	53.1	49.3	54.4	100	24.4	75.6
Ќашшоќї	17.4	18.9	16.9	100	28.6	71.4
Душанбе						
Камбизоатї	42.7	42.7	na	8	31	na
Ќашшоќї	16.1	**16.1**	na	9	30	na
Вилояти Худмухтори Бадахшони Кўњї						
Камбизоатї	42.9	19.3	46.5	3	1	3
Ќашшоќї	10.3	2.2	11.5	2	0	2
Хатлон						
Камбизоатї	47.0	52.5	45.8	32	25	34
Ќашшоќї	8.7	15.1	7.4	18	19	18
Нохияњои тобеияти љумњуриявї (гирду атрофи Душанбе, ба ѓайр аз Душанбе)						
Камбизоатї	47.4	56.8	46.1	20	12	22
Ќашшоќї	13.6	23.8	12.1	17	13	19
Суѓд						
Камбизоатї	69.4	53.6	74.3	39	31	41
Ќашшоќї	31.8	24.5	34.3	54	38	61

Манбаъ: Кумитаи давлатии омори Љумњурии Тољикистон, *Тањќиќоти сатњи зиндагии ањолии Тољикистон(ТСЗАТ) 2007.*

Дарозии миёнаи умр бо сатњи зоиш ва фавт нисбат ба 1000 кўдаки таваллудшуда дар солњои 2000-2005 (соли охироне, ки маълумоти лозима вуљуд дорад), мутаносибан аз 63.4 то 64 сол ва аз 75.2 то 59.1 бењтар гардид. Умуман гирем, ањолї ба лавозимотњои асосї, ба монанди оби нўшидани ва системаи канализатсионї дастрасї надорад, ки ин саломатии одамонро заиф мегардонад ва маблаѓгузории иловагиро талаб менамояд. Илова бар ин, дастрасї барои хизматрасонињои асосї байни шањру дењот ва байни нохияњо фарќ менамояд.

Дар Тољикистон њам ба монанди дигар кишварњои дар давраи гузариш буда фарќияти гендерї вуљуд дорад: занњо нисбат ба мардњо ба имкониятњои иќтисодї, тандурустї ва маълумотгирї дастрасии камтар доранд ва аз љињати сиёсї на он ќадар ќудрат доранд. Илова бар ин масъалањои гендерї дар

Тоҷикистон бо камбизоатї зич алоќаманд мебошад. Гарчанде, ки дар таносуби умумии камбизоатї байни хонаводаҳое, ки сардори он зан мебошад, нисбат ба хонаводаҳое, ки сарварии онро мард мебарад фарќият бисьёр набошад ҳам, бо назардошти фарќият дар таќсим намудани захираҳо байни мардҳо ва занҳо дар худи хонавода, сатҳи умумии камбизоатї байни занҳо нисбат ба мардҳо хеле зиёд буд[9].

2.1.6 Ислоҳот дар ќонунгузорї

Муҳити ќонунгузорї дар Тоҷикистон яке аз камтарин тараќќишуда дар минтаќае, ки он ҷо БАТР амалиёт менамояд, мебошад. Ќонунҳои тиҷоратї, ба таври умумї гирифта шуда, бо меъёрҳои байналмиллалї кам мувофиќат менамоянд, ва гузаронидани ислоҳот дар якчанд соҳа лозим мебошад, хусусан дар ќонунҳо оиди бозори ќоғазҳои ќиматнок ва муфлисї. Илова бар ин кори начандон хуби системаи судї сабаби ташвиши сармоягузорон мебошад.

Ба ҳар ҳол баъд аз соли 2005 каме пешравї дида мешавад. Соли 2007 ќонуни нав дар бораи ширкатҳои муштараки саҳҳомї ќабул шуда буд, ки он аз бисёр ҷиҳатҳо ба меъёрҳои байналмиллалї мувофиќат менамояд, масалан аз ҷиҳати ҳуќуќҳои саҳмгузорон, гарчанде ки ҳоло ҳам нисбати наќши тарафҳои дахлдор, маълумотдиҳї ва шаффофият ва инчунин механизмҳо барои таъмин намудани чорчубаи натиҷабахши идораи корпоративї ҳанўз ҳам пурра мувофиќат наменамояд. Соли 2007 ќонуни нав дар бораи сармоягузориҳои хориҷї ќабул шуда буд. Ин ќонун ба сармоягузорони хориҷї якчанд ҳуќќҳо медиҳад, аз он ҷумла ҳуќуќ барои гирифтани даромад аз сармоягузориҳо. Дар соли 2007 инчунин ќонуни нав дар бораи тамғаи савдо ва тамғаи хизматрасонї ќабул карда шуд.

Дар соҳаи гарави кафолатдор ва ба ќайд гирифтани моли ғайриманќул, пешравии зиёд ба назар мерасад. Ќонун дар бораи ба гарав гузоштани моликияти манќул моҳи марти соли 2005 эътибурнок гашт (ба ғайр аз ќисми 1, ки соли 2006 эътибурнок гашта буд) ва охирон моҳи апрели соли 2008 ќонуни нав дар бораи кафолат ќабул карда шуд, ки ба ќарздиҳии кафолатї мусоидат мекунад.

Ќонуни нав дар бораи баќайдгирии моликияти ғайриманќул инчунин моҳи марти соли 2008 ќабул карда шуд ва ин як ќисм аз корҳои умумї оид ба тағир намудан ва пурратар гардонидани ќонунгузорї нисбати моликияти ғайриманќул, ќайди он ва ҳуќуќи кафолатї мебошад. Натиҷаҳои ин ќонунҳои навро ҳоло дидан лозим аст ва инчунин мувофиќ намудани онро бо чорчўбаи ќонунгузории ҳозира (асосан Кодекси гражданї ва Кодекси замин) санҷидан лозим аст.

Инчунин, як пешравии дигар ин ќабул шудани ќонуни деринтизори Арбитражї дар таърихи 5 январи соли 2008 буд. Ин ќонун норасогиҳоро дар танзими арбитраж дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бартараф менамояд ва тартиботи лозимаро барои ҷорї ва иҷро намудани ќарорҳои арбитражи миллї таъмин

[10] Бонки Рушди Осиё. *Раванди асосии гендерї дар Стратегия оидипаст намудани сатҳи камбизоатї, Тоҷикистон, Баҳодиҳии ғендерии кишвар, 2006*

менамояд. Ба ҳар ҳол Тоҷикистон бояд эъломияи Нью-Йоркро аз соли 1958 дар бораи Эътироф намудан ва иҷрої намудани қарорҳои арбитражї хориҷї қабул намояд. Инчунин Тоҷикистон яке аз ду кишварҳои амалиёти БАТР мебошад, ки ҳоло инро накардааст.

2.1.7. Ҳамкории минтақавї

Тоҷикистон кишваре мебошад, ки аз ҳама тараф танҳо роҳҳои заминї дорад ва ин кишвар ҳамеша фаъолона роҳҳои ҳамкории минтақавиро меҷўяд. Россия аз ҳама партнери (шарики) муҳим дар масъалаҳои савдо, сармоягузориҳои бевоситаи хориҷї мебошад ва инчунин кишвари асосї барои рафтани муҳоҷирони меҳнатї мебошад. Савдо бо Россия дар соли 2007 22 фоиз савдои умумиро ва инчунин 60% даромади умумии МСБ-ро дар 2006 ташкил медод, ки асосан бо сохтмони стансияи гидроэнергетикии Сангтўда 1 вобаста аст. Сохтмони Сангтуду 1 аз тарафи Ҳукумати Тоҷикистон ва Интер РАО-и Россия спонсорї карда шудааст. Россия инчунин манбаи асосии интиқоли пулї барои Тоҷикистон мебошад.

Дар солҳои охир Ҷумҳурии Хитой манбаи асосии дастгирии молиявии ду тарафа барои рушди калонҳаҷми инфраструктура дар сектори роҳсозї ва қувваи барқ гашт. Дар моҳи июни соли 2006 роҳбарият шартномаи кредитиро дар ҳаҷми умумї 604 миллион доллар бо Бонки воридот ва содироти Хитой имзо намуд барои сохтани ду хати баландволтаи қувваи барқ барои пайваст намудани қисми шимолї ва ҷанубии мамлакат ва минтақаҳои дар ҷануббуда, ва инчунин барои барқарор намудани роҳ байни Тоҷикистон ва Ўзбекистон. Дар моҳи сентябри соли 2008 боз шартномаи иловагї ба маблағи 200 миллион доллар барои сохтани стансияи барқии нав имзо карда шуд. Қазоқистон инчунин партнери муҳимтар гашта истодааст дар масъалаҳои воридот ва сармоягузориҳои бевоситаи хориҷї. Байни Тоҷикистон ва Қирғизистон баъзан дар сарҳад нофаҳмиҳо ба вуҷуд меояд, вале агар ба таври умумї гирем, муносибатҳо хеле хубанд. Муносибатҳо бо Туркманистон баъд аз давраи ҳукмронии Ниёзов хеле беҳтар шуданд. Дар солҳои охир Тоҷикистон муносибатҳои худро бо Афғонистон дар соҳаи савдои қувваи барқ мустаҳкам намуд. Соли 2007 ин ду кишвар шартномаи протоколиро имзо намуданд, ки мувофиқи он Тоҷикистон ўҳдадор мегардад, ки ба Афғонистон дар давоми моҳҳои тобистон қувваи барқро интиқол намояд ва ҳозир хати интиқоли қувваи барқ, ки ин ду кишварро мепайвандад сохта шуда истодааст.

Муносибатҳо бо Ўзбекистон, ки ҳамсояи муҳим мебошад, муносибатҳо ҳам асосан бинобар истифодаи об ва манбаҳои энергетикї душвор аст. Алоқаи нақлиётии Тоҷикистон байни шимол ва ҷануби мамлакат ва инчунин бо Афғонистон ва Ҷумҳурии Қирғизистон дар солҳои охир бинобар иҷрои якчанд лоиҳаҳои барқароркунї беҳтар гашт, вале Ўзбекистон ҳоло ҳам барои Тоҷикистон дар масъалаи алоқаи роҳи оҳан бо ҷаҳон нақши муҳимеро мебозад. Ўзбекистон инчунин таъминотгари асосии қувваи барқ ба Тоҷикистон мебошад барои пурра таъмин намудани касри барқи кишвар дар давраи зимистон. Инчунин Узбекистон ягона таъминотчии қувваи барқ дар шимоли Тоҷикистон мебошад. Муносибатҳо байни ду кишвар, бинобар кўшишҳои Тоҷикистон барои ба охир расондани сохтмони стансияи гидроэнергетикии

Роѓун, барои ба даст овардани мустаќилияти энергетикї ва истифода бурдани иќтидори худ оиди содироти ќувваи барќ ба Афѓонистон ва Покистон, боз њам баъдтар гаштанд. Узбекистон, ки дар поёноби Тољикистон љойгир шудааст, дар ташвиш аст, ки ба охир расондани сохтмони стансияи гидроэлектрикии Роѓун метавонад ба њаљми об, хусусан дар соњаи кишоварзї, зарар расонда метавонад. Бонки умумиљањонї оиди Роѓун тадќиќот гузаронида истодааст, ки мувофиќи он таъсири иќтисодї, иљтимої ва экологии ин лоиња ба кишварњои поёноб њаматарафа санљида мешавад.

2.2. Рушди иќтисодї ва пешравї дар давраи гузариш

2.2.1. Пешрафї дар давраи гузариш

Тољикистон дар мувофиќат намудан ба меъёрњои бозори иќтисодї каме пешрафї ба даст овардааст ва њоло њам дар назди зарбањои беруна бинобар мутамарказ гардонидани фаъолият дар истењсоли пахта, истењсоли ќувваи барќ ва коркарди аллюминий, ки мероси Иттифоќи советї мебошад, хеле заиф аст. Пешравї бисёртар дар хусусигардонии њаљмаш хурд дида мешавад, ва инчунин дар масъалањои озодкунии нарху наво, савдо ва мубодилаи асъор, ки солњои аввали давраи гузариш иљро шуда буд. Вале монеъањои њоло њам вуљуд дошта ба монанди мањдудкунии гузаронидани њуќуќњои заминдорї ва назорати давлатї дар соњаи пахтакорї ба кишвар дар дастрас намудани дараљаи иќтисоди пешравии саноатї халал мерасонад (гарчанде ки солњои охир дар ин соњањо каме пешравї ба даст оварда шудааст-ба поён нигаред). Пешравии камтар дар иљрои ислоњотњои душвортар ба даст оварда шуд, ба монанди хусусигардонии калонњаљм, идора ва таљдиди корхонањо, сиёсати раќобатї, ислоњоти бонкї, ва инчунин ислоњотњо дар соњаи молиявии ѓайрибонкї ва ислоњоти инфраструктура (диаграммаи 1) .

Љадвали 1. Нишондоњои давраи гузариш дар Тољикистон, соли 2008

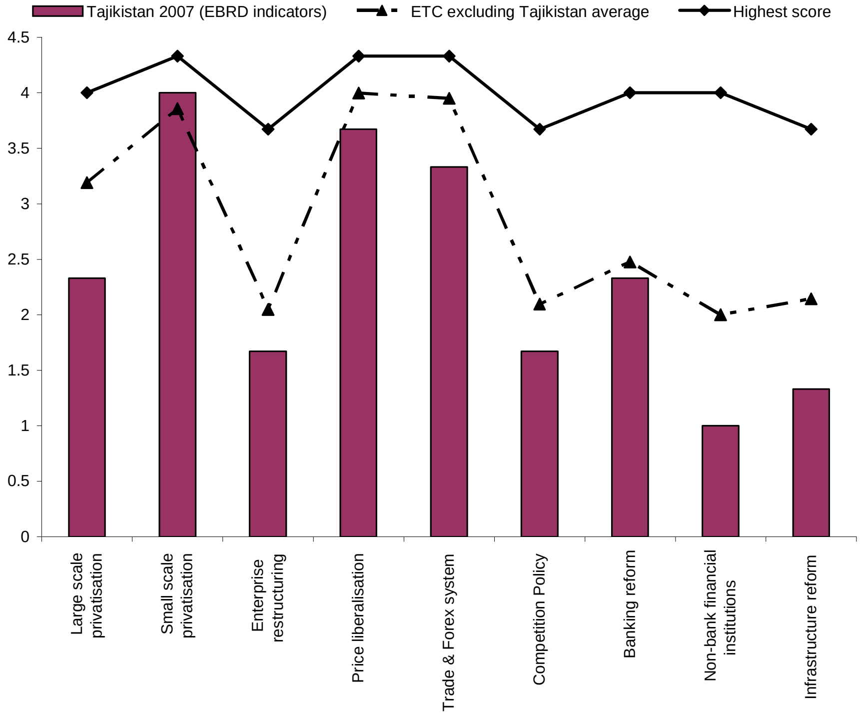

Манбаъ: Њисоботии БАТР оиди давраи гузариш, 2008
Эзоњ: Нишондодњо аз 1, ки пешравии камро ё ки тамоман набудани пешравиро нишон медињанд, то 4+ дода шудаанд, ки ба меъёрњои иќтисодиёти кишварњои тараќќи ёфта баробаранд.

Хусусигардонии њаљмаш хурд; озодкунии нархњо, савдо ва мубодилаи асъори хориљї: Тољикистон дар охирњои соли 90 дар хусусигардонии њаљмаш хурд, озодкунии нархњо, савдо ва мубодилаи асъори хориљї пешравии зиёде ба даст овард. Хусусигардонии корхонањои хурд дар солњои 1998/1999 суръат гирифт ва њозир ба охир расидааст. Нархњо асосан озод карда шудаанд, ба ѓайр аз он хизматрасонињое, ки аз тарафи роњбарияти танзимкунанда идора карда мешавад. Соли 2001 Љумњурї ба аъзогї ба Созмони Байналмиллалиии Савдо (СБС) муроњиат намуд, ва њоло дастраси ба бозори дуљониба зери гуфтушунид мебошад. Љумњурї мувофиќи моддаи 8-уми ХБА дар соли 2004 ўњдадорињоро ќабул кард ва имрўз барои табдили озоди асъори хориљї барои доду гирифтњои байналмиллаии њозира ягон мањдудият нест.

Пешравї дар ислоњотњо дар соњаи кишоварзї, аз он љумла ислоњоти замин ва озодсозии кишт, коркард ва истењсолот дар соњаи пахтакорї суст ва ноњамвор мебошад, ки натиљаи он камшавии њосилнокї ва зиёдшавии ќарз дар соњаи пахтакорї мебошад. (ба расми 1 дар поён нигаред). Љавобан, соли 2007 Фармони Президенти Љумњурии Тољикистон («Фармони №111») имзо карда шуд, ки дар он имконияти пурра гузаронидани њуќуќи заминдорї ва озодии хољагидорї пешбинї шуда буд. Моњи январи соли 2008 дар Кодекси замин, ки ба наздикї таѓйир дода шуда буд, чорчўбаи ќонунї барои пурра гузаронидани њуќуќњои заминдорї омода шудааст. Ба њар њол барои ба таври самаранок амалї намудани ќонун, боз ќонунгузории иловагї лозим аст, ки тартиби лозимаро муайян менамояд. Кодекси нав инчунин барои роњбарияти мањаллї барои мудохила намудан ба таври истифодаи замин озодии зиёдеро медињад. Барои мавсими кишти соли 2008 њокимияти мањаллї маблаѓгузории пешакии ѓайринаќдиро ба фермерон аз тарафи

маблаѓгузорони соњаи пахтакорї манъ намуданд. Ин гуна маблаѓгузорї њамчун яке аз сабабњои асосии ба њаљми зиёд ќарздор гаштани хољагидорон ба танќид гирифта шуд. Роњбарият ба бонкњо маблаѓгузории буљетиро дар њаљми 40 миллион доллари амрикої барои ќарз додан ба хољагидорон дар бисёр ќисмњои љумњурї људо намуд. Коркарди пахта ва фурўши он бо иљро намудани механизмњои шаффоф дар љараёни нахљудокунии пахта озод карда шуд. Барњам намудани талабот оиди гирифтани иљозатнома барои хариду фурўши пахта, ки раќобати ояндаро дар ин соња имкомпазир мегардонад, ба ин мусоидат менамояд. Сарфи назар аз ин пешрафињо, бе њал намудани ќарзњои њозираи хољагидорони пахтакорї, дастрасии ин хољагидорон ба маблаѓгузорї мањдуд мемонад. Бо назардошти душворињои зиёд шуда истода дар пардохти ќарз аз тарафи хољагидорони пахтакор, ки соли 2008 аз бонк маблаѓгузории буљетиро гирифтанд, бо сабаби поён фаромадани нархи байналмиллалии пахта, додани имконият ба хољагињо барои мустаќилона интихоб намудани зироатњо барои кишт ањамияти калон ва хеле муњим дорад.

Чорчубаи 1. Соњаи кишоварзї дар Тољикистон

Соњаи кишоварзї барои иќтисодиёти Тољикистон наќши муњимеро бозида 23 фоизи ММД-ро (Маљмўи мањсулоти дохилї) 66 фоизи шуѓли ањолиро ташкил медињад. Соњаи кишоварзї инчунин 20-30 фоизи содиротро (асосан пахта, вале инчунин мева ва сабзавотро) ва инчунин аз се як ќисми даромади давлатиро аз андозњо ташкил медињад. Тољикистон асосан кишвари кўњистони буда иќлими он хушку бебориш мебошад. Бинобар ин 900 000 гектар заминњои корами он дар водињои гирду атрофи дарёњои асосї љойгиранд, ва соњаи кишоварзї аз заминњои обёрї карда шуда вобастагї дорад, ки он 67 фоизи њаљми заминњои корамро ташкил медињад. Кишти пахта 29 фоизи майдони кишти асосиро дар заминњои обёрикарда шуда ташкил медињад (Таблица 1.1).

Ислоњотњо дар соњаи кишоварзї соли 1996 бо баргардонидани колхозњо, совхозњо ба хољагињои хусусї, ба ном хољагињои дењќонї, ва инчунин бо таќсимоти замин ба ќитъањои хурди наздињавлигї оѓоз гардид. Ба њар њол дар ин љараён ба хољагидорон њуќуќњои одилонаи кафолатнок дода нашуд, ки њавасмандии онњоро барои бењтар намудани њосилнокии замин паст намуд. То ваќтњои наздик назорат аз болои ин соња дар дасти роњбарият буд, барои таъмин намудани кишти пахта дар камаш 70 фоизи заминњои корами обёрї карда шуда, бо назардошти ањамияти ин соња дар иќтисодиёт, њосилнокии он, асъори хориљї ва даромади давлат аз андозњо. Ин чорањои нокифояи ислоњотї ба њосилнокии замин таъсири манфї расонданд, хусусан дар соњаи пахтакорї (љадвали 1.2.) Сарфи назар аз он, ки њосилнокии дигар зироатњо аз дараљаи даврањои советї зиёдтар буд, њосилнокии пахта аз њар як гектар замин дар соли 2006 таќрибан 60 фоиз аз њаљми давраи советиро ташкил медод. Агар харољоти тахминї барои барќарор намудани њосилнокии пахта 2,200 кг пахтаро ба як гектар замин ташкил дињад ва инчунин бо назардошти харољотњои зиёд, хољагидорони пахтакор дар давоми чанд сол зарар дида истодаанд.

Таблитсаи 1.1: Таќсимоти заминњои корам аз рўи намуди хољагињо ва зироатњои интихоб шуда, 2006

	Њаљми умўмї, дар гектар, дар ќавс фоизи њаљми умумии замин нишон дода шудааст	Њиссаи хољагињои давлатї, дар фоиз 1/	Њиссаи хољагињои хусусї (дењќонї), дар фоиз	Њиссаи заминњои наздињавлигї, дар фоиз 2/
Њаљми умўмї	900,160 (100)	29	50	21
Заминњои обёрї карда шуда	599,808 (66.6)	33	51	17
Њиссаихта	262,893 (29.2)	42	58	0
Гандуми кишти зимистона	199,290 (22.1)	21	47	32
Гандуми кишти бањорона	121,404 (13.5)	22	50	28
Картошка	27,935 (3.1)	6	28	66
Сабзавот	35,768 (4.0)	13	23	65
Хошок	131,368 (14.6)	41	51	8

Манбаъ: Кумитаи давлатии омор

1/ ба ин колхозњо, совхозњо ва дигар хољагињои давлатї дохил мебошанд.

2/ Ќитъањои замини хусусї, аз он љумла 75,000 гектар заминњое, ки бо фармони Президент соли 1997 таќсим шуда буд.

Дар давоми 5 соли охир фаъолияти зараррасони соњаи пахтакорї ба воситаи шабакаи мураккаби

маблағгузорӣ, бо ҷалби монополияҳои таъминот, коркард ва фуруши пахта (ба ном «сармоягузорон»), Кредит Инвест, ниҳоди ғайри-бонкии молиявӣ, ки дар асоси Агроинвестбонк, соли 2001-2003 таъсис дода шуда буд, ва мутахассисони молиявӣ (дар аввал тоҷирони пахта, ва баъдтар бонкҳои тиҷоратии хориҷӣ), дастгирӣ карда мешуд. Дар охири соли 2007 ҳаҷми тахминии қарзи ҷамъшуда 400 миллион евроро ташкил медод.

Ҷадвали 1.2: Ҳосилнокии замин дар давраи 1991-2006, солҳои алоҳида ва зироатҳо дар ҳисоби кг ба гектар

	1991	1996	2001	2006
Пахтаи хом	2,760	1,390	1,790	1,700
Гандум	1,310	1,410	1,430	2,060
Картошка	14,100	10,200	12,550	19,850
Сабзавот	19,300	16,100	11,710	18,690
Меваҳо	3,210	1,950	2,490	3,310

Манбаъ: Кумитаи давлатии омор

Ҳамчун эътирофи масъалаи қарз ва бо дастгирии ҷомеаи байналмиллалии донорӣ, Президент моҳи марти соли 2007 фармонро имзо намуд («Фармони 111»), ки дар он ислоҳоти пурраи ин соҳа дар назар гирифта шудааст. Чораҳои дар ин фармон нишон дода шуда чунинанд: қатъ намудани мудохилаи давлат ба кишту кор, коркард ва фурӯши пахта; ислоҳоти нархгузории пахта, аз он ҷумла ҷорӣ намудани системаи универсалии навъбандии пахта; боз ҳам шаффофтар намудани нархгузорӣ барои хизматҳои банахҷудокунӣ; озод намудани содироти пахта бо роҳи барҳам додани вазифаи Биржаи умумии молҳои Тоҷикистон дар додани иҷозатнома барои фурӯши пахта; ислоҳоти андоз дар соҳаи пахтакорӣ барои кам намудани андозҳо дар ин соҳа ва кам намудани мудохилаи ҳокимияти маҳаллӣ ба соҳаи кишоварзӣ; ва ислоҳоти қонунгузорӣ барои таъмин намудани пурра гузаронидани ҳуқуқи заминдорӣ.

Хусусигардонии калонҳаҷм, таҷдиди корхонаҳо ва сиёсати рақобатӣ: Пешравӣ дар иҷрои ислоҳот дар соҳаи соҳибкорӣ хеле кам аст. Хусусигардонии корхонаҳои миёна ва хурд соли 1998 оғоз гардид ва то охири соли 2007 90 фоизи корхонаҳо хусусӣ гардонида шудаанд. Ба ҳар ҳол, давлат ҳоло ҳам аз болои якчанд корхонаҳои калон оиди истеҳсолот назорат мебарад (масалан: заводи коркарди алюминий, корхонаҳои сементбарорӣ ва коркарди маҳсулоти кишоварзӣ), ки ҳамчун корхонаҳои муҳими стратегӣ тасниф карда шудаанд. Корхонаҳои калони давлатии саноатӣ на танҳо қисми калони ММД–ро ташкил медиҳанд, балки дар баъзе ҳолатҳо монополияи маҳдудкунандаи рақобатро доранд. Шаффоф набудани фаъолияти ин ширкатҳо яке аз монеъаҳои муҳим барои ҷалб намудани сармоягузориҳои нав мебошад ва барои ришвахурӣ шароит муҳайё месозад. Бо мақсади ҳал намудани ин мушкилотҳо, дар чорчубаи барномаҳои ХБА ва БМК роҳбарият ваъда дод, ки барои гузаронидани аудити молиявии ширкати ТАЛКО ва ширкати давлатии Барқи Тоҷик (ду ширкатҳои калонтарини давлатӣ) аз тарафи ягон ширкати аудитии дар сатҳи байналмиллалӣ шинохта шуда, тендер эълон менамояд. Барои ширкати якум тендер барои гузаронидани аудит аз тарафи ширкати аудитии дар сатҳи байналмиллалӣ шинохта шуда, моҳи сентябри соли 2008 эълон карда шуд ва барои ширкати дуюм аудит барои соли молиявии 2007 гузаронда шуд, вале аудитор, бо сабаби норасо будани маълумот ва бо баъзе дигар сабабҳо, натавонист ақидаи худро иброз намояд. Инчунин ваъда дода шуд, ки барои таъсис намудани як шӯъба дар дохили Вазорати молия барои бо навбат ба танзим даровардан ва назорат бурдани фаъолияти молиявии даҳ ширкатҳои калонтарини давлатӣ барои беҳтар намудани назорат ва идораи онҳо, фармони ҳукуматӣ бароварда мешавад. Аз рӯи ин фармон инчунин талаб карда мешавад, ки ширкатҳои давлатӣ нақшаҳои солонаи молиявӣ, ҳисоботҳои молиявии кварталӣ ва ҳисоботҳои аудити берунаро ба Вазорати молия ва Вазорати рушди иқтисодӣ ва савдо пешниҳод намоянд. Ин фармон моҳи

сентябри соли 2008 имзо карда шуд ва роњбарият ба ХБА барои дастгирї ва оѓоз намудани кори ин шўъба муроїиат намуд.

Ислоњотњо дар сектори молиявї: Сектори бонкї дар солњои охир якбора васеъ гардид ва њаїми умумии ќарзњо ва амонатњои пардохт нашуда, ки соли 2005 18 фоизро ташкил медоданд, ба 31 фоиз дар соли 2007, ва мутаносибан аз 7,5 фоиз то ба 19 фоиз расид. Ба њар њол, ба ѓайр аз соњаи пахтакорї, њаїми умумии ќарзњо њоло њам таќрибан 22 фоизи ММД-ро ташкил медињад. Дар нимањои соли 2008 дар Їумњурї 12 бонки тиїоратї, 7 иттињоди кредитдињї ва 1 муассисаи ѓайрибонкї амалиёт менамуданд. Инчунин дар Їумњурї 75 созмон ва хазинањои микромолиявї амал менамуданд. Аз 12 бонки тиїоратї 3 бонк филиали бонкњои хориїї буда, 1-тоаш бонки давлатї мебошад. Ин соња мутаносибан мутамарказ мебошад. Ба ѓайр аз ќарзњое, ки ба сектори пахтакорї тааллуќ доранд ва аз тарафи Кредит Инвест, муассисаи молиявии ѓайрибонкї, дода шудаанд, 2 бонки калонтарин (Ориёнбонк ва Агроинвестбонк) дар соли 2007 зиёда аз 50 фоизи њамаи ќарзњои пардохтнашударо ташкил медоданд. Дар бозори амонатњо Ориёнбонк, ки асосан амонатњоро (депозитњоро) аз корхонањо їалб менамояд, 60 фоизи бозори умумиро ташкил медод.

Талаботи умумии танзими барои бонкњо ба монанди кофияти сармояи асосї ва лимитњои риски ягона ќаноатбахш мебошанд, вале савол ба миён меояд, ки оё ин талаботњо амалї шуда истодаанд ва оё танзимгар метавонад дар асл ба зидди бонкњое, ки ба ин талабот мувофиќат намекунанд, чора бинад. Инчунин дар чорчўбаи ќонунгузорї баъзе норасогињо њаст, ки ин ќонунњо ба танзимгар мухторияти пурра намедињанд ва барои зиддияти манфиатњо ягон ќоидањо пешбинї нашудаанд. Илова бар он маїбур намудани тарафи дахлдор душвор мебошад чунки аз бонкњо ва корхонањо талаб карда намешавад, ки онњо моликияти бенефисиарии худро ошкор намоянд. Роњбарият ба ўњда гирифт, ки ба ќонуни Бонки марказии Тоїикистон ва дигар ќонунњои дахлдор барои бартараф намудани ин норасогињо то охири моњи декабри соли 2008 таѓйирот дароранд, њамчун ќисми барномаи БМК .

Ислоњот дар инфраструктура: Инфраструктураи Тоїикистон дар ваќти їанги шањрвандї осеб дида дар давоми беањамиятии чандинсола ва бинобар мањдудиятњои буїет хеле хароб гардидааст. Ин ифраструктура инчунин низомеро ба мерос гирифтааст, ки байни шимол ва їануби їумњурї алоќаи наќлиётї ва барќї вуїуд надошт ва дастрасии асосї ба їањон ба їумњурї асосан бо роњи Узбекистон буд. Бинобар ин масъалаи аввалиндараїа дар давраи гузариш барќарор намудани инфраструктураи асосї буд ва инчунин бењтар намудани алоќаи дохилї ва дастрасї ба їањон. Їумњурї инчунин роњњои содирот намудани ќувваи барќро, хусусан ба Афѓонистон ва Покистон, бо роњи сохтмони гидроэлекстансияњои нав меїўяд. Аз їињати дастрасии хонаводањо ба хизматњои умумї, Тоїикистон њоло њам яке аз кишварњои аз њама кам тараќќиёфта байни кишварњои дар давраи гузаришбуда мебошад. (їадвали 3).

Їадвали 3: Дастрасї ба хизматњои коммуналї, фоизи хонаводањо

Дастрасї ба:	Тоїикистон	Дигар кишварњои дар ДАГ буда

Таъминоти ќувваи барќ аз шабакаи давлатї	99	99
Системаи гармидињии марказї	2	13
Гази табиї	15	43
Оби водопровод	30	56
Системаи давлатии партовњо	13	37
Системаи телефони симдор	17	45

Манбаъ: Тадќиќот оиди фаъолияти БАТР/Бонки Умумиљањонї, соли 2006 2006

Пешравї дар иљро намудани ислоњоти инфраструктура на он ќадар зиёд ба назар мерасад, хусусан аз љињати омода намудани чорчўбаи танзимї ва таљдиди монополияњои шабакавї, ки метавонад ба љалб намудани иштироки сектори хусусї мусоидат намояд. Кумитаи антимонополї ташкил шуда буд, бо њуќуќи назорат бурдан аз рўи нархномањо ва инчунин аз болои он, ки чи гуна дар амал ин нархномањо аз тарафи вазоратњои дахлдор тасдиќ карда мешаванд. Ягон усули муайян барои тартиб додани нархномањо вуљуд нест. Ба њар њол дар ислоњоти нархномањо дар тамоми соњањои хизматњои коммуналї пешрафти хуб дида мешавад. Нархњо якбора дар сектори ќувваи барќ ва оби мунисипалї баланд шуд ва рафти љамъоварии пардохтњо бењтар шуд. Ба њар њол нархњо аз сатњи пардохти харољотњо пасттар мебошанд ва танњо корхонањои љамъиятї ва хонаводањои имтиёзнок аз пардохт озод шуда метавонанд. Дар таљдид намудани шабакаи монополияњо, ки њоло њам давлатї мебошанд, пешравии кам дида мешавад. Барќи Тољик њоло њам ширкати барќии комлексї ва монополї дар истењсоли энергияи электрикї, интиќол ва таќсим намудани ќувваи барќ мебошад. Амалиётњои он шаффоф нестанд, хусусан оиди додугирифти он бо ТАЛКО, ки таќрибан 40 фоизи њаљми умумии таъминоти электрикии Барќи Тољик ба он дода мешавад. Ширкати давлатии њавопаймоии Тољикистон њоло њам фурудгоњњоро, њаракати наќлиёти њавої ва хизматњои њавопаймоњоро зери назорати худ дорад гарчанде ки роњбарият ўњдадор шуда буд, ки барои ин се соња дар солњои 2008/2009 нархгузории алоњида љорї менамояд.

Бо назардошти пешравии нокифоя, талабот ба маблаѓгузорї барои инфраструктура асосан аз тарафи маблаѓгузории буљетї, аз њисоби ќарзњои дуљониба ва бисёрљониба зери Барномањои маблаѓгузории давлатї (БМД) ќонеъ гардонида шуд. Як чизро зикр намудан лозим аст, ки соли 2006 роњбарият ба иљрои лоињањои калонњаљми маблаѓгузории инфраструктура дар сохтани роњњо ва гузаронидани ќувваи барќ, ки аз тарафи бонки Хитой оид ба воридот ва содирот маблаѓгузорї шуда буд, оѓоз намуд. Илова бар он, роњбарияти љумњурї тавонист СБХ-и (сармоягузории бевоситаи хориљї) асосиро аз Ширкати Интер РАО-и Россия барои сохтани стансияи гидроэлектрикии Сангтўда-1 љалб намояд.

Зимистони сахти соли 2008 норасогињои асосиро дар таъминоти њозираи ќувваи барќ, сохтори интиќол ва таќсимоти он ошкор намуд. Он мољияти љустани роњњои гуногунро барои истењсоли ќувваи барќ илова ба гидростансияњо, ки дар пеши таѓиротњои даврии иќлимї суст ва заиф мебошанд, боз њам зиёдтар гардонд. Бо ин роњ самаранокии истифодаи ќувваи барќ ба воситаи њавасмандгардонї ва мустањкам намудани њамкории минтаќавї дар хариду фурўши об ва ќувваи барќ, бењтар мегардад.

Иќлими маблағгузорї: Муњити тиљоратї њоло њам аз коррупсия ва кашолкории барзиёди бюрократї вобаста ба гирифтани иљозатномањо ва супоридани андозњо зарар мебинад. Мувофиќи њисоботи Бонки умумиљањонї («Фаъолияти тиљоратї, 2009»), аз рўи таснифи умумї Љумњурии Тољикистон аз љои 133-ум байни иќтисодњои 175 кишвари тасниф карда шуда дар соли 2006 ба љои 159 байни иќтисодњои 181 кишвар аз рўи њисоботи соли 2009 поён гузашт, гарчанде ки дар тартиби низом оиди оғоз намудани тиљорат ва инчунин дар чорчўбаи ќонунї оид ба њимояи њуќуќи аќаллиятњои миллї каме бењбудињо дида мешуд. Сарфи назар аз ин бењбудињо, љумњурї њоло њам дар тартиботи оғоз ва иљозатгирї барои бизнес, пардохти андозњо, њимояи сармоягузорон ва дастрасї ба ќарзњо ба пешравии кам муваффаќ шудааст. Аз љињати коррупсия (ришвахўрї) бошад мувофиќи нишондоди вуљудияти коррупсия, ки ширкати Трансперенси Интернешнл нашр кардааст, ки дар он њисобот аз 10 (тамоман аз коррупсия тоза) то ба нол (дарањаи коррупсия баландтарин) бурда мешавад, нишондоди кишвар аз 2.2 дар соли 2006 то ба 2.0. дар соли 2006 баъдтар гашт ва њоло Тољикистон байни иќтисодњои 180 кишвари тасниф карда шуда љои 151-умро ишғол менамояд.

Барои мусоидат намудан ба рушди КХМ дар соли 2008 якчанд чорањо дида шудаанд. Кодекси андоз, ки баъд аз љорї намудани тағйиротњо, аз 1 июли соли 2008 эътибор пайдо кард, барои соњибкорони алоњида ва инчунин барои корхонањои хурд, ки асосан ба хизматрасонї машғуланд, низоми нави андозро љорї намуд. Дар низоми нав андози даромад, андозњои иљтимої ва хариду фурўш якљоя карда шудаанд, ва соњибкорон набояд минбаъд ба њар як намуди андоз алоњида пардохт намоянд. Дар назар дошта шудааст, ки ин шумораи тафтишот ва пардохтњоро кам менамояд ва инчунин бори бюрократиро ба тиљорат кам карда, њамчунин коррупсияро паст менамояд. Илова бар он аз 1 августи соли 2008 мораторияи 2 сола бар зидди тафтишоти КХМ аз тарафи маќомоти танзимї эълон карда шуд.

2.2.2 Мушкилотњои давраи гузариш

Бо назардошти пешравии њозира дар гузаронидани ислоњот ва бо назардошти он ки кишвар якчанд мушкилот дар рушди устувори сектори хусусї дорад, ки он барои модификатсияи (тағйир додани) иќтисодии оянда ва бењтар намудани шароити ањолї, чи тавре ки дар Стратегияи 2-юми паст намудани сатњи камбизоатї барои солњои 2007-2009 нишон дода шудааст, аввалиятњои (приоритетњои) ислоњот дар давраиояндаи стратегї чунинанд:

- дастрас намудани озодии пурра барои хољагидорон дар кишти зироатњо аз рўи интихоби худ, тартиб додани ќонунгузории фаръї барои амалї гардондани њуќуќи гузаронидани замин, аз он љумла ба хољагидорон додани имконият барои ба кафолат гузоштани замин ва инчунин њал намудани ќарзњои њозираи пардохтнашудаи хољагидорони пахтакор;
- мустањкам намудани идораи корпоративї ва шаффофияти корхонањои калони давлатї њамчун иќдоми аввалин сўи коммерсиализатсия (даромаднок намудан) ва баланд бардоштани њосилнокї;
- мустањкам намудани потенсиали назоратї ва мустаќилияти танзимгарии сектори молиявї ва мањдуд намудани мудохилаи давлат, то ки муассисањои молиявї тавонанд пурра дар асоси тиљоратї амал намоянд,

дар њоле ки њамзамон дар дохили система эътимоднокї бењтар карда мешавад;

- боз њам бењтар намудани чорчўбаи идора ва танзимї дар соњаи инфраструктура бо маќсади љалб намудани иштироки сектори хусусї ва мустањкам намудани идораи умумии соњаи ќувваи барќ бо роњи мустањкам намудани идораи корпоративї ва шаффофияти ширкатњои давлатї оиди таъминоти ќувваи барќ, хусусан Барќи Тољик;
- пеш бурдани иќлими маблаѓгузорї барои мусоидат намудан ба корхонањои хурд ва миёна бо роњи кам намудани бюрократияи барзиёд, ки бо ин роњ инчунин дараљаи коррупсия кам карда мешавад.

2.2.3 Дастрасї ба сармоя

Тољикистон барои маблаѓгузорї талаботи зиёд дорад вале дараљаи маблаѓгузорї њатто дар муќоиса бо дигар КДАГ, хусусун дар сектори хусусї, хеле кам мебошад, ки ин даромади мањдуди СБХ ва маблаѓгузориро аз тарафи бонкњои хориљї инъикос менамояд (љадвали 4). Имрўз љумњурї (њам сектори љамъиятї ва сектори хусусї) ба бозорњои байналмиллалии сармоя дастрасї надорад. Дастрасї ба бозори ќарзњои синдикатї хеле мањдуд мебошад ва аз байни бонкњои хориљї ќарз барои савдои байналмиллалї (аз он љумла барои пахта) асосан аз бонкњои Ќазоќистон ва Германия дода шуд.

Солњои охир сектори бонкї якбора васеъ гашта тараќќи ёфт. Ба њар њол, ба ѓайр аз ќарзњои бо сектори пахта вобаста буда, сатњи миёнаравии молиявї њоло њам паст мебошад. Интиќолњои пулии бо њаљми зиёд ворид шуда истода, асосан барои молњои истеъмолї истифода мешавад ва њаљми амонатњои шахсони алоњида дар бонкњо хеле кам мебошад. Ќарзњои бонкї њоло њам аксаран кўтоњмуддат мебошанд (мўњлати миёнаи ќарз аз 12 моњ камтар, лекин тез гардиш шаванда мебошад) ва асосан аз ќарзњои сармояи корї њам барои савдои дохилї ва њам савдои байналмиллалї иборат мебошад. Дастрасии ширкатњои микро, хурд ва миёна ба молияњо њоло њам мањдуд мебошад, ва маблаѓгузорї танњо аз бонкњои тиљоратї ва нињодњои микромолиявї бо дастгирии донорон ва созмонњои ѓайрињукуматї ба даст оварда мешавад. Меъёри фоизии исмї барои ќарзњо њоло њам баланд мебошад, таќрибан 24 фоиз њам барои асъори миллї ва њам хориљї вале бо назардошти сабук шудани сатњи таваррум, меъёри аслии фоизї мусбї гашт ва њозир он таќрибан 9 фоизро ташкил медињад.

Љумњурї СБХ-ро асосан дар соњаи энергетика, ва дар сатњи камтар дар соњаи саноати истихрољи маъдан ва саноати нассољї љалб намудааст. СБХ-и калонтарин дар љумњурї имрўз стансияи гидроэнергетикии Сангтўда-1 мебошад, ки њаљми умумии сармоягузории он аз тарафи ширкати Интер РАО-и Россия 250 миллион доллари амрикоиро ташкил медињад. Ба охир расондани сохтмони ин стансия дар аввали соли 2009 ба назар гирифта шудааст. Соли 2007 инчунин Љумњурии Исломии Эрон ўњдадор шуд, ки барои таъсис додани ширкати муштарак барои сохтмони стансияи гидроэлектрикии Сангтуда-2 маблаѓро дар њаљми 180 миллион доллар људо намояд.

Тоҷикистон инчунин барои зерсохтори (инфраструктура) ҷамъиятӣ сармоягузории донориро бо шартҳои имтиёзнок ба даст оварда тавонист (бо пардохти ба камаш 35 фоизи грант). Солҳои охир Хитой (ба воситаи Бонки Содироту Воридот) калонтарин таъминотчии маблағҳо гашт. Якчанд донорҳои дуҷониба ва бисёрҷониба баъзе лоиҳаҳои ҳаҷмаш хурдтарро ҳамчун грант (бемузд) маблағгузорӣ намуданд.

Ҷадвали 4: Нишондодҳои маблағгузорӣ ва дастраси ба срмоя дар таносуби фоизи нисбати ММД

	2000-2004 миёна	2005	2006	2007	Дигар КДАГ 2005-2007 миёна*
Ташкили сармояи собити умӯмӣ	14.9	16.1	13.4	21.6	28.0
давлатӣ	6.3	7.8	6.6	16.0	5.6
хусусӣ	8.6	8.3	6.8	5.6	24.0
Воридоти сармоя					
СБХ (умӯмӣ)	4.3	2.4	2.3	1.9	6.0
Кредиторони расмӣ	0.5	2.1	1.2	6.8	нест
Бонкҳои хориҷӣ	1.6	0.8	0.0	1.2	нест
Интиқолҳои пулии шахсони алоҳида **	4.2	24.1	32.1	38.2	9.8
Ҳаҷми умӯмии амонатгузорӣ дар системаи бонкӣ (охири давра)		7.5	11.9	18.8	нест
Аз инҳо: амонатҳои шахсони алоҳида (охири давра)		2.2	3.0	4.5	
Ҳаҷми умӯмии қарзҳо ба иқтисодиёт (охири давра)		17.9	25.1	31.1	нест

Манбаъҳо: ХБА ва Бонки Миллии Тоҷикистон

* Маълумот дар бораи ташкили сармояи собити умӯмӣ, давлатӣ ва хусусӣ Армения, Гурҷистон ва Ҷумҳурии Қирғизистонро дар бар намегирад

** Асосан интиқолҳои пулии муҳоҷирони меҳнатӣ

Нақши сектори молиявӣ ғайрибонкӣ дар дарёфти маблағҳо хеле кам мебошад. Биржаи марказии Тоҷикистон (БМТ), ки соли 1994 таъсис шуда буд ягон роли асосиро дар рушди бозори коғазҳои қиматнок набозид. Хусусигардонӣ ба рушди бозори коғазҳои қиматнок ягон натиҷа набахшид, чунки бисёр доду гирифтҳо ба воситаи аукцион ва ё хариду фурӯш берун аз биржаи расмӣ амалӣ шуданд.

3. Таваҷҷуҳи стратегӣ

3.1.Приоритетҳо (афзалиятҳо)-и бонк барои давраи стратегӣ

Зиёд намудани маблағгузории соҳаи савдо ва асосан соҳаи кишоварзӣ ба воситаи ниҳодҳои молиявии маҳаллӣ, бо роҳи бевосита маблағгузорӣ намудани корхонаҳои саноатӣ оиди коркарди маҳсулоти соҳаи кишоварзӣ, бо истифодаи усулҳои КДАГ, иштирок дар саҳмияҳои оддии бонкҳои тиҷоратии маҳаллӣ, барқарор намудани инфраструктура, хусусан инфраструктураи мунисипалӣ бо роҳи иҷрои лоиҳаҳои хурди таъсири зиёд дошта, приоритетҳои (афзалиятҳои) асосии бонк дар давраи стратегӣ мебошанд. Иҷрои ин лоиҳаҳо имконият медиҳанд, ки сатҳи камбизоатӣ кам карда шавад, ва самаранокии куллан сектори хусусӣ зиёд карда шавад. Ин афзалиятҳо бо Стратегияи Миллии

Рушд, ки аз тарафи Њукумат соли 2007 тасдиќ карда шудааст мувофиќат менамояд.

Дар гуфтушунидњои амиќ бо роњбарият диќќати асосї барои зарурати бењтар намудани иќлими сармоягузорї дода мешавад. Ин гуфтушунидњо якљоя бо гуфтушуниди конструктивї ва муваффаќиятнок байни њукумат ва ХБА, ба бонк имконият медињад, ки Бонк шумораи лоињањоро зиёд намояд ва инчунин њаљми тиљоратии худро ба 50 фоиз дар давраи стратегї зиёд намояд.

Мусоидат намудан ба сектори хусусї

Бонк додани диќќати асосиро ба сектори хусусї ва инчунин ба рушди корхонањои микро, хурд ва миёна, њамчун афзалияти якуми худ давом медињад ва воситањои гуногунро барои дастрас намудани секторњои гуногуни иќтисодиёт сафарбар менамояд. Ин давом додани воситањои микромолиявї, коркарди хатњои кредитї барои рушди корхонањои хурд ва миёна, ва давом додани «Барномаи мусоидат ба савдо»-ро дар бар мегирад. Барои дар бар гирифтани секторњои гуногун ва ќонеъ намудани эњтиёљоти молиявии онњо бонк пурра аз воситањои молиявї, ки зери Ташаббуси кишварњои дар давраи аввали гузариш кор карда шудаанд, истифода мебарад.

Бонк корњои худро барои дастгирї намудани ислоњотњо асосан дар соњаи кишоварзї зиёд менамояд, бо роњи истифодаи Механизми маблаѓгузории соњаи кишоварзии Тољикистон, ки нав љорї карда шудааст, хатњои кредитї барои соњаи кишоварзї ба воситаи бонкњои тиљоратии мањаллї ва бо роњи љорї намудани маблаѓгузорї дар асоси молњои кишоварзї. Бонк инчунин корњои худро барои таъмин намудани маблаѓњо барои корхонањои коркарди молњои кишоварзї давом медињад бо маќсади ба таври васеътар зиёд намудани маљмўи мањсулот дар соњаи кишоварзї.

Барои афзоиш ва рушди минбаъдаи корхонањои микро, миёна ва хурд хусусан дар ќаринаи кишварњои дар давраи аввали гузариш буда, танњо таъминоти маблаѓгузорї кифоя нест. Аз ин лињоз Бонк ба кормандони корхонањои микро, миёна ва хурд донишу малакаи лозима меомўзонад, бо роњи истифодаи маблаѓгузорї барои њамкории техникї, ки зери Ташаббуси КДАГ вуљуд дорад, якљоя бо барномањои маблаѓгузорї, ё ки алоњида зери барномаи Хизматњои машваратии тиљоратї ва барномаи Таљдиди комплексии корхонањо.

Агар роњбарияти љумњурї масалаи хусусигардониро ба миён гузорад, Бонк инчунин кўшиш менамояд, ки сармоягузорони эътимоднокро дар харидорї намудани моликияти пештара давлатї буда ва бо роњи шаффоф хусусї гардонидашуда, дастгирї намояд.

Мустањкамкунии сектори молиявї

Дар солњои охир сектори бонкї якбора васеъ гашт (гарчанде ки аз заминаи хурд бошад њам), вале рушди минбаъдаи он бо сабаби вуљуд будани сармояи хурди заминавї ва мањсулоти мањдудшуда боздошт мегардад. Бинобар ин афзалияти дуюми бонк дар мустањкам намудани сектори молиявї бо роњи капитализатсия намудани ин соња ва минбаъд баланд бардоштани ќобилияти он барои миёнаравии молиявї мебошад. Бонк дар сармоягузорињои сањњомї дар бонкњои

эътимодноки маҳаллӣ, минтақавӣ ва байналмиллалӣ иштирок менамояд. Бонк инчунин масолеҳи қарзии худро васеъ менамояд ва имконияти давом додани хатҳои кредитиро ба КХМ ва инчунин Механизми маблағгузории якҷояи миёнаҳаҷмро (ММЯМ) ба бонкҳои мувофиқи бонкӣ ҷустуҷу менамояд.

Бонк инчунин масъалаи ҷорӣ намудани воситаҳои маблағгузоргузориро бо асъори миллӣ ва механизмҳои суғуртавии асъори хориҷиро барои кам кардани риски асъори миллӣ барои қарзгирандагон ва қарздиҳандагон баррасӣ менамояд. Дар сектори лизинг (иҷора) имкониятҳо барои қонеъ намудани талабот, хусусан дар соҳаи кишоварзӣ, ки аз барпо намудани хоҷагиҳои хурдтар вале самараноктар ба вуҷуд меоянд ҷуста мешаванд Бонк инчунин ҷустуҷӯ ва истифодаи механизмҳои тақсимоти риск ва инчунин воситаҳои суғуртавиро давом медиҳад.

Ин корҳо бо истифодаи васеи маблағгузорӣ барои ҳамкории техникӣ ба бонкҳои иштироккунанда ва ниҳодҳои молиявӣ иҷро карда мешавад. Бонк инчунин ҳамкории техникиро барои мустаҳкам намудани сектори молиявӣ ва назорати он таъмин менамояд, аз он ҷумла дастгирӣ намудани Бюрои кредитӣ, мусоидат намудан ба пасандозҳо ва беҳтар намудани қонунгузорӣ оиди «сафедкуниии маблағҳо» таъмин менамояд.

Дастгирӣ намудани инфраструктура (зерсохтори асосӣ)

Талабот ба маблағгузорӣ дар зерсохтор хеле зиёд аст ва беҳтар намудани зерсохтори асосӣ сатҳи зиндагонии аҳолиро бардошта барои озод иҷро намудани фаъолияти тиҷоратӣ мусоидат менамояд. Роҳбарияти ҷумҳурӣ, бо назардошти зарурати идора намудани қарзи расмии беруна дар сатҳи устувор, метавонад боз ҳам зиёдтар манбаҳои хусусии маблағгузориро ҷӯяд. Аз ин лиҳоз афзалияти сеюми бонк мусоидат намудан ба коммерсиализатсия (фоидаовар намудани) зерсохтор ва ҳамзамон додани диққати амиқ ба талаботҳои асосӣ ва дастрасии аҳолӣ мебошад. Роҳбарияти Бонк ба ҳамин қарор омад, ки дар ин давра ҳуқуқи худро (масалан, пардохт нанамудани маблағ ё ки талаби пеш аз мӯҳлат баргардондани қарз) бар зидди вайрон намудани шарт дар бораи рад намудани кафолат дар лоиҳаҳои ҳозира истифода набарад, бо назардошти ҳолати ҳозираи ҷумҳурӣ оиди мувозинаи беруна ва талаботи баланд барои инкишофи зерсохтор. Бонк ба таври амиқ аз рӯи иҷрои ӯҳдадории ҳукумат оид ба иҷро намудани барномаи ХБА назорат мебарад ва инчунин аз Ҳукумат барои баҳо намудани ҳолати ҳозира ҳисоботи мунтазам қабул менамояд.

Дар асоси таҷрибаи худ баъд аз бо муваффақият иҷро намудани лоиҳа оид ба системаи обтаъминкунии шаҳри Хуҷанд ва лоиҳаи оиди нигоҳубини роҳҳо ва инчунин бо назардошти тамаркуз намудани фаъолияти дигар донорони асосӣ дар соҳаи лоиҳаҳои калон оиди инфраструктура, Бонк фаъолияти худро ба соҳаҳои муайян равона менамояд. Ин соҳаҳо зерсохтори мунисипалиро дарбар мегирад, аз он ҷумла таъминоти об, идора намудани партовҳо ва нақлиёти хусусӣ ва инчунин корхонаҳои хурд оид ба нақлиёт ва зерсохтори энергетика.
Бонк инчунин барои маблағгузории инфраструктура бе додани кафолатҳои давлатӣ, дар иҷрои лоиҳаҳои аз ҷиҳати тиҷоратӣ устувор буда, ба монанди

лоиҳаҳо дар сектори авитатсия ва сектори энергетика, ки имконият барои рушди муҳим дар солҳои оянда дорад, имкониятҳоро меҷуяд.

Мусохибаи стратегї

Бонк ба мусохибаи худ бо роҳбарият барои беҳтар намудани иқлими инвеститсионї ва инчунин ислоҳоти соҳаҳои муайян дар кишвар диққати махсус медиҳад. Хусусун Бонк дастгирии худро барои Шўрои инвеститсионї давом медиҳад ва инчунин кори худро оид ба таъсис намудани ҷараёни гузаронидани машваратҳои мунтазам бо иштироки сектори хусусї, роҳбарият ва ҷомеаи донорї давом медиҳад. Шурои инвеститсионї, ки соҳиби котиботи алоҳида, шумораи маҳдуди ҷойҳо дар асоси системаи даврї, рўзномаи мутамарказшуда ва қоидаҳои қабулшуда барои назорат намудан аз болои пешравї мебошад, метавонад платформаи асосии интерактивї барои гузаронидани муҳокима байни ҳукумат, ҷомеаи тиҷоратї ва донорҳои асосї гардад.

Бонк инчунин барои иштирок намудан дар мусоҳибаи стратегї бо роҳбарият оиди беҳтар намудани сектори бонкї ва назорати бонкї кўшиши махсус менамояд. Бонк инчунин кўшишҳои ХБА-ро дар боз ҳам шаффофтар ва мустақил гардондани бонки марказї дастгирї менамояд, то ки диққати асосии он ба устувории нархҳо ва ба танзим даровардани сектори молиявї дода шавад, на балки ба маблағгузорї намудани секторҳои муайяни иқтисодиёт. Бонк инчунин дар гузаронидани мусоҳибаи стратегї ва расонидани кўмаки техникї мусоидат менамояд, ки барои беҳтар намудани идораи корпоративї кўмак мерасонад, аз он ҷумла барои ҷорї намудани МБҲМ дар сатҳи ҷумҳурї, омўзондан ва модернизатсия намудани агентиҳои танзимї, идораҳои антимонополї ва антикоррупсионї (зидди ришвахурї). Дар замимаи 8 талаботҳо барои лоиҳаҳо оиди ҳамкории техникї ба таври муфассал дода шудааст.

Бонк дар мутобиқати зич бо дигар ИБМ-ҳо, ба монанди Шўрои Координатсионии Донорї ва Гурўҳи Роҳбарон кор мекунад, ва дар омода сохтани Стратегияи якҷоя оид ба дастгирї намудани ҷумҳурї иштирок менамояд, ки он ҳамчун роҳнамо барои дастгирии донории ба таври беҳтар координатсия шуда ва самараноктари донорон шуда метавонад. Бонк инчунин бо дигар донорҳо зич ҳамкорї менамояд (масалан: Иттиҳоди Аврупо, ЮСАИД ва ғайра) барои тезонидани иҷрои ислоҳоти зарурї дар сектори давлатї ба монанди ислоҳоти андозҳо, чораҳои зидди коррупсионї ва ислоҳот намудани ширкатҳои давлатї.

3.2.Проблемаҳои соҳавї ва ҳадафҳои бонк

3.2.1. Сектори соҳибкорї

Саноати умумї

Пробемаҳои асосї дар ин сохтор ин модификатсия намудани (таъғир намудани) сохтори ҳозираи иқтисодї мебошад, ки дар он ширкатҳои калони давлатї дар истеҳсолот ва сармоягузориҳо бартарї доранд, бо роҳи зиёд шудани МКМҲ - и хусусї. Қарорҳои охирони аз тарафи ҳукумат қабул карда шуда барои беҳтар

намудани иќлими сармоягузорї бояд ба фоидаи КМХМ бошанд ва метавонанд сармоягузориҳои хориҷиро ҷалб намоянд. Ба ҳар ҳол дастрасии КМХМ барои маблаѓгузорї ҳоло ҳам душвор (проблеманок) буда, яке аз монеъаҳо барои рушди минбаъда мебошад. Аз ин лиҳоз ҳадафи асосии Бонк дар давраи гузариш беҳтар намудани маблаѓгузорї ба ширкатҳое мебошад, ки роҳбарии дуруст доранд. Инчунин маќсади Бонк омўзондани дониш ва малакаҳо ва беҳтар намудани идораи корпоративї, аз он ҷумла баланд бардоштани меъёрҳои шаффофият ва тиҷорат мебошад.

Ташаббуси КДАГ ба Бонк барои бевосита ва ба таври осонтар бо корхонаҳои хурд ва миёнаҳаҷм кор бурдан кўмак расонд. Бинобар ин Бонк истифодаи ҳуҷҷатҳоро дар чорчўбаи ин ташаббус давом медиҳад аз он ҷумла Механизми ќарздиҳии бевосита (МБВ), Механизми маблаѓгузории бевосита (ММБ) ва истифодаи Механизми маблаѓгузории якҷояи миёнаҳаҷм (ММЯМ)-ро ба роҳ мемонад. Ба воситаи ин лоиҳаҳо бонк кори корхонаҳои саноатиро, ки ба бозори дохила ва ба базори содирот равонаанд, дастгирї менамояд. Секторҳои ҳадафї барои ин лоиҳа сектори нассоҷї (бофандагї), масолеҳи сохтмонї ва таҷҳизоти электрикиро дар бар мегирад.

Бонк инчунин кўшиш менамояд, ки барои амалї гардондани раѓбати сармоягузорони эътимодноки хориҷї дар фаъолият оиди барпо намудани корхонаҳои нав кўмак расонад. Ин раѓбат солҳои охир хеле баланд шуда истодааст баъд аз он ки барои беҳтар намудани муҳит барои сармоягузорҳои хориҷї (вайрон намудани ќонуни андоз, эълон кардани мораториум барои гузаронидани тафтишот ва инчунин барои додани иҷозатномаҳо) ќадам гузошта шудааст. Азбаски хусусигардонї ва таҷдиди корхонаҳои миёна ва калон сурат гирифта истодааст, мумкин аст боз имкониятҳои иловагии сармоягузорї пайдо шавад. Бонк тайёр аст сармоягузорони эътимоднокро, ки моликияти давлатиро бо роҳи хусусигардонии шаффоф ва раќобатнок ба даст меоранд, дастгирї намояд.

Бонк инчунин ҲТ-и вуҷуд доштаро ва инчунин барномаҳои ХМХ ва БРФК-ро барои беҳтар намудани роҳи кордонї ба малакаҳо истифода мебарад, аз он ҷумла оиди ба таври самаранок истифода бурдани ќувваи барќ, идораи корпоративї ва меъёрҳои тиҷоратї ва инчунин оиди муҳити атроф, тандурустї ва бехатарї. Гурўҳҳои бонкї якҷоя бо офисҳои ХМХ барои иҷрои корҳои зерин зич ҳамкорї менамоянд: 1) омода намудани заминаи хуби муштариён барои лоиҳаҳои оянда, ки аз иҷрои барномаи ХМХ таҷрибаи хуб ба даст овარданд; ва 2) муроҷиат намудан ба муштариёни ХМХ, ки баъзе эҳтиёҷотҳои онҳо дар давраи тайёрї намудани лоиҳа муайян карда шудаанд.

Маќсади иҷро намудани барномаҳои ХМХ/БРФК дар Тоҷикистон махсусан дастрас намудани МКХМ дар минтаќаҳои деҳот ва бевосита кор бурдан бо ширкатҳое мебошад, ки сабаби бад гардидани ҳолати муҳити атроф сабаб мегардад ва энергияи зиёдро истифода мебаранд. ХМХ инчунин оиди беҳтар намудани донишу малакаҳои машваратчиёни маҳаллї бо маќсади омода сохтани бозори инкишоф ёфта истодаи машваратї, ки ба рушди тиҷорат мусоидат менамояд, кор мебарад. Кор бурда мешавад барои сафарҳои якҷоя оиди маркетинг, гузаронидани вохўриҳои мунтазами расмї ва ѓайрирасмї байни

офиси намояндагї ва офиси ХМХ, ва инчунин ба таври мунтазам аз назар гузаронидани фаъолияти ХМХ ва портфели бонкї.

Агробизнесс (Тиљорат дар соњаи кишоварзї)

Соњаи кишоварзї як сектори муњими иќтисодиёти кишвар мебошад ва њоло њам бо якчанд проблемањои давраи истењсол дучор мегардад, аз он љумла дар иљрои Ќарори 1.1.1. (ба расми 1 нигаред). Бонк ислоњотро дар соњаи кишоварзї бо роњи таъмин намудани маблаѓњо бевосита ба сектори асосии кишоварзї (пахтакорї ва ѓайрипахтакорї) ё ки бо воситањои бонкњои мањаллї дар чорчўбаи барномаи ММХЌ, дастгирї менамояд. Бонк якљоя бо барномаи Ташаббуси бењтар намудани соњаи пахтакорї (ТБП), ки аз тарафи харидорони байналмиллалї (Ikea, Gap, H&M), созмонњои ѓайрињукуматї (ОКСФАМ) ва нињодњои молиявї байналмиллалї (КБМ) кор мебара. Њадафи ин ташаббус дар мустањкам намудани меъёрњои иљтимої ва экологии истењсоли пахта мебошад, ки онњо боз њам устувортар мегарданд ва дастрасиро ба бозорњои байналмиллалї осонтар мегардонанд.

Зиёд намудани пардохтњо зери барномаи ММХЌ масъалаи аввалиндараља мебошад, бо назардошти таъмин намудани маблаѓњо дар њаљми 30 миллион доллар ба ин сектор. Бонк кўшиш менамояд, ки ММХЌ-ро ба бонкњои иштироккунанда ва инчунин мумкин аст ба НММЃБ-њо дастрас намояд. Ин имконият медињад, ки барнома доираи минтаќавии васеътарро дастрас намуда тавонад (ќисми љанубии кишвар ва Помир), ва инчунин маблаѓгузориро ба хољагињои хурдтар амалї намояд. Саноати коркарди маводи хўрока метавонад манбаи асосии бозъёфт намудани асъори хориљї гардад, хусусан бо бозорњои бо роњи дуруст омодашуда ва васеъшуда истода, ва талаботи зиёдшуда истода дар Ќазоќистон ва Россия.

Барои нигоњ доштани ин њолат сармоягузорињои калон ба фабрикањои коркарди маводи хўрока лозим аст, барои пешнињод намудани масолењи гунонун ва борбандї ва љавобгўй будан ба меъёрњои дар сатњи байналмиллалї ќабулшудаст. Илова ба маблаѓгузорї намудани харољотњои асосї барои барќарор намудани воситањои њозира, Бонк инчунин метавонад сармояи кориро маблаѓгузорї намояд, барои мусоидат намудан ба харидории сариваќтии маводњои асосї аз хољагидорон. Бонк инчунин барои имзо намудани њамагуна шартномањои шаффоф байни корхонањои коркарди мањсулот ва фермерон, барои паст намудани хатари ноустувории нархњо, ва дар асоси њамон шартномањо, барои дастрасї намудани маблаѓгузорї, аз тарафи хољагидорон мусоидат менамояд.

Дастрасї ба маблаѓгузорї барои фермерон бо љорї намудани Барнома оиди санади анборхона, яъне маблаѓгузорї намудани молњои кишоварзї бо сармояи кории кафолат дода шуда, ки бо муваффаќият аз тарафи Бонк дар кишварњои Ќазоќистон, Украина ва Молдова иљро шудааст, хеле осон мегардад. Бонк машваратчиёнро аз њисоби маблаѓњои барои ЊТ људо шуда, ба кор ќабул менамояд, барои кор бурдан бо роњбарият дар љорї намудани дигаргунињои лозима дар ќонунгузорї ва кор кардан бо БОР ва дигар НБМ барои ташкил намудани анборхонањои шањодатнома дошта ва хазинаи љубронї, то он ки Барнома оиди санади анборхона дар давоми иљрои стратегия амалї гардад.

Азбаски Агробизнес аз системаҳои нақлиёт ва таъминоти об сахт вобастагӣ дорад, фаъолияти бонк дар соҳаи инфраструктура инчунин барои талаботи инкишофии агробизнес мусоидат менамояд.

Моликият ва сайёҳӣ

Соҳаи моликият ва сайёҳӣ дар солҳои 2004-2005 ба марҳилаи муҳими рушди худ дохил гардид. Ба ҳар ҳол имрӯз бисёртар биноҳо истиқоматӣ мебошанд, ва дар пойтахти Ҷумҳур ҳамагӣ якчанд идораҳои нави ба таври замонавӣ сохташуда вуҷуд доранд. Бинобар ин дар ин соҳа дастгирӣ намудани сохтмони биноҳо бо сифати байналмиллалӣ ва мусоидат намудан барои истифодаи таҷрибаи беҳтарини ҷаҳонӣ дар ин ҷараён лозим мебошад.

То ҳол бонк ягон лоиҳаҳоро оиди моликият ва сайёҳӣ дар Тоҷикистон маблағгузорӣ нанамудаст. Вале он якчанд лоиҳаҳоро, асосан дар соҳаи меҳмонхонаҳо ва савдои чакана иҷро намудааст. Аксарияти лоиҳаҳо эҳтимол хурд буда ба воситаи ММБ ва МҚБ иҷро карда мешаванд. Бонк асосан маблағгузории қарзиро ба мӯҳлати зиёдтари пардохт медиҳад, вобаста ба эҳтиёҷоти лоиҳаҳои махсус. Дар баҳо додани имкониятҳои маблағгузорӣ Бонк хусусан диққатро ба росткорӣ ва ягонагии иморатсоз, спонсорон, қарзгирандагон ва дигар тарафҳои ба лоиҳа тааллуқ дошта, хусусан аз ҷиҳати харидории замин, ноҳиябандӣ ва гирифтани иҷозат барои сохтани биноҳо медиҳад. Бонк кӯшиш менамояд, бо он муштариён кор баоад, ки барои қабул намудани таҷрибаи беҳтарин аз ҷиҳати идораи корпоративӣ тайёранд. Бонк инчунин ба омӯзондани малакаҳо дар соҳаи менеҷмент ва маркетинг диққати худро равона менамояд.

Бонк инчунин диққати махсусро ба гузаронидани мусоҳибаи стратегӣ бо роҳбарият медиҳад, ки ба беҳтар намудани муҳити маблағгузорӣ ва инчунин ба ислоҳоти махсуси ин сектор ба монанди ҷорӣ намудани ҳуқуқи моликӣ ба замини хусусӣ ва Феҳристи замин равона шудааст. Қонуни нав дар бораи замонат дар хониши якум дар аввали соли 2008 қабул шуд. Иловаҳо ва тағйиротҳои дар соли 2009 ҷорикарда шуда барои инкишоф додани қарздиҳии замонатӣ мусоидат менамоянд.

Телекоммуникатсияҳо

Рушди соҳаи телекоммуникатсия дар сатҳи аввали рушди худ мебошад, гарчанде ки якчанд операторони нав пайдо шудаанд, хусусан дар бозори мобилӣ ва интернетӣ. Сатҳи дохилшавии муайянкарда шуда ҳоло ҳам паст аст, тақрибан 8 фоиз, ҳоло ки хизматрасонии телефонияи мобилӣ дар соли 2008 ба 44 фоиз расид. Талаботи асосӣ дар ин соҳа беҳтар намудани сохтори танзимӣ хусусан аз ҷиҳати аз нав мувозина намудани нархнома; пардохтҳо дар дохили системаи алоқа ва додани иҷозатнома бо мақсади баланд бардоштани рақобатнокӣ ва мусоидат намудан ба соҳа мебошад.

Бонк кӯшишҳои худро оиди зиёд намудани рақобат дар бозори телефонҳои мобилӣ давом менамояд ва мумкин аст дар харидории аз тарафи операторони хусусии минтақавӣ гузаронида шуда, иштирок менамояд.

Бонк инчунин озод намудани бозорро (либерализатсия) бо роњи таъмин намудани њамкории техникї ба њукумат дар ду соњаи асосї дастгирї менамояд: бењтар намудани ќонуни њозира оид ба коммуникатсияњои электрикии барои инъикос намудани њолати бозор; ва боз њам тараќќї додани чорчўбаи танзимї дар ин соња, бо назардошти мусоидат намудан дар омода сохтани танзимгаре, ки пурра мустаќил мебошад.

3.2.2. Сектори молиявї

Нињодњои молиявї

Чи тавре ки дар бахшњои пештара муњокима карда шуд, мушкилотњои давраи гузариш дар соњаи молиявї чунинанд: бењтар намудани чорчўбаи танзимї бо роњи зиёд намудани мустаќилияти танзимгар; васеъ намудани базаи капиталии сектори бонкї бо маќсади дастгирї намудани рушди ояндаи сектори хусусї ва васеъ намудани навъњои молњое, ки барои пурра ќонеъ гардондани талаботи бозор вуљуд дорад. Бењбудињо дар ин соња раќобатро зиёдтар менамояд ва эътимоднокиро дар сектори молиявї баланд мебардоранд.

Барои њалли ин масъалањо, Бонк ба таври интихобї бо нињодњои молиявии мањаллї барои бењтар намудани амалиётњои онњо кор мебарад ва ба онњо пешнињоди номгўи пурраи хизматрасонии молиявии бонкиро давом медињад. БАТР метавонад маблаѓгузории миёнамуддат ва дарозмуддатро таъмин намояд ва инчунин маблаѓгузори сањњомиро ба воситаи ЧСМТ (Чорчўбаи сектори молиявии Тољикистон). Бонк механизми бомуваффаќияти худро доир ба БМС боз њам васеътар намуда, бо ин роњ вуљуд доштани маблаѓњои кофиро барои дастгирии рушди сектори хусусї, кафолат медињанд. Компонентњои њамкории техникї, ки якљоя амалї мегарданд, барои боз њам бењтар намудани самаранокии амалиёти бонкњо мусоидат менамоянд.

БАТР ба бонки Эсхата, ки бонки хурд, вале ба таври хуб роњбарї кардашуда мебошад, дар охири соли 2005 сармоягузорї намуд ва дар солњои оянда њам Бонк имкониятњои дар оянда дар сањмњои бонкњои вуљуддошта ё он ки нав кушода шуда (мањаллї, минтаќавї ва ё байналмиллалї) иштирок намуданро дида мебарояд, бо маќсади боз њам мустањакам намудани сармояи заминавии онњо ва бо ин роњ мусоидат намудан ба зиёд намудани наќши миёнаравии молиявии онњо дар сектори бонкии Тољикистон. Бо роњи талаб намудани мувофиќат бо меъёрњои баланди идораи корпоративї ва шаффофияти молиявї, Бонк пурзўр намудани раќобатро дар ин соња ва ба даст овардани таасуроти намоиширо дар назар дорад, чунки дигар нињодњои молиявї њаракат мекунанд бо муваффаќияти БИ-њои БАТР пайравї ва раќобат намоянд.

Бонк диќќати худро ба додани ќарз ба корхонањои хурд ва миёна, бо роњи таъмин намудани хатњои кредитии иловагї, давом медињад. Њамзамон бонк ба талаботи бозор чорањои љавобї мебинад бо роњи таъмин намудани хатњои кредитї ба корхонањои хурд ва миёна якљоя бо њамкории техникї барои таъмин намудани коркарди ќоидањои њатмии ќарздињї барои ќарзњои њаљмаш калонтар ва бо мўњлати дарозтар. ММЯМ инчунин ба бонкњои мањаллии мувофиќ таъмин карда мешавад, то ки онњо тавонанд лоињањои калонтарро

маблағгузорӣ намоянд. Дар назар дошта шудааст, ки дар солҳои оянда бозорҳои замонатӣ (ипотечный) тараққӣ меёбанд ва мувофиқи чорчӯбаи қонунӣ, Бонк хатҳои кредитиро пешниҳод менамояд. Талабот барои иҷора хеле зиёд шудааст хусусан дар соҳаи кишоварзӣ ва қонуни нав барои иҷрои барномаҳои лизингии бонкӣ базаи муайян омода сохтааст. Бо роҳи васеъ намудани доираи масолеҳи қарзии худ, БАТР инчунин ба сатҳи миёнаравии молиявии сектори бонкии Ҷумҳурӣ таъсири мусбӣ мерасонад.

Барои баланд бардоштани сатҳи пасти сармояи хаминавӣ дар ин соҳа Бонк то қадри имкон хатҳои кредитиро дар шакли структураи Бонк оиди қарздиҳии А/Б васеъ мегардонанд, ва бо ин захираҳои иловагии молиявии барои ин сохтор зарур бударо ҷалб менамояд. Инчунин роҳҳои маблағгузории маҳаллӣ ҷуста мешаванд барои қонеъ намудани талаботи зиёдшуда барои қарзгирӣ дар пули сомонӣ, махсусан дар сектори микромолияхо.

Дастгирии донорӣ ба бонк имконият дод, ки якчанд машваратчиёнро сафарбар намояд, ки онҳо ба ниҳодҳои ҳамкор (партнёр) дар соҳаҳои муҳим, ба монанди сафедкунии маблағҳо, идораи корпоративӣ, молияҳои савдо, қоидаҳои кредитӣ ва техникаи қарздиҳӣ кӯмак расонд. Бонк инчунин кӯшиш менамояд, ки дар пурзӯр намудан ва инкишоф намудани тамоми соҳаро дастгирӣ намояд, бо роҳи оғоз намудани лоиҳаи алоҳида барои ҳамкории техникӣ, ба монанди Таҳлили қобили иҷро будани лоиҳа оиди таъсис намудани Бюрои иттилоотии кредитӣ ва Шарҳи бозори депозитӣ. Бонк мусоҳибаи стратегиро оиди масъалаҳо вобаста ба идораи корпоративӣ, танзими бонкӣ ва назорат, ва инчунин оиди дастгирӣ намудани ташаббусҳои соҳавӣ ба монанди ташкил намудани бюрои кредитӣ ва роҳҳои баланд бардоштани сатҳи замонатҳо дар дохили система тақвият медиҳад.

Мабалғгузории корхонаҳои микро ва хурд

Микромолияҳои Тоҷикистон, ба куллӣ, дар муҳити танзимии мусоид ва талаботи баланд фоида ба даст овард, ва сатҳи рушди солонаи он дар соли 2007 зиёда аз 100 фоиз буд. Дар охири моҳи марти соли 2008 портфели қарзҳои микромолиявӣ ба 114 миллион доллар расид. Зиёда аз 50 фоизи ин маблағ аз тарафи 5 бонкҳои иштироккунанда, ки дар МКМТ иштирок намуданд, маблағгузорӣ карда шудааст. Сектори ғайрибонкии микромолиявӣ 41 фоизи ин портфелро маблағгузорӣ намуда дар шакли 70 ниҳодҳои микромолиявии ҳаҷмаш гуногун пешниҳод шудааст. Бонк хеле фаъолона асноди лозимаро ба воситаи бонкҳои тиҷоратии маҳаллӣ (МКМТ, ММХҚТ) ё он ки бо роҳи бевосита маблағгузорӣ намудани НММҒБ, дар шакли қарзҳо истифода бурд. Стратегияи бонк аз васеъ намудани иштироки худ дар бозор иборат мебошад яъне (i)давом додани барномаҳо ба воситаи бонкҳои маҳалии тиҷоратӣ ва (ii) васеъ намудани дастгирӣ ба НММҒБ-ҳои вуҷуд дошта ва (iii) дастгирӣ намудани бонкҳои микромолиявӣ.

Баъд аз ба даст овардани муваффақият дар иҷрои МКМТ, ки моҳи апрели соли 2008 ба охир расид, Бонк Механизми Маблағгузории Сектори Кишоварзии Тоҷикистонро (ММХҚТ)-ро омода сохт, ки ба маблағгузорӣ намудани қарзҳои хурд дар соҳаи кишоварзӣ ба воситаи бонкҳои маҳаллии тиҷоратӣ равона карда шудааст. Гарчанде ки ҳоло барои баҳо додан барвақт бошад ҳам, гуфтан

мумкин аст, ки ММХЌТ дар пешнињод намудани маблаѓгузории аслї ба хољагидорон дар чорчўбаи нави танзимии аз тарафи њукумат ќабул шуда, хеле фоидаовар буд (ба расми 1 нигаред). Бонк инчунин ММХЌТ-ро ба бонкњои иштироккунанда ва ба НММЃБ таъмин менамояд, ва диќќати асосиро ба гуногуншакл намудани мањсулот медињад.

Њадафњои Бонк инчунин давом додани кўмак ба НММЃБ-њо барои мубаддал гардондани онњо аз иттињодияњои дар асоси созмонњои ѓайрињукуматї барпо шуда ба ниходњои тиљоратии фоидаовар мебошад. НММЃБ-њо имрўз ба норасогии калони захирањои молиявї дучор шудаанд. Якљоя бо давом додани ќарзњо ба ниходњои хуб идорашаванда, бонк иштироки сањњомии худро дар баъзе НММЃБ-њо, ки онљо бонк муносибатњои барои муддати дароз таъсисдодашуда дорад, ба назар мегирад. Бонк инчунин, бо рoњи кор кардан бо нињодњои дахлдори минтаќавї, барои васеъ намудани фаъолияти худ дар минтаќањо, хусусан дар љануби Тољикистон, кўшиш менамояд,

Бонк рушди бонкњои микромолиявиро бо назардошти иштироки сањњомї якљоя бо дигар нињодњои микромолиявї дар бонкњои молиявии нав таъсис ёфта якљоя бо сармоягузорони хориљї ё НММЃБ-њо равнаќ ёфта истода (ки онњо бонк шуда истодаанд) дастгирї менамояд. Ин барои њавасманд гардондани раќобатнокї ва баланд бардоштани самаранокї мусоидат менамояд ва нињоят харољотњои маблаѓгузорї намуданро ба муштариён кам менамояд.

3.2.3. Инфраструктура (зерсохтор) ва сектори энергетика

Зерсохтори наќлиёт

Њолати зерсохтори наќлиётї дар Тољикистон дар давоми дањсолаи охирон хеле коњиш ёфт, бисёртар бо сабаби њолати бади роњњо ва набудани сармоягузорињои нав. Бонк кўшиш менамояд, ки имконияти кишварро оиди самаранок истифода бурдани инфраструктураи худ мустањкам намояд ва барои амалиётњои устувори ояндаи корхонањои зерсохторї заминаи лозима муњайё намояд, то ќадри имкон ба воситаи љалб намудани сармоягузорињои хусусї.

Љумњурї њар соле таќрибан ба маблаѓи 50 миллион воситањои роњро аз даст медињад, бо сабаби идораи бад ва инчунин бо сабаби номусоидии њаво (роњњое, ки шуста мешаванд ва њарорати яхкунанда, ки асфальти сифаташ бад пўшонда шударо вайрон мекунад). Имрўз ду масалаи асосии сектори роњсозї чунинанд: якум, иљро намудани барномаи идораи самараноки роњњо ва дуюм, роњњои маблаѓгузорї ва барќарор намудани он ќисмњои шабакаи роњњо, ки хароб гаштанд. Њадафњои асосии давраи гузариш, ки Бонк барои онњо мусоидат менамояд, масъалањои зеринро дар бар мегиранд: људо намудани захирањои кофии буљети барои нигоњ доштани роњњо ва баланд бардоштани самаранокии он бо маблаѓњои вуљуддошта.

Дар назар дошта шудааст, ки наќшаи миёнамуддати Њукумат оиди таљдиди корхонањои калони давлатї, аз он љумла дар сектори наќлиёт ба монанди Тољик Эйр ва Роњи оњани Тољикистон, барои иштироки Бонк дар якчанд лоињањои барќароркунї ва модернизатсия имкониятњои нав мекушояд. Бонк дар сектори авиатсия муносибатњои дарозмуддат дорад, ки дар гузашти солњо

хеле аҳамиятнок гаштанд, бинобар наќшаи он дар рафту омади фаслї ба Россия ва Ќазоќистон ва инчунин ворид шудани ширкатҳои нави ҳавопаймоїи ба бозор. Ба ҳар ҳол бехатарии сектори авиатсия ҳоло ҳам ташвишовар мебошад. Агар раванди даромади пули наќд ва бастани созишномаҳо дар ваќти сароягузорї намудани БАТР шаффоф мебуд, Бонк метавонист лоиҳаҳои аз љиҳати тиљоратї аҳамиятнок бударо маблаѓгузорї намояд, ба монанди фурудгоҳи ш.Душанбе ва ширкатҳои нави тиљоратии авиатсионї. Бонк кўшиш менамояд, ки меъёрҳои байналмиллалиро оиди хатар ба лоиҳаҳои авиатсионии худ љорї намояд. Иштироки Бонк инчунин аҳамияти таќвият намудани иќтидори ниҳодии ин корхонаҳоро баланд мебардорад, ки барои беҳтар намудани амалиёти молиявї ва амалии онҳо мусоидат менамояд. Бинобар ин барои иљрои ин лоиҳаҳо бояд кўмак аз љиҳати ҳамкории техникї низ расонида шавад.

Инфраструктураи мунисипалї ва экологї (муҳити атроф)

Инфраструктураи мунисипалї ва экологиро (муҳити атрофро) барќарор кардан лозим аст, бо сабаби он ки дар солҳои љанг ва солҳои зиёди сармоягузории нокифоя ин ифрастуруктура зарари сахт дидааст. Аҳолї аз сифати пасти об азоб мекашад инчунин аз ќариб тамоман вуљуд набудани идораи партовҳо, кори ноустувори наќлиёти шаҳрї ва системаҳои гармдиҳии ноҳиявї.

Баъд аз ба даст овардани муваффаќият дар ин соҳа дар давраи стратегияи пешина, бо иљрои лоиҳа оиди системаи обтаъминкунии шаҳри Хуљанд, Бонк дастгирии тиљоратиро ба корхонаҳои мунисипалї давом медиҳад барои беҳтар намудани хизматрасонї ва бурдани назорат аз болои нарху наво, ҳамзамон бо роҳи мунтазам љорї намудани нархномаҳо барои баргардогдани харољотҳо ва инчунин таљрибаи беҳтарин дар љамъоварии пардохти маблаѓҳо, то ин ки корхонаҳо ва ширкатҳои хизматрасонї тавонанд дар давраи миёнамуддат хизматрасонии аз љиҳати молиявї устуворро таъмин намоянд. Барои ин таљдиди ташкилотии калон лозим аст ва ҳамзамон идораҳои дахлдор бояд иљрои дурусти лоиҳаҳоро таъмин намоянд, иќтидории назоратии онҳоро барои љорї намудани маблаѓгузориҳои нав дар сатҳи корхонаҳо ва шаҳрї баланд бардоранд. Бонк инчунин шаҳрҳои хурдро дар љануб ва шимолро зери ҳадаф мегирад, чунки талаботи онҳо барои љорї намудани беҳбудиҳо аз ҳама зиёд аст.

Барои маблаѓгузорї намудани ингуна лоиҳаҳо, бо назардошти маҳдудияти дастрасї дар Тољикистон, додани грантҳо бо маблаѓгузориҳои муштарак лозим мешавад. Илова бар он, ин гуна компонентҳои грант инчунин барои ба даст овардани шароитҳои имтиёзї барои ќарздиҳї ба сектори хусусї лозиманд ва инчунин барои таъмин намудани мувофиќатии маблаѓгузорї бо маҳдудиятҳо барои ќарзи нави давлатї ва пардохти солонаи ќарзи давлатї, чї тавре ки байни Ҳукумати Љумҳурии Тољикистон ва ХБА маслиҳат карда шудааст. Ба Бонк лозим меояд, ки ба љомеаи донорї барои ҳаммаблаѓгузорї намудани грантҳо муроҷиат намояд ва инчунин барои ҳамкории техникї барои истифода намудани сармоягузориии ќарзї якљоя бо грантҳо. Инчунин роҳҳои ба даст овардани субсидияҳои сармоягї, ҳамчун манбаи ҳаммаблаѓгузорї, аз хазинаи махсуси БАТР љуста мешаванд.

Иљрои лоиња оиди партовњои сахт дар шањри Душанбе лоињаи асосї барои нишон додани фоидаи ширкати таъин шудаи мунисипалии (шањрии) тиљоратї дар шањри Душанбе мегардад. Бо ин роњ ба Бонк имконият дода мешавад, ки ин намуди лоињаро дар дигар шањрњои љумњурї такрор намояд. Бонк якљоя бо ширкати мунисипалии наќлиёт барои барќарор намудани хатњои троллейбус, барои устувортар ва камхарљтар гардондани ин намуди наќлиёт кор мекунанд.

Барќарор намудани шабакаи гармидињии нољиявї дигар доираи асосии фаъолияти Бонк мегардад, чунки истифодаи ќувваи барќ барои гарм намудани хонањо дар зимистон сабаби асосии нарасидани ќувваи барќ мебошад. Кам кардани талафот дар ин шабака барои сарфа намудани газ ва ангишт мусоидат менамояд ва барои гармидињї ањолї нархномаи бењтарро таъмин менамояд.

Ќувваи барќ ва энергетика

Сарфи назар аз доштани иќтидори баланд дар соњаи гидроэнергетика, ки яке аз баландтарин дар љањон мебошад, Тољикистон такрор ба такрор ба камбудии ќувваи барќ дучор мегардад, ки ин ба иќтисодиёти љумњурї таъсири бад мерасонад. Илова ба кўњна шудани шабакаи истењсолї ва таќсимотї, ба љумњурї заминаи асосии гармї истењсолкунанда таќрибан дар њаљми 500 мегаватт лозим аст, ки метавонад ќудрати обанбори њозираи стансияи гидроэнергетикии Норакро сарфа намояд ва ба норасогии ќувваи барќ дар зимистон роњ надињад. Ин њолат бояд дар солњои наздик бењтар шавад, гарчанде ки нархномањо танњо дар соли 2010 ба сатњи баргардондани харољотњо мерасанд. Ба охир расондани сохтмони стансияи Сангтуда-1 аз тарафи Россия (моњи марти соли 2009 дар њачми 660 мегаватт пурра ба кор медарояд) ва дар оянда ба охир расондани сохтмони стансияи Сангтуда-2 аз тарафи Эрон (220 мегаватт) дар соли 2010, ба љумњурї имконият медињад, ки талаботи зиёдшуда истодаро ќонеъ гардонад ва илова бар ин дар давраи тобистон иќтидори иловагии содиротиро љамъ оварад.

Дар оянда ќувваи барќ метавонад масолењи асосии содиротии љумњурї гардад, хусусан агар лоињањо оиди сохтани ГЭС-њои калон ба монанди ГЭС-и Роѓун амалї гарданд. Ду хатњои интиќоли барќ, ки аз тарафи њукумати Хитой ва Бонки Осиёгии Рушд маблаѓгузорї шудаанд, шимолро бо љануб мепайванданд. Ин хатњои интиќолї барои хариду фурўши ќувваи барќ байни Тољикистон ва кишварњои њамсоя, ки инчунин ба норасогии барќ вобаста ба фасли сол дучор меоянд, кўмак мерасонанд.

Дар иљро намудани стратегияи бонк дар сектори энергетикаи Тољикистон диќќати асосї барои дастгирї намудани рушди стансияњои хурди гидроэнергетикї дода мешавад. Бонк Вазорати энергетика ва саноатро дар кор карда баровардани чорчўбаи нави танзимї, ки барои истифода намудани иќтидори гидроэнегетикии ба кор бурда нашудаи стансияњои хурд мусоидат намуда, бо ин роњ маблаѓгузории хусусиро ба ин соња љалб менамояд. Бо сабаби мањдудияти маблаѓгузории давлатї, бонк сохторњои њамкории давлатї-хусусиро ва њамкориро бо ширкатњои хусусии оид ба хизматрасонии коммуналї дастгирї менамояд. Диќќати махсус ба иљрои лоињањо дар сатњи минтаќавї дода мешавад. Бонк имкониятњои њамкорї намуданро бо ширкатњои Памирэнергетика, лоињаи Њамкории давлатї-хусусї, ки бо дастгирии ХБА ва

фонди Огохон дар Помир иљро мешавад, дарёфт менамояд. Лоињањои оид ба энергетикаи барќароршавандаро ба монанди ќувваи шамол ё офтоб, гарчанде ки њозир арзиши онњо хеле ќиммат аст ба назар гирифтан мумкин аст, агар ягон ширкати мањаллии пурќувват барои иќтидори њозираи зиёд шуда истода маблаѓи лозима пардохт намуда тавонад.

Бонк Вазорати энергетика ва саноатро дар кор карда баровардани чорчўбаи нави танзимї, ки барои истифода намудани иќтидори гидроэнегетикии ба кор бурда нашудаи стансияњои хурд мусоидат намуда, бо ин роњ маблаѓгузории хусусиро ба ин соња љалб менамояд.

Бонк якљоя бо ХБА ва дигар ниходњои молиявии байналмиллалї ба ширкати давлатии Барќи Тољик ва 28 филиали он дар коркард, таќсимот ва интиќоли барќ кўмак мерасонад, ки ин ширкат инчунин танзимгари воќеї буда, дар амалиётњои худ шаффофтар ва њисобдењ гардад, бо назардошти таљдид намудан ва фоиданок кардани амалиётњои он дар давраи миёнамуддат. Аудити пурраи ин ширкат, ки соли 2008 гузаронида мешавад, якумин ќадам барои дастрас намудани ин маќсад мебошад.

Самаранокии истифодаи ќувваи барќ

Бо назардошти касри (норасогии) такроршавандаи ќувваи барќ, норасогии захирањои мањаллї дар кишвар ва сарфи назар аз шумораи мутаносибан ками корхонањои саноатии калон, їктидори самаранок истифода бурдани ќувваи барќ дар Тољикистон ањамияти калон дорад. Бонк ба иљрои лоињањо дар 3 соња мусоидат менамояд: самаранокии истифодаи ќувваи барќ дар соњаи саноат, истењсоли ќувваи тоза маъданї ва гармидињї.

Афзалияти якум дастгирї намудани лоињањо оиди самаранок истифода намудани ќувваи барќ дар ширкатњои њаљмаш миёна ва хурди энергетикї мебошад. Нархи газ барои Тољикистон баъди стратегияи пешина 3 баробар зиёд гашт ва эњтимол меравад, ки дар ояндаи наздик нархњо боз њам баландтар мешаванд. Чорањоро оиди истифодаи самараноки ќувваи барќ бо тезї иљро карда, натиљаи онњоро дидан мумкин аст (одатан камтар аз 2 сол).

Манбаи дуюми иќтидори истифодаи самараноки ќувваи барќ ин кам кардани бароварди карбон мебошад, вобаста ба истењсолоти корхонањое, ки бо истифодаи ангишт кор мекунанд. Љумњури инкишоф додани ин манбаро ба наќша гирифтааст, барои њал намудани масалаи норасогии ќувваи барќ ва инчунин барои баланд бардоштани бехатарии энергетикї. Бонк якљоя бо сармоягузорон дар давраи аввали ин лоињањо барои кам кардани бароварди карбон ва љорї намудани техникаи бењтарин кор мекунад.

Манбаи сеюм барои самаранок истифода бурдани ќувваи барќ, ки бонк онро тањлил намудан мехоњад, ин бозори гармидињї мебошад (масалан таъминоти оби гарм ва системаи гармидињї), њам марказонидашуда ва њам алоњида. Љорї намудани системаи гармидињии офтобї метавонад фоидаи калон расонад чунки дар давоми сол дар Тољикистон таќрибан 250 рўзи офтобї аст. Бонк кўшиш менамояд, ки дар асоси тиљорати хусусї лоињањоро дар асосии лоињањои пилотї (таљрибавї) кор карда барояд.

Кор карда баровардани лоиҳаҳо оиди сарфа намудани карбон ба Бонк имконият медиҳад, ки ба рушди бозори карбон мусоидат намояд, ки он баъд аз қабул намудани протоколи Киото аз тарафи Ҷумҳурӣ, барпо карда мешавад.

Захираҳои табиӣ

Тоҷикистон захираҳои зиёди минералӣ дорад, ки ҳоло дар он ҷо бисёр амалиётҳои тиҷоратӣ амалӣ мегарданд. Тартиби гирифтани лисензия (иҷозатнома) ҳоло ҳам душвор мебошад ва ба сохтори танзимӣ ва стратегӣ, ки ин соҳа зери он амал мекунад, бисёртар равшанӣ андохтан дозим аст. Дар назар дошта шудааст, ки беҳбудиҳои ба навӣ бо қонун ҷорикардашуда оиди бастани шартномаҳо дар бораи ба ҳам дидани фоида бо Ҳукумат, ва инчунин дастгирии сиёсӣ барои маблағгузорӣ дар соҳаи истихроҷи маъдан ба зиёд намудани рағбатҳои ширкатҳои хориҷӣ, аксаран аз Қазоқистон, Россия, Ҳиндустон ва Америкаи Шимолӣ мусоидат менамояд.

Кӯҳҳои Тоҷикистон аз тилло, нуқра ва мис бой мебошад ва лоиҳаҳо бо суръат дар ин соҳа тараққӣ ёфта истодааст. Соҳаи истихроҷи ангишт якҷоя бо коркарди қувваи барқи термалӣ босуръат тараққӣ ёфта истодааст. Ангишти баландсифат аз Тоҷикистони марказӣ метавонад бо осонӣ бо нархи баландтар барои коркард ба бозорҳои бештар тараққӣ кардашуда содирот карда шавад. Бонк имконияти маблағгузорӣ намудани ин гуна лоиҳаҳоро эҳтимолан бо НБМ-ҳои дигар дида мебарояд ва риоя намудани меъёрҳои иҷтимоӣ ва экологиро аз тарафи сармоягузорони стратегӣ таъмин менамояд.

Ҳадафи Бонк гузоштани меъёрҳои баланд барои: 1) амалӣ намудани тиҷорат; 2) шаффофият; 3) ҳифзи муҳити атроф мебошад. Танҳо сармоягузорони эътимоднок, ки таҷрибаи хуби идораи корпоративӣ доранд, ҳамчун партнёрони (шарикони) эҳтимолӣ ба назар гирифта мешаванд. Шаффофияти додани лисензияҳо (иҷозатномаҳо) ҳаматарафа санҷида мешаванд. Масъалаҳои муҳити атроф ва чорабиниҳо оиди кам кардани зарар дар доираи аввалин дида баромада мешаванд (бизнес-план, нақшаи маблағгузорӣ ва баҳодиҳӣ ба таъсири экологӣ).

3.2.4. Таъсири экологии стратегияи бонк

Диққати асосиро ба рушди микро-корхонаҳои хурд ва миёна ба воситаи ниҳодҳои молиявии маҳаллӣ дода, Бонк ба нақша гирифтааст, ки тақвият додани иқтидори ниҳодҳои молиявии маҳаллиро дар идора намудани хатарҳои иҷтимоӣ ва экологӣ, бо роҳи ташкил намудани семинарҳои омӯзишӣ оиди масъалаҳои экологӣ ва иҷтимоӣ дар Ҷумҳурӣ барои ниҳодҳои молиявии партнёрӣ, зери маблағгузории Ташаббуси КДАГ дар оянда ҳам дастгирӣ менамояд. Ин тренингҳо ба ниҳодҳои молиявии партнёрӣ дар иҷрои дурусти қоидаҳои экологӣ, якҷоя бо гузаронидани равиши баҳодиҳии кредитӣ/маблағгузории ниҳодҳои молиявӣ маҳаллӣ, мусоидат менамоянд. Дар вақти гузаронидани тренинг саволҳои зерин дохил карда мешаванд: риоя намудани меъёрҳо ва талаботҳои миллӣ оид ба муҳити атроф, тандурустӣ ва бехатарӣ аз тарафи муштариёни НМ-ҳои партнёрӣ, талаботи ошкорбаёнӣ ва

машваратдињї, ќонун ва меъёрњои таъминоти кор, вобаста ба кор гирифтани кўдакон ва љавонон, њолатњои дискриминатсия (поймол кардани њуќуќ дар љои кор ва мењнати маљбурї). Ба ин тренинг инчунин муштариён аз соњаи саноат ва кишоварзї љалб карда мешаванд, ки бо онњо Бонк муносибатњои бевосита бо истифодаи ММБ ва МЌБ дорад.

Дастгирї намудани инфраструктураи асосии шањрї бо роњи кам кардани талафот дар стансияњои насосї, кам истифода бурдани таљњизот ва воситањои наќлиётии кўњнаи бесамар ва бардоштани меъёрњои экологї дар ширкатњои мунисипалї ба муњити атроф таъсири мусбї мерасонад.

Њар як намуди иштирок дар соњаи энергетика ё истихрољи маданњо бояд њаматарафа санљида шавад ва ба таъсири лоињањои пешнињодшуда аз љињати экологї ва иљтимої бањо дода шавад. Хусусан ин дар сектори гидроэнергетика ањамияти калон дорад, бо назардошти масъалањои истифода бурдани обњои рўи заминї дар љумњуриятњои Осиёи Марказї ва таъсири он барои тиљорати соњаи кишоварзї ва биёбонгардии заминњо. Эњтимол меравад, ки барои гирифтани кредитњо барои коркарди карбон имкониятњои зиёд пайдо мешавад. Ин имкониятњо, баъд аз он ки љумњурї протоколи Киото-ро ќабул менамояд, муайян карда мешаванд.

4. Нињодњои молиявии байналмиллалї ва донорњои бисёрљониба

4.1. Хазинаи байналмиллалии асъор

Хазинаи байналмиллалии асъор (ХБА) аз соли 1996 рафти ислоњотњои иќтисодии Тољикистонро ва устувориро дар љумњурї дастгирї менамояд. Баъд аз соли 1998 Њукумати Тољикистон Барномањои ислоњоти иќтисодиро бо дастгирии Механизми оид ба рушд ва паст намудани сатњи камбизоатї (МРПК) иљро намуд. МРПК-и якум, ки маблаѓро дар њаљми умўмии 78,3 миллион франки швейтсарї пардохт намуд, моњи декабри соли 2001, бинобар дер иљро шудани ислоњоти сохторї, ќатъ гардид. Баъд аз он дар соли 2002 барномаи Барномаи мониторинги коргарон (БМК) бо муваффаќият иљро карда шуд. МРПК-и дуюми сесола, ки моњи декабри соли 2002 тасдиќ карда шуда буд (ба

маблаѓи 65 миллион франки швейтсарї) пурра пардохт карда шуд ва моњи феврали соли 2006 ба охир расид.

Аз моњи декабри соли 2004 Тољикистон ўњдадорињоро аз рўи моддаи VIII (ќисми 2,3 ва 4) шартномаи ХБА ба зиммаи худ гирифт ва чун натиља чунин танзими мубодилаи асъорро нигоњ медорад, ки оид ба пардохтњо ва интиќоли маблаѓњо барои доду гирифти њозираи байналмиллалї мањдудият надорад, ба ѓайр аз мањдудиятњо оиди мубодилаи асъор, ки бо сабаби бехатарї љорї карда шуда буд. Дар бораи ин мањдудиятњо Хазина, мувофиќи Ќарори Шўрои иљроия тањти раќами 144-(52/51) хабардор карда шуда буд. Шўрои иљроияи ХБА моњи январи соли 2006, мувофиќи Ташаббуси бисёрљониба оиди гузашт аз ќарз (ТБГЌ), гузашти њамаи ќарзњои Тољикистонро, ки пеш аз 1 январи соли 2005 карда шуда буд (ба маблаѓи 69 миллион франки швейтсарї), тасдиќ намуд. Баъд аз он ќарзи њозираи пардохт накардаи Тољикистон ба ХБА 29.40 миллион франки швейтсариро ташкил менамояд.

Бинобар нодуруст додани њисобот аз тарафи роњбарияти Љумњурии Тољикистон ба ХБА, ки ба наздикї ошкор шуда буд дар таърихи 5 марти соли 2008, Шўрои иљроияи ХБА ба ќарор омад, ки ин маблаѓи пардохтњои ба МРПК номувофиќ, бояд дар давоми сол (аз моњи сентябр то моњи декабри соли 2008 ба маблаѓи умумии 40 миллион доллари амрикої) пардохт карда шавад. Шўрои иљроия оиди шакл ва њаљми њисоботи нодуруст изњори афсўс намуд, ва љиддияти воќеияти онро, ки захирањои дар чорчубаи МРПК ба Тољикистон дода шуда, пас пардохт шуда наметавонад, таъкид намуд. Дар ваќти ќабул намудани чунин ќарор Шўрои иљроия шароити нињоят вазнини Тољикистонро, баръакси мавридњои љиддии нодуруст додани њисобот аз тарафи роњбарияти Тољикистон санљида баромад. Њамин тавр, Шўрои иљроия ба ќарор омад, ки муњлати муќаррарии пардохтро, ки барои додани њисоботи нодуруст 30 рўз ќабул шудааст, зиёд намояд. Кормандони ХБА дар моњи июни соли 2008 барномаи нави БМК–ро муњокима намуданд, бо маќсади ба роњбарияти Тољикистон додани имконияти бомуваффаќият иљро намудани сиёсати дурусти макроиќтисодї пеш аз оѓоз намудани гуфтушунид оиди МРПК-и нав. Ин барнома гузаронидани аудити махсусро дар Бонки марказии Тољикистон ва инчунин аудити Барќи Тољик ва ТАЛКО-ро пешбинї менамояд. Ин аудитњо бояд то охири квартали якуми соли 2009 ба охир расонида шавад ва барои бењтар намудани шаффофият ва идораи корпоративї дар ин ширкатњо заминаи муайян муњайё созанд ва дар бораи шароитњои молиявии љумњурї тасвири аниќтар дињанд.

4.2. Бонки умумиљањонї

Тољикистон соли 1993 аъзои Бонки Байналмиллалии Таљдид ва Рушд (ББТР) ва Ассосиатсияи Рушди Байналмиллалї (АРБ) шуд. То имрўз кўмаки гурўњи Бонки Умумиљањонї аз чорањо оиди паст намудани сатњи камбизоатї, иљрои ислоњот дар соњаи кишоварзї, рушди сектори хусусї, ислоњотњо дар секторњои тандурустї, маориф ва иљтимої ва инчунин сохтори нињодї ва идора иборат буд. Бо маќсади кўмак расондан ба гурўњњои аз њама озордидаи ањолї дар дењотљойњо, диќќати асосї ба омода намудани роњњо барои гузаронидани моликияти соњаи кишоварзї аз давлат ба корхонањои хусусї, зиёд намудани

њавасмандї ва маблаѓгузорї намудани инфраструктураи дењот дода мешавад. Илова бар ин соњаи тандурустї, маориф ва иљтимої маблаѓгузорї карда шуд.

Моњи январи соли 2008 АРБ додани ќарзро барои 29 лоињањои ќарздињї ва, аз рўи грантњо маблаѓгузорї карда шударо, тасдиќ намуд (љамъ боз 4 кредити иловагї) барои ўњдадории умумї ба маблаѓи таќрибан 450 миллион доллари амрикої. Грантњо зиёда аз 96 миллион доллари амрикоиро аз ин маблаѓ ташкил менамоянд. Ќисми калонтарини портфел дар соњаи инфраструктура ва энергетика мебошад (таъминоти об ва энергетика, 44 фоиз), баъд аз он соњаи рушди дењот меояд (29 фоиз). Рушди инсон (маориф ва тандурустї) таќрибан 23 фоизи портфелро ташкил менамояд. Ислоњотњо дар сектори менељменти иќтисодї ва сектори љамъияти ќисми хурдтарини портфели умумиро, њар якеаш дар њаљми 4 фоизи портфели умўмї ташкил менамояд.

Портфели амалии Бонки Умўмиљањонї дар моњи январи соли 2008 аз 13 проект иборат мебошад, бо њаљми пурра дар маблаѓи 159 миллион доллари амрикої, ки аз он таќрибан 66 фоизи ўњдадории умумї пардохт нашуда мемонад.

4.3. Корпоратсияи байналмиллалии молиявї

Аз бозе, ки соли 1994 љумњурї аъзои ХБА шуд, Корпоратсияи молиявии байналмиллалї (КМБ) ўњдадорињоро барои маблаѓгузорї ба маблаѓи зиёда аз 36 миллион доллари амрикої дар 12 лоињањо дар Тољикистон ба ўњда гирифт. Ин лоињањо секторњои гуногунро дар Тољикистон дар бар мегиранд: истихрољи маъдан, хизматрасонї, саноати нассољї, кишоварзї, технологияи иттилоотї, сектори молиявї ва инчунин корхонањои хурд ва миёна (КХМ). Ба воситаи Ширкати худ оид ба корхонањои хусусї (ШКХ) барои Аврупои Шарќї ва Осиёи Марказї ХБА ўњдадор шуд, ки зиёда аз 10 миллион доллари амрикоиро ба 8 барномањои хизматрасони-машваратї гузаронад.

Шўрои директорони иљрокунандаи Бонки умумиљањонї 27 июли соли 2005 Стратегияи њозираи њамкории љумњуриро, ки давраи чорсолаи солњои молиявии 2006-2008-ро дар бар мегирад, тасдиќ намуд. Маќсади ин стратегия ба даст овардани натиљањои муайян дар кўмак расонидан ба Њукумат мебошад, барои паст намудани сатњи камбизоатї бо роњи дастгирї намудани рушд ва бењтар намудани имкониятњои иќтисодї ва омода сохтани сармояи мустањками инсонї. Хусусан диќќати он дода мешавад ба:

- ***Такмил намудани имкониятњои тиљоратї дар минтаќањои шањрї ва дењот*** бо роњи мустањкам намудани сектори молиявї, кам кардани харољотњо барои машѓул шудан бо тиљорат, дастгирї намудани чорањо барои бењтар намудани дастрасї ба заминњои корам ва паст намудани сатњи иљорагирї дар сектори пахтакорї;
- ***Такмил намудан ва нигоњ доштани сифати сармояи инсонї.*** Бонки умумиљањонї барои бењтар намудани танзими љобаљокунии захирањо ба соњањои маориф ва тандурустї, муњайё намудани шароитњо барои бењтар намудани љараёни омўзиш ва давомоти талабагон дар мактаби ибтидої, зиёд намудани истифодаи хизматрасонии тиббї, ва бењтар намудани таъминоти оби нўшокї дар баъзе минтаќањо кўмак мерасонад;
- ***Истифода бурдан аз иќтидори гидроэнергетикии љумњурї***. Бонки умумљањонї ба наќша гирифтааст, ки корњоро оиди баланд бардоштани

самаранокии сектори энергетикии љумњурї, ба воситаи талофияти бењтари харољотњо ва инчунин ба воситаи кўмак расонидан ба Њукумат дар љалб намудани сармоягузорињои хориљї дар сектори гидроэнергетика, дастгирї менамояд.

Барои дастгирї намудани њадафњои стратегии дар боло зикршуда Бонк якљоя бо Њукумат барои бењтар намудани иќтидор ва самаранокии он ва паст намудани сатњи коррупсия кор мебарад ва барои чорањо оиди баланд бардоштани шаффофияти истифодаи захирањо, кам кардани назорати зиёдатї ва њавасманд намудани иштироки истифодабарон дар таъминоти хизматрасонї диќќати махсус медињад.

Њаљми маблаѓгузорї барои 4 сол таќрибан 149 миллион доллари амрикоиро ташкил медињад. Маблаѓгузории лоињањо, ки дар соли молиявии 2006 тасдиќ шуда буд, дар асоси грантњои 100 фоиза људо карда шуд.
Мўњлати стратегияи њозира оиди њамкории љумњурї 30 июни соли 2009 ба охир мерасад (ваќте ки соли молиявии Бонки умумиљањонї мањкам карда мешавад).

4.4. Бонки Осиё оид ба Рушд

Тољикистон дар моњи апрели соли 2008 аъзои Бонки Рушд Осиё (БОР) гашт. Дар давраи солњои 1998-2007 Барномаи БОР барои Тољикистон аз додани 22 ќарз дар соњаи наќлиёт, энергетика, маориф, тандурустї, кишоварзї ва молия иборат буд, ки њаљми умумии он ба 350 миллион доллари амрикої баробар буд. Илова бар он таќрибан 33 миллион доллари амрикої њамчун грант барои њамкории техникї ба 43 лоињањо оиди кўмаки техникї дода шуд ва таќрибан 39,5 миллион доллари амрикої њамчун лоињањои грантї бо маблаѓгузории Хазинаи Љопон барои кам кардани сатњи камбизоатї дода шуд. БОР диќќати асосиро ба се соња медињад: 1) соњаи кишоварзї, 2) инфрастуктура (хусусан сектори наќлиёт ва энергетика), ва 3) сектори иљтимої. Тољикистон барои ќабули захирањои консессионалї (имтиёзї) пурра омодааст (масалан Хазинаи Осиё оид ба Рушд (ХОР)).

Дар соњаи кишоварзї 2 лоиња амалї шуда истодааст, аз он љумла ќарзи лоињавї оиди барќарор намудани соњаи кишоварзї (35 миллион доллар дар соли 2002) ва ќарзи лоињавї оид ба барќарор намудани системаи обёридињанда (22,7 миллион доллар дар соли 2004).

Дар соњаи наќлиёт БОР 2 лоињаро тасдиќ намуд: лоиња оиди барќарор намудани роњњо (20 миллион дар соли 2000), ки маќсади он барќарор намудани роњи Душанбе – Ќурѓонтеппа – Кўлоб мебошад ва лоиња оиди барќарор намудани роњи Душанбе – сарњади Љумњурии Ќирѓизистон (марњилаи якум, 15 миллион доллар дар соли 2003), ки барои бењтар намудани алоќаи наќлиётї байни шимол ва шарќ ба воситаи Љумњурии Ќирѓизистон мусоидат менамояд. Фазаи дуюми лоиња оиди барќарор намудани роњи Душанбе – сарњади Љумњурии Ќирѓизистон моњи ноябри соли 2007 дар ваќти вохўрии CAREC дар шањри Душанбе имзо карда шуд. Бо ин барќарор намудани долони наќлиётии минтаќавї ба тарафи Љумњурии Ќирѓизистон ба охир расонида шуд. Тасдиќ намудани лоињаи аз нав барќарор намудани роњ аз шањри Душанбе ба

Турсунзода, ва он тарафаш то ба сарњади Узбекистон дар ѓарби љумњурї, ки таќрибан 70 км-ро ташкил медињад, дар соли 2009 ба наќша гирифта шудааст. Дар соњаи ќувваи барќ БОР 2 лоињаро тасдиќ намуд; лоиња оиди барќарор намудани истењсоли ќувваи барќ (34 миллион доллар дар соли 2004) ва додани ќарз барои лоиња оиди модернизатсия намудани хатњои минтаќавии интиќоли барќ (20 миллион доллар дар соли 2002). Дар соли 2008 БОР тасдиќ намудани лоињаро оиди аз нав барќарор намудани 2 стансияи трансформатории ГЭС-и Норак бо иќтидори 220 кВатт ва 500 кВатт якљоя бо KfW ба наќша гирифтааст (нархи умумии лоиња таќрибан 80 миллион доллари амрикої мебошад).

Барномањои ќарздињї ва грантдињї барои соли 2007-2010 се барнома ва шаш лоињањоро ба њаљми умумии 277,5 миллион доллари амрикої дар бар мегирад. Се лоињаи минтаќавї таљрибавї буда барои тасдиќ шудан аз тарафи органи минтаќавии ХОР (Хазинаи Осиё оид ба Рушд) нигаронанд. Барномањои беќарздињї барои солњои 2008-2009 њашт лоињаи ТА-ро ба маблаѓи умумии 4, 7 миллион доллари амрикої дар бар мегирад. Портфели њозираи БРО аз 12 ќарзњои (займњо) айни замон амалї шуда истода ба маблаѓи умумии таќрибан 220 миллион доллари амрикої иборат мебошад; њамаи ќарзњо, ки њоло иљро шуда истодаанд њамчун ќаноатбахш бањо дода шудаанд.

Стратегияи навбатї оид ба њамкории љумњурї (СЊЉ) дар Тољикистон, ки якљоя бо стратегияи ягонаи љумњурї бо дигар партнёрон кор карда шуда истодааст, бояд дар соли 2009 амалї гардад. Дар назар дошта шудааст, ки СЊЉ дар чорчўбаи натиљавї идора карда мешавад. Ин натиљањо аз кўмаки машваратии БОР оид ба мустањкам намудани идораи натиљањо барои паст кардани сатњи камбизоатї ба даст оварда шуда дар стратегияњои миллии Тољикистон оиди рушди устувор, мустањкам карда шудаанд. Ин натиљањо ба маърўзаи љумњурї оид ба рушд дохил карда мешаванд ва диќќати асосї ба (i) аввалиятњо дар соњаи наќлиёт, мусоидат ба савдо ва энергетика дар барномаи Њамкории Иќтисодии Минтаќавї дар Осиёи Миёна (CAREC); (ii) рушди соњаи кишоварзї бо дастгирї намудани ислоњоти соњаи кишоварзї, асосан вобаста ба рушди сектори пахта ва стратегияи гуногуншаклии зироатњо; ва (iii) маблаѓгузорї ба сектори иљтимої, бо назардошти гузариш аз мудохила дар асоси лоињањо ба усулњои барномавї ва секторї, дода мешавад.

Аксарияти кўмаки БРО ба Тољикистон, њам ќарзї ва њам ѓайриќарзї, ба воситаи буљети љумњуриявї гузаронида мешавад, ва ба аввалиятњои љумњурї оид ба рушд дохил карда шудааст, чи тавре ки дар стратегияњои миллї оид ба рушд нишон дода шудааст. Дар њоле ки низомњои љумњурї оид ба менељменти молиявї ва таъминот бояд барои ба таври васеъ ќабул шудан, бењтар карда шаванд, БОР истифодаи Ќонуни миллиро дар ваќти гузаронидани гуфтушуниди миллї оиди хариду таъминот дастгирї менамояд.

4.5. Барномаи Рушди Созмони Миллали Муттањид

Барномаи Рушди Созмони Миллали Муттањид (БРСММ) дар Тољикистон аз соли 1994 амалї шуда истодааст. Имрўз Тољикистон љумњурии осоишта ва устувор, бо иќтисодиёти тез тараќќї ёфта истода мебошад, вале њамзамон ин љумњурї ба мушликоти давраи гузариш, њолати баъд аз низої, ва ба таври «муќаррарї» кам кардани сатњи камбизоатї, дучор меояд. Барномањои БРСММ,

ки дар љумњурї амалї шуда истодаанд дар 5 соњаи асосї доираи васеи фаъолиятро дар бар мегиранд: паст кардани сатњи камбизоатї, идораи демократї, пешгирии бўњрон, соњаи энергетика ва муњити атроф ва инчунин ВИЧ/СПИД.

Њар сол Њукумати Љумњурии Тољикистон ва Барномаи БРСММ Наќшаи кории солонаро имзо менамоянд, бо муайян намудани чорањои дар давоми сол ба наќша гирифта шуда. Фаъолияти Барномаи РСММ чор доираи асосиро дар бар мегирад: бењтар намудани шароитњои зиндагї, аз нав таќсим намудани ўњдадорињо, гузаштан аз кўњњо ва баръакс гардондани таназзул.

Аксарияти лоињањои Барномаи БРСММ дар Тољикистон ба таљрибаи глобалии Барномаи РСММ ва UNDAF тааллуќ дорад.

Раванди њозираи Барномаи БРСММ дар дохили љумњурї диќќати асосиро ба њалли баъзе аввалиятњої Стратегияи миллї оид ба рушд медињад. Барномаи БРСММ оид ба љумњурї бевосита барои мувофиќ будан ба њадафњо, ки дар чорчўбаи рушди созмони миллали муттањид (ЧРСММ) ва Барномаи кории чорабинињои љумњурї муайян карда шудаанд, мусоидат менамояд. Диќќати асосии он ба 5 масъалањои бо њам вобаста буда дода мешавад: 1) Бењтар намудани шароити зиндагї –њосилнокии баланд дар соњаи кишоварзї, бехатарии моводи хўроквої ва имкониятњои иќтисодї хусусан барои занњо ва гурўњњои озордида; 2) Аз нав таќсим намудани масъулиятњо – љавобгарии барзиёд ва њисоботдињии сохторњои ќарор ќабулкунанда, аз он љумла сохтори судї; 3) Баръакс гардондани таназзул – имконияти бењтар барои пешгирї намудан ва кам кардани беморињои гузаранда, хусусан ВИЧ/СПИД, малярия ва касалии сил, ва инчунин мустањкам намудани иќтидор барои чорабинињо оиди аз мина тозакунии заминњо ва 4) Гузаштан аз кўњњо – ба таври устувор идора намудани захирањои табиї, кам шудани шумораи одамон, ки дар натиљаи офатњои таббиї кушта мешаванд ё зарар мебинанд. Диќќати асосї ба дастгирии Њукумат дар кўшишњои он барои дастрас намудани Њадафњои Рушди Њазорсола (ЊРЊ) равона карда мешавад, бо роњи мусоидат намудан ба ислоњоти иќтисодї ва демократї, бењтар намудани муњити атроф ва мусоидат намудан ба љамъияти шањрвандї дар љараёни рушд дар сатњи мањаллї ва миллї.

4.6. Бонки Исломї оид ба Рушд

Тољикистон моњи ноябри соли 2006 аъзои Бонки Исломии Рушд (БИР) гашт, бо имзои сармоявї ба маблаѓи 2.5 миллион динори исломї (3 миллион доллар). Якумин амалиётњои БИР дар Тољикистон 29 октябри соли 1991 (амалиёти СА) пеш аз расман аъзо шудани он оѓоз шуда буд ва лоињањои охирон 18 феврали соли 2008 тасдиќ карда шуд – Лоињаи обёрї намудани водии Данѓара, марњилаи 2 бо маблаѓгузории БОР дар њаљми 13,17 миллион доллари амрикої. То моњи июни соли 2008 умуман 32 амалиётњои БОР дар Тољикистон иљро шудаанд, ки њаљми умумии он ба маблаѓи 142,52 миллион доллар мерасад. Аз ин амалиётњо 17-тоаш ќарз мебошад (зайём) (њамаи инњо маблаѓгузории консессионї мебошад), 10-то грант оиди кўмаки техникї, 4 лоињаи оид ба кўмаки махсус (грант) ва як амалиёти маблаѓгузории савдо мебошад. Аз 32 лоињањои умумї 15-тоаш иљро шудаанд ва 17-тои дигараш иљро шуда истодаанд. Таќсимоти

сектории маблағузории БИР аз рўї секторњо дар љадвали зерин нишон дода шудааст:

ТАЌСИМОТ АЗ РЎИ СЕКТОЊО

СЕКТОР	№	МАБЛАЃ (US$)
Соњаи кишоварзї, моњипарварї, љангалдорї	3	22.05
NDFI ва дигарон	5	2.14
Наќлиёт ва коммуникатсияњо	5	35.12
Хизматрасонии иљтимої	7	37.32
Хизматњои коммуналї	7	45.89
Умумї	27	142.52

Лоињањои калонтарини бо маблаѓгузории БИР иљро шуда инњоянд: 1) Маркази љумњуриявии илмии љарроњии дил, рагњои хунгард ва ќафаси сина, 2) таљдид ва сохтмони мактабњои миёна, 3) сохтани шоњроњи Мурѓоб-Кулма, 4) лоиња оиди обёрї намудани водии Данѓара, марњилаи якум. Айни замон лоињањои калони зерин иљро шуда истодаанд: 1) лоиња оиди обёрї намудани водии Данѓара, марњилаи 2 (якљоя бо маблаѓгузорї аз тарафи Хазинаи Кувайт барои рушди иќтисодї, 2) сохтан ва таљњизонидани беморхонаи умумии Данѓара, 3) таљдиди мактабњои миёна, марњилаи ду.

БИР фаъолона бо дигар донорњо, созмонњои гуногун дар минтаќа њамкорї дорад. Байни лоињањои, ки якљоя бо БИР дар Тољикистон маблаѓгузорї шудаанд инњоянд: роњи Шоѓун-Зиѓар (марњилаи 1 ва 2) якљоя бо Гурўњи кординатсионии Арабистон, системаи обтаъминкунии шањри Душанбе якљоя бо Бонки умумљањонї ва барќарор намудани сектори энергетика якљоя бо БОР.

4.7. Ташкилоти Оѓохон оид ба рушд

Ташкилоти Оѓохон оид ба рушд (ТОХР) ин гурўњи агентињои хусусї, байналмиллалї ва ѓайридинї мебошад, ки барои бењтар намудани шароити зиндагї ва имкониятњои одамон дар минтаќањои камбизоаттарини љањони тараќќиёфта кор мебаранд. ТОХР якчанд агентињо, ниходњо ва барномањоро якљоя дарбар мегирад, ки дар 40 соли охирон барпо шудаанд. Њар яке аз Созмонњои ТОХР ваколатњои алоњида доранд, ки соњањои гуногунро дар бар мегиранд, аз соњаи тандурустї ва маориф оѓоз карда то ба соњаи меъморї, рушди дењот ва мусоидат намудан ба соњибкории сектори хусусї. Онњо якљоя дар дастрас намудани њадафи умумї барои барпо намудани ниходњо ва барномањо њамкорї менамоянд, ки ба таври њамешагї ба проблемањои иљтимої, иќтисодї ва маъданї љавобгў буда тавонанд.

ТОХР фаъолияти худро дар Тољикистон бо даъвати њукумати Тољикистон оѓоз намуд ва моњи майи соли 2005 бо Њукумат Созишномаи њамкориро имзо намуд. Дар аввал диќќати асосии ТОХР ба сафарбар ва таъмин намудани кўмаки хайрия равона карда шуда буд. Баъд аз он ки Тољикистон аз давраи кўмаки башардўстона ба давраи рушд гузашт ТОХР якчанд барномањои нававарии иљтимоиро дар соњаи тандурустї, маориф, рушди дењот ва микрокредитњо оѓоз намуд. Барои кўмак расондан дар омода сохтани љойњои корї ва тараќќї додани муњити устувори иќтисодї ТОХР лоињањоро дар 4 соња оѓоз намуд, ки онњо аз тарафи њукумати Тољикистон њамчун моњияти стратегї

дошта муайян карда шудаанд: сектори бонкї, телекоммуникатсия, энергетика ва сайёњї. То имрўза бо дастгирии бисёр њукуматњо ва агентињои байналмиллалии донорї, ТОХР зиёда аз 300 миллион долларро барои иљрои лоињањо ва барномањо дар Тољикистон сафарбар намудааст.

4.8. Иттињоди Аврупо

Баъд аз тасвиб намудан, Шартномаи Њамкорї ва Партнёрї (ШЊП), ки 11 октябри соли 2004 имзо шуда буд, барои муносибатњои ду тарафаи Иттињоди Аврупо ва Тољикистон чорчўбаи ќонунї таъмин менамояд. Созишномаи васатї оид ба савдо ва масъалањои бо савдо вобаста буда (моњи октябри соли 2004 имзо шуда буд), ки дар ояндаи наздик аз тарафи 25 кишвар-аъзоњо ва Тољикистон тасвиб карда мешавад, барои иљрои ќоидањои ин созишнома оиди савдо заминаи лозима таъмин менамояд. Созишномањри Созишномаи васатї инчунин баъзе шартњои созишномаи њамкорї ва савдоро, ки соли 1989 аз тарафи Иттифоќи Шуравї имзо карда баъдтар аз тарафи Тољикистон ќабул шуда буд, ба њангом медарорад.

Тољикистон дар айни замон бањрабардори аз њама муњимтарин аз кўмаки
ИА оид ба њар як сари ањолї дар Осиёи Марказї мебошад. Дар давраи аз соли 1992 то соли 2006 ба Тољикистон аз буљети Љомеа Аврупо зиёда аз 500 миллион евро дода шудааст, бисёрии он дар шакли маблаѓгузорї њамчун грант. Ин кўмак ба воситаи Барномаи ТАСИС расонда мешуд. Ёрии пешинаи ТАСИС, ки њоло њам иљро шуда истодааст бо роњи усули сељониба расонда мешавад, ки иборат мебошад аз: i) барномањои минтаќавї оиди њамкорї, ки барои мусоидат намудан ба муносибатњои хубї њамсоягї ва корњои њамоњанг байни кишварњои Осиёи Марказї кор карда шудаанд дар соњањое, ки дар он љо ИА раѓбати стратегї дорад. Ин шабакањои наќлиётї ва энергетикї, истифодаи устувори захирањои табиї ва иљро намудани Эъломиянњои байналмиллалї оиди экология, сохтори судї ва корњои дохила ва инчунин идораи сарњадотро дар бар мегирад; ii) барномањои минтаќавї оиди дастгирї, ки дар сатњи миллї барои њал намудани мушкилотњои асосї барои рушди устувори иќтисодї кор карда шудаанд. Диќќати асосии он барои иљрои созишномањо оиди њамкорї ва њамкории техникї, ислоњоти иќтисодї-иљтимої, иљрои стратегия оид ба паст намудани сатњи камбизоатї ва инчунин барои иљрои ислоњот дар сектори маориф равона карда шудааст; iii) корњо оиди паст намудани сатњи камбизоатї, ки дар шакли таљрибавї дар 2-3 нохияњои њадафї гузаронида шудаанд, бо додани диќќати асосї ба паст кардани сатњи камбизоатї, рушди љамоатњо ва дењот ва ба гурўњњои озордида равона карда шуда. Барномањо оиди паст кардани сатњи камбизоатї дар вилояти Хатлон (љануби Тољикистон) ва дар водии Фарѓона дар шимоли љумњурї иљро шуда истодаанд.

Ба Тољикистон инчунин кўмаки микромолиявї дар шакли ќарз ба маблаѓи 60 миллион евро расонда шуд (моњи марти соли 2001 пардохт карда шуд) ва инчунин гранти умумї дар њаљми 35 миллион евро, ки дар траншњои солонаи пайињам дода шуд.

Моњи июни соли 2007 ИА стратегияи ИА-ро барои Осиёи Марказї тасдиќ намуд. Барномаи нишондињандаи миллї барои Тољикистон додани маблаѓи 66 миллион евроро дар давраи солњои 2007-2010 њамчун кўмаки дуљониба

пешбинӣ намудааст. Ин кӯмак асосан ба воситаи Асноди Ҳамкории Рушд (АҲР) расонда мешавад. Ин ба кӯмаки дутарафаи кишварҳо–аъзоёни ИА илова карда мешавад. Айни замон ИА ба куллӣ ва хусусан Комиссияи Аврупо дар Тоҷикистон дар соҳаи иҷтимоӣ (хифзи иҷтимоӣ, маориф ва тандурустӣ) ва инчунин дар рушди сектори хусусӣ амал намуда диққати асосиро ба паст намудани сатҳи кабизоатӣ равона менамоянд. Тоҷикистон инчунин аз Барномаҳои минтақавии марказӣ баҳравар мебошад, ба монанди Барномаи ИНВЕСТ-и Осиёи Марказӣ, Барномаҳо оиди муҳоҷират ва муҳити атроф (экология). Масалаи идораи сарҳадот ҳоло ҳам яке аз масъалаи хеле муҳим мебошад ва бо дастгирии Барномаҳои минтақавии BOMCA ва CADAP амалӣ шуда истодааст.

Ҳамкории ИА – БАТР дастгирӣ ба барномаҳои ХТМ/ТАМ, ба микромаблағгузорӣ ва сектори нақлиётро (авиатсия) дар бар мегирад. Барномаҳои корӣ барои солҳои 2009-2010 ҳоло пурра таҳия нашудаанд, вале дар назар дошта шудааст, ки диққати асосӣ ба секторҳои иҷтимоӣ ва рушди сектори хусусӣ равона карда мешавад.

ЗАМИМАИ 1. БАҲОДИҲИИ СИЁСӢ

Тоҷикистон дар иҷрои принсипҳои Моддаи 1 Созишнома оиди таъсис додани Бонк пешравӣ нишон дода истодааст. Пешравии Ҷумҳурӣ дар равона намудани иқтисодиёти худ ба бозор мунтазам мебошад ва ба он бисёр масъалаҳои дохила ва беруна таъсир менамояд, аз он ҷумла заифии муҳити макроиқтисодӣ.

Гузариш ба демократияи бисёрҳизба ва плюрализм оҳиста мегузарад ва интихоботи охирони соли 2006 натавонист ба меъёрҳои байналмиллалии интихоботи озод ва одилона мувофиқат намояд. Бар ҳар ҳол дар вақти гузаронидани интихоботи охирон назар ба интихоботи Президентии соли 1999 баъзе беҳбудиҳо мушоҳида карда мешавад.

Дар Тоҷикистон бисёр ҳизбҳои сиёсӣ вуҷуд доранд аз он ҷумла ҳизби мухолифин ва шабакаи созмонҳои ғайриҳукуматӣ. Ба ҳар ҳол яке аз масалаҳои ҳалталаб ин рушди плюрализм дар асл сиёсӣ мебошад бо ҳизби Президентии роҳбарикунанда, ки ҳоло ҳам дар саҳнаи сиёсии кишвар бартарӣ дорад.

Баъд аз имзо кардани Созишномаи сулњљўёна, дар санаи 1 июли соли 1997, зиёда аз дањ сол гузашт. Ин Созишнома ба солњои љангњои граждании харобкунанда хотима дод. Вазъият дар љумњурї устувор шуд ва ба љои вазифањои бетаъхир оид ба барќарорнамої баъд аз давраи низоъњо, масалаи таъмин намудани рушди иќтисодї ва иљтимоии кишвар, ки яке аз кишварњои камбизоаттарин дар минтаќаи Шуравии пештара мебошад, ба миён омад. Камбизоатї ва бекорї, илова ба идораи суст, системаи бесамари судї ва гузаронидани њаљми калони нашъа аз кишвари њамсояи Афѓонистон ба воситаи Тољикистон, њамчун кишвари транзитї, ба ришвахурии пањн шуда истода мусоидат менамояд. Бинобар ин масъалањои идораи давлатї ва паст кардани сатњи камбизоатї њамчун аввалиятњои љумњурї њисобида мешаванд.

Ин мушкилотњое, ки кишвар ба онњо одатан дучор меомад, акнун бо сабаби оќибатњои давомдори иљтимої ва иќтисодии зимистони ѓайримуќаррарї хунуки соли гузашта, боз њам вазнинтар мегарданд, бинобар норасогии оби нўшокї ва ќувваи барќ ва инчунин баланд шудани маводи нархи хўрока ва сўзишворї.

Муњити сиёсї

Сарќонун танзими аз њам људо намудани соњањои ќонунгузорї, иљроия ва судиро муайян менамояд, вале дар амал танзими тафтишот ва мувозинат он ќадар самаранок намебошад ва иљроияи љиддї њам аз ќонунгузорї ва њам судї бартарї дорад. Соли 1999 барои љорї намудани мандати 7 сола барои Президент ва сохтори ду палатагии парламент (Маљлиси Олї, ки аз ассамблеяи миллї ё палатаи болої (Маљлиси миллї) ва ассамблеяи намояндагон ва ё палатаи поёнї (Маљлиси намояндагон) иборат мебошад)
ба Сарќонун баъзе таѓийротњо дароварда шуда буданд. Дар Маљлиси намояндагон 63 аъзо бевосита ба мўњлати 5 сол интихоб карда мешаванд, дар њоле ки ба палатаи болої аъзоён ѓайримустаќим интихоб карда мешаванд.

Интихоботи охирони Президентї 6 ноябри соли 2006 гузаронда шуд ва Президент Эмомалї Рањмон боз барои 7 соли дигар дар сари рињбарият монд. Сарќонун ба Президент иљозат медињад, ки дар давраи њозираи дар сари ќудрат буданаш, соли 2013, боз дар интихоботи дигар раќобат намояд. Рафти интихоботи президентї аз тарафи офиси ОБСЕ барои ниходњои демократї ва њуќуќи инсон (OSCE/ODIHR) зери назорат гирифта шуд. Намояндагони ин офис ба хулоса омаданд, ки дар ваќти интихобот демократия ба таври пурра дар кишвар амалї карда нашуд, чунки интихоби њаќќонї ва плюрализми маънидор вуљуд надошт. Мушоњидон дар рафти интихобот бисёр камбудињоро ошкор намуданд. Сарфи назар аз вуљуд будани 5 номзад ба вазифаи Президентї, интихоботи президентї њамчун яќинан вуљуд набудани раќобат тафсиф карда шуд. Ба њар њол дар ваќти ин интихобот назар ба интихоботњои пешина каме бењбудињо ба назар мерасид.

Интихобот ба палатаи поёнии парламент соли 2005 гузаронида шуд ва ин интихоботи якуми парлумони дар солњои баъди љанги шањрвандї буд. Ба монанди интихоботи охирони президентї, интихоботи парлумонї њам ба бисёр меъёрњои асосии интихоботи демократї мувофиќат накард лекин ба њар њол назар ба интихоботњои пешина каме бењбудињо дида мешуд. Њизби Халќї Демократии Президентї (ЊХДП) дар парлумони нав аксарияти кулли худро

нисбати ду њизби сиёсии дигар – Њизби коммунистї ва Њизби Нањзати Ислом – нигоњ дошт, ва бо ин сатњи 5-фоизаро, ки барои гирифтани љой дар парлумон лозим аст, гузашт.

Интихоботи парлумонї ва президентї љараёни боз њам мустањкам намудани иќтидорро дар доираи президентї, ки дар давоми якчанд соли охирон љой дорад, инъикос менамояд. Президент сарфи назар аз зиёдшавии норозигии иљтимої барои баланд шудани нархњои маводи хўрока ва сўзишворї, шароити номусоиди зимистони хунук ва вобаста ба ин, норасогии ќувваи барќ, њоло њам вазъиятро зери назорати худ дорад. Тарафдорони Президент њоло њам вазифањои асосиро дар њокимияти мањаллї ва давлатї ишѓол менамоянд ва бо муваффаќият муќарризони сиёсии худро људо менамоянд.

Муњити иттилоотї, ки зери назорати сахт мебошад, ба љараёни мањдудкунии мухолифин мусоидат менамояд. Муњити иттилоотї дар Тољикистон њоло њам зери назорати давлат мебошад ва озодии воситањои ахбор сахт мањдуд шуда мебошанд. Дар њисоботи худ дар соли 2008 оиди озодии матбуот «Фридом хаус»(Freedom House) матбуоти тољикро њамчун «озод не» бањо дод. Инчунин ба нашриятњои иттилоотии хусусї ва журналистон њам фишор оварда мешавад.

Меъёрњои њуќуќї ва њуќуќи инсон

Тољикистон якчанд Эъломиявњои байналмиллалиро оиди њуќуќи инсон ва Протоколро ба Эъломияи байналмиллалї оид ба њуќуќњои шањрвандї ва сиёсї тасвиб намудааст. Ба њар њол мувофиќи баъзе мушоњидони махсуси байналмиллалї њолати умумии меъёрњои њуќуќї ва њуќуќи инсон хеле њам хароб мебошад.
Тартиби (системаи) судї мустаќилона амал наменамояд ва ришвахурї ба амалї намудани ислоњоти иљтимої ва демократї халал мерасонад. Сарфи назар аз бењбудињо дар чорчўбаи ќонунгузорї, амалї гардонидани ќонунњои ќабулшуда суст мегузарад. Ислоњоти судї бояд дар навбати аввал амалї гардад, чунки танњо тартиби дурусти меъёрњои њуќуќї метавонад ба рушди устувори иќтисодї мусоидат намоянд ва инчунин ба паст намудани сатњи камбизоатї ва њифз намудани њуќуќњои шањрвандї ва сиёсии шањрвандон.

Бо назардошти бењтар намудани стратегияи ИА оиди Осиёи Марказї, Идораи назорат оиди њуќуќи инсон диќќати асосии худро ба се соњаи ташвишовар њамчун чорабинињои худ дар Тољикистон вобаста ба њуќуќи инсон равона намуд: 1) гузаронидани нишастњои судї аз он љумла тафтишоти њамагуна намуди арзу шикоятњо дар бораи азобу шиканља; 2) љабру фишор нисбати гурўњњои љамъияти шањрвандї ва рўзноманигорони мустаќил; 3) сари барваќтї љалб намудани гурўњњои љомеаи шањрвандї ва созмонњои ѓайрињукуматї барои кор карда баровардани лоињаи ќонунгузории нав.

Њисоботи охирони департаменти давлатии ИМА оид ба риоя намудани њуќуќи инсон, ки давраи соли 2007-ро дар бар мегирад, якчанд проблемањоро муайян намуд, ба монанди озодии мањдуди суханронї, матбуот ва нашрия; озодии мањдуд барои ташкил намудани ассосиатсияњо; озодии мањдуди дину мањзаб аз он љумла озодии иззату эњтиром; њолатњои ба њабс гирифтани мухолифини

сиёсї, аз он љумла рўзноманигорон ва фишороварї ба созмонњои ѓайрињукуматї.

Аз љињати хариду фурўши одамон Тољикистон дар њисоботи Департаменти давлатии ИМА, аз моњи июни соли 2007, њамчун кишвари дараљаи 2 муайян карда шудааст. Ин маънои онро дорад, ки њукумати Тољикистон пурра ба меъёрњои аќаллї (минималї) барои бартараф намудани хариду фурўши одамон мувофиќат намекунад, вале барои мувофиќат намудан бо ин меъёрњо корњои зиёдеро ба анљом мерасонад. Дар ин њисобот нишон дода шудааст, ки Љумњурии Тољикистон ба ќонунгузории њозираи худ оиди хариду фурўши одамон таѓйиротро барои муайян намудани хариду фурўши одамон дароварда натавонист ва инчунин натавонист дар мубориза бурдан бар зидди иштироки давлат дар хариди фурўши одамон чорањои ќатъї бинад.

Вобаста ба њуќуќи мењнат чорчўбаи асосии ќонунї барои озодии ассосиатсияњо, нест намудани мењнати маљбурї ва тафовут вобаста ба таъмин намудан бо љои кор ва машѓулият, вуљуд дорад. Инчунин дар иљро намудани сиёсат оиди ислоњоти ќабулшуда душворињо дучор меоянд. Яке аз проблемањо њоло њам мењнати кўдакона мебошад чунки њукумат ќонуну ќоидањоро оиди шароитњои кории ќобили ќабулро барои кўдакон љорї нанамудааст. Инчунин мактаббачањо ва донишљўён ба пахтачинї њоло њам љалб карда мешаванд.

Занон дар Тољикистон зиёдтар аз камбизоатї ва бекорї азоб мекашанд, чунки ба онњо оќибатњои муњољирати мењнатї, асосан муњољирати мардон таъсири мусбї мерасонад. Моњи майи соли 2008 Намояндаи махсуси СММ (Репортёр) оид ба «Зўроварї бар зидди занњо» бо таклифи Њукумат ба Тољикистон омад. Ин Репортёр муайян намуд, ки инфраструктураи муњофизї дар кишвар хеле суст мебошад, ки ба коњидагии зиёдтари занњо ба зўроварї ва поймолкунии њуќуќњо (дискриминатсия) чи дар дохил ва берун аз муњити хонањои худ оварда мерасонад.

Муносибатњои хориљї

Дар муносибатњо бо љањони беруна, Тољикистон сиёсати «серљониба»-ро давом медињад, ки барои ба даст овардани мувозинат дар муносибатњо бо њамаи кишварњои њамсоњои худ равона карда шудааст. Наздикии Афѓонистон аз нуќтаи назари устувории шароит бинобар интиќоли њаљми калони маводи мухаддир њоло њам яке аз масалањои њалталаб мебошад.

Дар давоми якчанд соли охир муносибатњои иќтисодї ва миллї бо Россия аз рўи расму одат давом дода шуд. Омили мутаносибан нав ин иштироки зиёдшудаи Хитой аз љињати иќтисодї дар якчанд лоињањо оиди инфраструктура дар Тољикистон мебошад.

Њамчун аъзои ИДМ Тољикистон дар Созмонњои байналмиллалї фаъолона иштирок менамояд аз он љумла дар Љомеаи Иќтисодии Аврупо-Осиё (ЕВРАЗЭС), Созмони Њамкории Иќтисодї (СЊИ) ва Созмонњои Њамкории Шанхай (СЊШ), ки инчунин Хитой, Россия, Ќазоќистон, Узбекистон,

Тољикистон ва Ќирѓизистонро дар бар мегирад. Моњи августи соли 2008 дар љумњурї Саммити сарони давлатњои СЊШ гузаронида шуд.

Тољикистон бо ИА Созишномаи њамкорї ва партнёрї дорад. Дар чорчўбаи стратегияи Осиёи Марказї ИА бо Тољикистон муносибатњои боз њам зичтарро тараќќи дода истодааст.

ЗАМИМАИ 2 – НИШОНДОДЊОИ АЛОЊИДАИ ИЌТИСОДЇ

	2002	2003	2004	2005	2006	2007 *Бањои тахминї*	2008 *Пешбинї*
Мањсулот ва харољотњо	*(Таѓйирёбии фоиз дар асл)*						
ММД	9.1	10.2	10.6	6.7	7.0	7.8	7.0
Мањсулоти умўмии саноатї	6.3	9.9	13.8	8.5	6.7	9.9	нест
Мањсулоти умўмии соњаи кишоварзї	14.0	9.1	11.3	3.1	4.8	6.5	нест
Таъминот бо кор	*(Таѓйирёбии фоиз)*						
Ќувваи мењнат (ба хисоби миёна дар як сол)	1.7	1.5	10.4	1.0	1.4	-0.1	нест
Таъминот бо кор (ба хисоби миёна дар як сол)	1.5	1.5	10.8	1.1	1.2	0.0	нест
	(Дар фоизи ќувваи мењнат)						
Бекорї (ба хисоби миёна дар як сол)[1]	2.5	2.4	2.0	1.9	2.2	2.2	нест
Нархњо ва маош	*(Таѓйирёбии фоиз)*						
Нарњои истеъмолї (ба хисоби миёна дар як сол)	12.2	16.4	7.2	7.3	10.0	13.2	20.8
Нарњои истеъмолї (end-year)	14.5	13.7	5.7	7.1	12.5	19.8	15.0
Нархњои истењсолкунанда (ба хисоби миёна дар як сол)	10.1	15.0	17.1	10.7	42.7	21.8	нест
Нархњои истењсолкунанда (дар охири сол)	19.0	14.1	15.1	5.6	54.3	17.6	нест
Фоидаи умўмии моњона дар иќтисодиёт (ба хисоби миёна дар як сол)	38.0	37.6	36.3	41.1	36.7	36.4	нест
Сектори давлатї[2]	*(дар фоизи ММД)*						
Мувозинати умўмии давлатї	-2.4	-1.8	-2.4	-2.9	1.7	-6.2	-7.6
Харољоти умўмии давлатї	19.2	19.1	20.3	23.0	21.9	27.8	нест
Ќарзи умўмии давлатї	89.4	64.8	43.1	42.3	35.5	34.8	нест
Сектрори пулї	*(Таѓйирёбии фоиз)*						
«Пулњои васеъ» (М2, дар охири сол)	55.3	42.0	51.6	30.2	63.4	78.8	нест
Кредити дохила (дар охири сол)	14.0	-6.5	52.7	32.7	27.2	71.0	нест
	(In фоизи ММД)						
«Пулњои васеъ» (М2, дар охири сол)	10.0	10.0	11.7	13.0	16.5	21.4	нест
Сатњи фоиз ва ќурби асъор	*(Дар фоизи солона, дар охири сол)*						
Сатњи сиёсати пулї	24.8	15.0	10.0	9.0	12.0	15.0	нест
Сатњи амонатњо (ба мўњлати то 3 моња)	11.6	14.6	8.6	8.6	8.2	5.5	нест
Сатњи ќарздињї (ба мўњлати то 3 моња)	13.4	15.6	21.3	25.6	26.7	22.5	нест
	(сомонии тољикї нисбат ба доллари амрикої)						
Сатњи ќурби асъор (дар охири сол)	3.0	2.9	3.0	3.2	3.4	3.5	нест
Сатњи ќурби асъор (ба хисоби миёна дар як сол)	2.8	3.1	3.0	3.1	3.3	3.4	нест
Сектори хориљї							
	(миллиондоллари амрикої)						
Суратњисоби љорї	-42.9	-19.9	-81.6	-61.9	-78.7	-414.7	-467.0
Мувозинати савдо	-93.9	-103.1	-151.2	-622.0	-986.4	-1,673.0	-2,535.0
Содироти молњо	730.4	900.0	1,087.8	345.7	349.5	385.0	424.0
Воридоти молњо	824.3	1,003.2	1,239.0	967.7	1,335.9	2,058.0	2,959.0
Сармоягузории бевоситаи хориљї, холис	36.1	31.6	272.0	54.6	65.9	160.0	190.0
Захирањои умўмї, ба ѓайр аз тилло (дар охири сол)3	96.0	135.0	-64.0	-37.0	67.0	56.0	нест
Захирањои ќарзи хориљї	1,272.0	1,302.6	1,156.0	1,175.7	1,186.2	1,505.6	нест
	(моњњои воридоти молњо ва хизматрасонї)						
Захирањои умўмї, ба ѓайр аз тилло (дар охири сол)3	1.2	1.4	-0.5	-0.4	0.5	0.3	нест
	(фоизи соридоти молњо ва хизматрасонї)						
Хизматрасонии ќарз	13.3	11.2	28.1	15.8	31.0	14.4	нест
Бандњои меморандум	*(Номњо, чи тавре, ки нишон дода шудааст)*						
Ањолї (дар охири сол, миллион)	6.2	6.3	6.3	6.3	6.4	6.4	нест
ММД (миллион сомонї)	3,344.6	4,758.0	6,158.0	7,201.0	9,272.0	12,779.7	16,513.6
ММД ба њар як сари ањолї (доллари амрикої)	193.1	248.1	328.5	364.3	440.5	578.3	нест
Њиссаи саноат дар ММД (дар фоиз)	22.1	20.9	19.6	21.3	28.0	30.7	нест
Њиссаи соњаи кишоварзї дар ММД (дар фоиз)	26.3	25.2	21.6	17.2	22.0	23.2	нест
Суратњисоби љорї /ММД дар фоиз)	-3.6	-1.3	-3.9	-2.7	-2.8	-11.2	-9.7
Ќарзи беруна -захирањо (миллион доллари амрикої)3	1,176.0	1,167.6	1,220.0	1,212.7	1,119.2	1,449.6	нест
Ќарзи беруна/ММД (дар фоиз)	105.8	83.8	55.8	50.9	42.2	40.6	нест
Ќарзи хориљї/содироти молњо ва хизматњо (дар фоиз)	159.1	132.3	95.5	195.5	182.1	214.4	нест

[1] Бекорони расман ба ќайд гирифта шуда.
[2] Барномањои сармоягузории давлатиро, ки аз хориља маблаѓгузорї шудаанд, дар бар мегирад.
3 Аз соли 2005 бе ѓайр аз амонатњои БМТ, ки ба кафолат гузошта шудаанд.

ЗАМИМАИ 3 МУЊИТИ АТРОФ

Замина

Тољикистон кишвари нодирест дар Осиёи Марказї, ки захирањои обии хеле калон, заминњои корам ва минтаќањои кўњистонї ва якчанд намуд њайвонот ва растанињои камёфт дорад. Љўйборњои ин кишвар ду системаи асосии љўйбории Осиёи Марказиро Амударё ва Сирдарёро ташкил медињанд, ки бањри Аралро бо об таъмин менамояд. Ин љўйборњо имкомият медињанд, ки 80 фоизи заминњои корам обёрї карда шавад ва ба истењсолоти пахта ва кор карда баровардани ќувваи гидроэлектрикї дар Тољикистон мусоидат менамоянд. Барои обёрї намудани заминњо то 90 фоизи оби тозаи нўшокии кишвар истифода мешавад, гарчанде ки дар Тољикистон нисбат ба дигар кишварњои Осиёи Марказї њаљми солонаи истифодаи оби нўшокї ва обёрии замин ба њар як сари ањолї камтар мебошад.

Истифодаи нодуруст ва барзиёди пестисидњо ва поруворї дар минтаќањои асосии пахтакор ба харобшавї ва ифлосшавии замин, ва дар баъзе љойњо ба ифлосшавии обњои зеризаминї оварда расонд.

Хазинаи глобалї оид ба муњити атроф якљоя бо дигар донорон Барномаро оид ба њафзаи дарёи Арал кор карда баромад, бо маќсади њал намудани сабабњои асосии истифодаи барзиёд ва харобшавии обњои байналмиллалї дар њафзаи дарёи Арал (Узбекистон, Ќазоќистон, Тољикистон, Туркменистон ва Љумњурии Ќирѓизистон).

Масъалањои асосии муњити атроф, ки бисёртар дар Тољикистон дар назар мерасанд, ин бодлеси замин, харобшавии замин аз сабаби обёрии нодуруст, бурида гирифтани дарахтон ва љангалзорњо, истифодаи бесамари захирањои обї ва инчунин офатњои табиї (масалан обхезињо, хушкї, фаромадани тармањо ва ѓайра) мебошанд. Таъминоти нокифояи оби тозаи нўшокї яке аз хатарњои асосї барои солимии одамон дар љумњурї мебошад. Харобшавии муњити атроф ва ифлосшавии он инчунин маскани пањншавии намудњои њайвоноти камёфт ва зери хатари нестшавї бударо, ба монанди паланги кўњї, кам намуд. Мувофиќи маълумоти Иттињоди Њифзи Табиат (ИЊТ), шумораи намудњои њайвонот дар Тољикистон, ки зери хатари нестшавї њисобида мешаванд, дар муддати аз соли 1995 то ба соли 2002 ќариб 2 маротиба зиёд шуд.

Наќшаи кории миллї оид ба муњити атроф

Тољикистон пештар якчанд барномањои давлатї ва наќшањои кориро оид ба истифода ва идора намудани захирањои табиї, таѓиротњои иќлимї, солимии инсон, омўзиши экологї, њифзи табиат ва нигоњдорї ва гуногуншаклии биологї кор карда баромада њозир онњоро иљро карда истодааст. Баъдтар дар Наќшаи миллии чорањои экологї (НМЧЭ), ки он соли 2006 бо дастгирии Бонки

умумиљањонї ва БРСММ тайёр карда шуд, барои иљрои барномањо ва наќшањои дар боло зикр шуда ќаринаи умумии экологиро омода сохт. НМЧЭ, ки бо Фармони Њукумат аз 3 маи соли 2006 тасдиќ карда шуд, санади стратегие мебошад, ки барои идораи бењтари табиат, њифзи системањои экологии аз њама зиёд арзишнок ва сањењ, бо маќсади таъмин намудани рушди экологї ва иќтисодї мувозина кардашуда, чорчўбаи лозима омода месозад. НМЧЭ чорањои махсуси Барномаи давлатии экологиро барои давраи соли 2006-2008 муайян менамояд. НМЧЭ инчунин чорањои аввалиндараљаро ва дастурамали асосиро барои чорабинињо барои истифодаи оќилона захирањои табиї, барои бењтар намудани муњити атрофи њозира таъмин менамояд.

Мувофиќи ќарори Саммити љањонї оид ба рушди устувор, байни Роњбарияти федералї оид ба муњити атроф, Комиссияи давлатї оид ба њифзи экологї ва љангалдорї зери Вазорати кишоварзї ва БСМММА (Барномаи СММ оид ба муњити атроф) барои кўмак расондан ба Тољикистон дар кор карда баромадани стратегияи рушди миллї, Меморандум имзо карда шуд. Моњи марти соли 2007 Њукумати Љумњурии Тољикистон Стратегияи Рушди Миллиро (СРМ) барои солњои 2007-2015 ќабул намуд, ки дар он наќшаи ба даст овардани Њадафњои Рушди Њазорсола оварда шудааст. Диќќати асосї дар СРМ ба мустањкам намудани иќтидори ниходї бо назардошти мусоидат намудан ба устувории экологї, њалли мушкилотњои ба офатњои табиї вобаста буда, мусоидат ба њифз ва дуруст идора намудани гуногуншаклии биологї ва системањои экологї дода мешавад. Инчунин Њукумат Санади стратегиро оид ба паст намудани сатњи камбизоатї барои солњои 2007-2009 имзо намуд.

Аз моњи январи соли 2004 якчанд барномањои давлатї ќабул шудаанд дар сохаи занбўрпарварї, парвариш, чидан, ва коркарди растанињои доругї барои истењсоли дорувории барои солњои 2005-2014; барномаи давлатї оид ба тараќќї додани сохаи љангалдорї барои солњои 2006-2015; ва инчунин барномаи давлатї оид ба рушди минтаќањои асосии њифзи афзал барои солњои 2005-2015. Барномањои давлатии экологї барои солњои 1998-2008 барои рушди устувори кишвар дар сохаи иќтисодї ва экологї, нигоњ доштани мувозинаи табиї ва иљтимоїї, ки бо ташвишњои экологї вобастаанд (норасогии замин, ифлосшавї, таъминоти захирањои обї, шаффофияти њавои тоза, нигоњ доштан ва њифзи гуногуншаклии биологї, дастгирї намудани њолати муќаррарии љангалњо ва чарогоњњо) чорчубаи лозимаро таъмин менамоянд. Барои иљрои ин барнома њамаи вазоратњо, агентињо, муассисањо ва созмонњо, аз он љумла созмонњои байналмиллалї вазифадор карда шудаанд. Бинобар норасогии маблаѓгузорї Њукумат барои иљрои тамоми барнома ягон имконият надорад. Моњи июни соли 2006 мувофиќи ќарори Њукумат Барномаи нави давлатї оид ба кўмаки экологї зери Вазорати кишоварзї кор карда баровварда шуд.

Минтаќањои њифзкардашуда, гуногуншаклии биологї ва биёбонгаштани заминњо.

Муассисаи давлатии «Њудудњои табии махсус муњофизат шавандаи Боѓи миллии Тољикистон», ки зери њифзи махсус ќарор доранд, мувофиќи Фармони њукумат моњи марти соли 2004 таъсис шуда буд. Барпо намудани Боѓи миллии Помир дар масофаи 2,6 миллион гектар ба наќша гирифта шуда буд, ва расман ин боѓ соли 2003 таъсис дода шуда аз 4 мамнўъгоњи давлатї бо масоњати умумї

дар њаљми 173 њазор гектар, 2-то боѓи табиї ва 13 мамнўъгоњи табиї иборат мебошад. Масоњати умумии Тољикистон, ки табиати он бояд зери њифзи афзал гирифта шавад, 3,1 миллион гектарро ё ки зиёда аз 25 фоизи тамоми масоњати љумњуриро ташкил медињад. Минтаќаи мамнўъгоњи Зорќул инчунин як ќисми муассисаи давлатии «Њудудњои табиии махсус муњофизат шавандаи Боѓи миллии Тољикистон» мебошад. Аз рўи лоиња оид ба Боѓи миллии Помир минтаќаи махсуси мамнўъгоњ дар минтаќаи Помир-Алай барои нигоњ доштани зоти ѓурм (гўсфанди кўњї), бузи кўњї, паланги кўњї ва дигар намудњои камъёфти њайвонот омода сохта мешавад. Дар ин минтаќа мамнўъгоњи калон, бо ишѓол намудани ќисмњои Тољикистон, Афѓонистон, Покистон ва Хитой, Боѓи миллии Помир-Алайро ташкил менамояд ва аз тарафи комиссияи Аврупо ва ТАСИС дастгирї карда мешавад.

Љумњурии Тољикистон якчанд Эъломиянњои байналмиллалиро оид ба муњити атроф имзо ва тасвиб намуд, аз он љумла Эъломияи СММ-ро оид ба гуногуншаклии биологї, Эъломияи Рамсарро оид ба њифзи ботлоќзорњо (94,600 гектари заминњо њамчун ќитъањои Рамсар номида шудаанд), Эъломияи СММ-ро оид ба таѓйироти иќлим, Эъломияи Стокгольм-ро оид ба поллютантњои устувори органикї, Эъломияи ЮНЕСКО-ро оид ба мероси љањонї, ва Эъломияи СММ-ро оид ба мубориза бурдан бар зидди биёбонгардии заминњо. Якљоя бо Эъломия оиди њифзи њайвонњои вањшии муњољирї барои нигоњ доштан ва аз нав барќарор намудани Оњуи Бухоро Меморандуми њусни тафоњум имзо карда шуд.

Биёбонгардии заминњо яке аз масъалањои асосї барои Тољикистон мебошад ва дар соли 2001 Њукумат Барномаи чорабинињои миллиро оиди мубориза бурдан бар зидди биёбонгардии заминњо баъд аз се соли хушкї дар Тољикистон тањия намуд. Хушкї дар ин минтаќа сабабгори норасогии маводи хўрока, зиёд шудани бодлес ва харобшавии замин гардид. Норасогии барќ ба бештар бурида гирифтани дарахтон ва љангалзорњо оварда расонид ва ин љараёни биёбонгардии заминњоро тезонид. Барномаи давлатии экологї барои солњои 1998-2008 ва инчунин НМЧЭ чорањоро барои пешгирї намудани љараёнњои бодлесї пешбинї менамояд; ба њар њол норасогии маблаѓгузорї имконият намедињад, ки чорањои зикршуда ба таври пурра иљро карда шавад. Барои ба даст овардани натиљањои лозима љалби маблаѓгузории маќсадноки байналмиллалї ва зиёд намудани маблаѓгузории буљети лозим аст.

Созмонњои экологї ва машварати давлатї

Дар соли 2007 дар Тољикистон 38 созмонњои ѓайрињукуматї оид ба экология, ки дар сатњи миллї кор мекунанд, ба ќайд гирифта шуд, ки ин назар ба 50 СЃЊ –њои дар соли 2004 ба ќайд гирифта шуда, камтар аст. Якчанд СЃЊ-њо бевосита дар кор карда баровардани НМЧЭ ва иљро намудани наќшаи кории Осиёи Марказї оид ба экологияи минтаќавї иштирок намуданд.

Тољикистон Эъломияи Аархус-ро оид ба дастрасии љомеа ба иттилооти экологї, иштирок дар ќабул намудани ќарорњо ва дастрасї ба ќонунгузорї дар соњаи муњити атроф дар соли 2001 имзо намуда онро тасвиб намуд. 5 июн њамчун Рўзи Байналмиллалии Њифзи Табиат ќайд карда мешавад, ки аз тарафи маркази мањаллии Аархус, Кумитаи давлатї оид ба њифзи муњити атроф ва љангалзор

ва инчунин мактабњои Душанбе ташкил карда шуд. Маркази Аархус якчанд чорабинињоро мегузаронад, ба монанди вохўрии донишљўён дар шањри Душанбе. Донишљўён дар чорабинињои гуногун оид ба њифзи табиат дар минтаќа љалб карда шудаанд.

Тољикистон, ки байни дигар кишварњои ИДМ кишвари камбизоаттарин мебошад, бояд масъалањои экологї ва ба он вобаста масъалањои тандурустиро дар ќаринаи бењбудии иќтисодї барои халќи тољик њал намояд. Тољикистон танњо худаш наметавонад бисёр ўњдадорињоро оиди Эъломияњо ва Наќшањо иљро намояд ва бинобар ин бо ниходњо ва созмонњои байналмиллалї якљоя кор мекунад. Эњтимол аст, ки дар ояндаи наздик барои бењтар намудани идора ва талаботи экологї ба љумњурї кўмаки зиёд лозим шавад.

ЗАМИМАИ 4. ГУЗАРИШИ ЌОНУНЇ

Бањодињї ба ќонунњои тиљоратии Тољикистон

Ислоњот дар соњаи њуќуќї

БАТР якчанд њуљљатњои бањодињиро барои гузариши ќонунї дар кишварњое, ки онљо амал менамояд, кор карда баромада онњоро мунтазам аз нав менамояд. Диќќати асосї ба баъзе соњањои вобаста ба фаъолияти инвеститсионї дода мешавад: бозорњои сармоя, ќонун дар бораи ширкатњо ва идораи корпоративї, ќонун дар бораи гузашт, ќонун дар бораи муфлисї, муомилоти кафолатдор ва телекоммуникатсияњо. Асноди вуљуддошта њам ба сифати ќонунњо бањо медињанд «аз рўи њисоботњо» (инчунин «экстенсивї» номида мешавад) ва инчунин ба иљрои аслии ин ќонунњо (инчунин «самаранокї» номида мешавад). Њама натиљањои ин бањодињиро дар сайти зерин www.БАТР.com/law ёфтан мумкин аст. Дар ин замима хулосаи ин натиљањо оид ба Тољикистон дода шудааст, якљоя бо эзоњњои экспертњои ќонуншиноси бонк, ки ин бањодињиро гузаронданд.
Бозорњои сармоя

Дар Тољикистон ќонунгузории асосї оид ба бозорњои ќоѓазњои ќимматнок асосан аз Ќонун оид ба ќоѓазњои ќимматнок ва бозори ќоѓазњои ќиматнок аз 10 марти соли 1992 иборат мебошад, ки моњи марти соли 2006 таѓйир дода шудааст. Дар ин ќонун талабот барои баровардани ќоѓазњои ќимматнок муайян карда шудааст, фаъолияти брокерњо ба танзим даровардa шудааст ва тафсилоти ќоидањои њифзи сармоягузорон дода мешавад.

Айни замон дар Тољикистон ягон роњбарияти алоњида барои бурдани назорат аз болои бозори ќоѓазњои ќимматнок нест. Ќонун дар бораи ќоѓазњои ќимматнок ва бозори ќимматнок ба Агентии рушди бозори ќогазњои ќимматнок зери Вазорати молия њуќуќи бурдани назоратро аз болои бозори ќоѓазњои ќимматнок медињад, ва Бонки миллии Тољикистон барои бурдани назорати бонкї (аз он љумла созмонњои микромолиявї) вазифадор аст. Дар Тољикистон ягон биржаи амалкунанда вуљуд надорад.

Мувофиќи Бањодињии БАТР оиди ќонунгузории бозорњои ќоѓазњои ќимматнок, ки соли 2007 гузаронида шуд, муайян карда шудааст, ки љумњурї

бо њадафњо ва принсипњои ќоидањои ќоѓазњои ќимматнок, ки аз тарафи Созмони байналмиллалии оида хидматонаи ќоѓазњои ќимматнок (СБХЌЌ) чоп карда шудааст (ба љадвали дар поён нишон дода шуда нигаред), хеле кам мувофиќат менамояд, ва ин нишонаи он аст, ки чорчўбаи ќонунии љумњурї ба ислоњот сахт эњтиёљ дорад.

Сифати ќонунгузорї оид ба ќоѓазњои ќимматнок – Точикистон (2007)

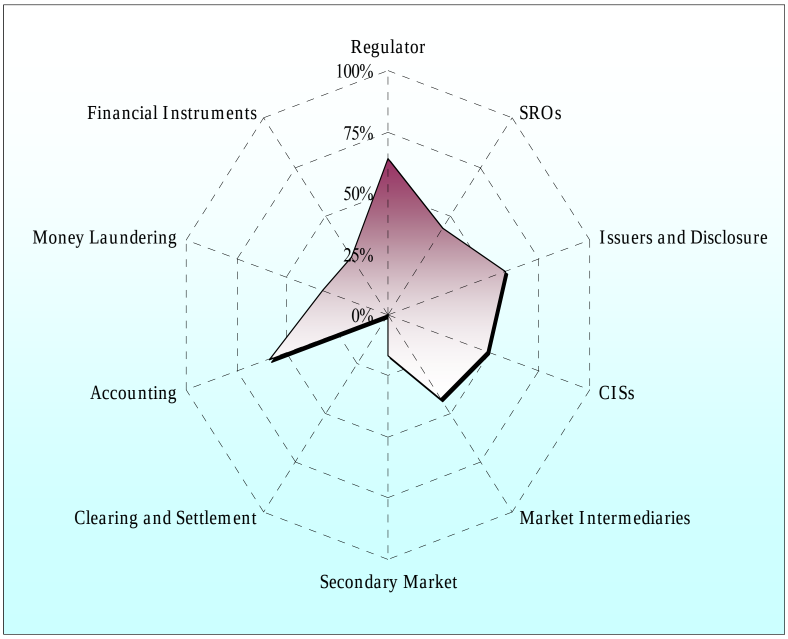

Эзоњ: Нуги тези њар як сектор њисоби идеалиро нишон медињад, ки ба Принсипњо ва њадафњои СБХЌЌ барои ба танзим даровардани ќоѓазњои ќимматнок, мувофиќат менамоянд. То чи андозае, ки ин «шабака» пур бошад, то он андоза ќонунгузори кишвар оидї бозори ќоѓазњои ќимматнок ба ин принсипњо наздик мебошад.
Source: Бањодињии БАТР оиди ќонунгузорї оиди бозори ќоѓазњои ќимматнок, 2007

Камбудињо дар њама соњањои зери муњокима буда, муайян карда шудаанд: танзимдињанда мустаќил нест, танзими љадвалњои маблаѓгузории якљоя (коллективона) аз тарафи ќонун пешбинї карда шудааст ва ќоидањо бар зидди «сафедкунии маблаѓњо» хеле суст мебошад (гарчанде, ки якчанд ваќт пештар ќонуни нав бар зидди «сафедкунии маблаѓњо» ва бар зидди маблаѓгузории терроризм якчанд ваќт пеш муњокима карда шуда буд).

Бо маќсади фањмида гирифтани он, ки чи тавр ќонунгузорї оиди ќоѓазњои ќимматнок дар асл амал менамояд, БАТР ба наздики дар соли 2007 тадќиќотро оиди нишондодњои ќонунї гузаронд. Аз мутахассисон дар минтаќа пурсида шуд, ки онњо оиди мисолњои омўзишї шарњи худро дињанд ва ба сармоягузор, ки амонатњои худро дар ваќти харидорї намудани сањмњо дар Барориши Кушоди ширкати миллї аз даст додааст, маслињат дињанд, чунки ў аз рўи маълумоти нодуруст дар проспекти барориш дода шуда ба иштибоњ андохта шуд. Хусусан диќќати асосии ин тадќиќот ба талабот оиди ошкор намудани мазмуни проспекти барориш, механизмњои љорї намудани хусусї ва давлатї ва инчунин ваколатњои танзимгари бозор дода шудааст.

Самаранокии ќонунгузорї дар бораи бозори ќоѓазњои ќимматнок дар Тољикистон хеле паст аст. Дар љумњурї биржаи амалкунанда нест ва гузаронидани Барориши кушода њамчун таљрибаи ќабулшуда оиди маблаѓгузории корпоративї муќаррар нашудааст. Сатњ ва сифати маълумотњои дар маводњои рекламавї дода шуда хеле паст мебошад ва гарчанде аз рўи ќонун талаб карда мешавад, ки маводњои рекламавї дар ваќти баровардани ќоѓазњои

ќимматнок ба ќайд гирифта шаванд, умуман ин ќоида иљро карда намешавад. Илова бар ин барои вайрон намудани ќонун ягон љазои муносиб дида намешавад. Ќонун баъзе чорањои судиро пешбинї менамояд вале самаранокии он мањдуд мебошад: тартибу низом људоям душвор мебошанд ва сатњи баргардониши пешбинишуда хеле паст аст. Ниходњо оид ба бозорњои ќоѓазњои ќимматнок наметавонанд ба кори судї дастгирии лозимаро расонанд, дар холе, ки таљрибаи судњо, муфатишњо ва танзимдињандаи бозори ќоѓазњои ќимматнок дар ќонуни корпоративї бояд такмил дода шавад. Чорањои маъмурии пешбинї шуда барои рафтори ѓайриќонунї монеъ шуда наметавонанд ва яке аз мушкилотњо ин ришвахўрї мебошад. Ва охиран танзимдињанда мустаќилияти лозима алоњида аз сектори сиёсї надорад ва он ќудрати каме барои љазодињї, гузаронидани тафтишот ва ќабул кардани ќонуну ќоидањо дорад.

Роњбарият бояд мубоњисаро ба арбобони асосии бозор (яъне бонкњо) давом дињад, бо маќсади мустањкам намудани чорчўбаи ќонунї ва њамзамон њал намудани мушкилотњо вобаста ба иљрои ќонун ва ислоњот даровардан ба чорчўбаи ќонунї мувофиќи меъёрњои байналмиллалї. Инчунин дар ояндаи наздик бояд ќонун дар бораи «сафедкунии маблаѓњо» ќабул карда шавад. Ва аз он муњимтар, он бояд ба таври дуруст фањмида ва дарк карда шавад ва барои банкирњо, ќонуншиносон, прокурорњо ва коркунони давлатї тренингњои лозима гузаронида шавад.

Ќонун дар бораи ширкатњо ва идораи корпоративї

Ќонунгузории асосї дар бораи идораи корпоративї дар Тољикистон дар ќонуни нав дар бораи ширкатњои сањњомї (ШС), ки аз 15 марти соли 2007 эътиборнок гаштааст, дохил карда шудааст.

Ширкатњои сањњомї, ки зиёда 50 сањмгузор зиёдтар доранд (яъне Ширкатњои сањњомии тарзи кушода) зери низоми дусатња ташкил карда мешаванд. Мувофиќи он њам Шўрои назорати ва њам Шўрои роњбарикунанда дар маљлиси умумии сањмгузорон интихоб карда мешаванд.

Сифати ќонунгузорї дар бораи идораи корпоративї– Точикистон (2008)

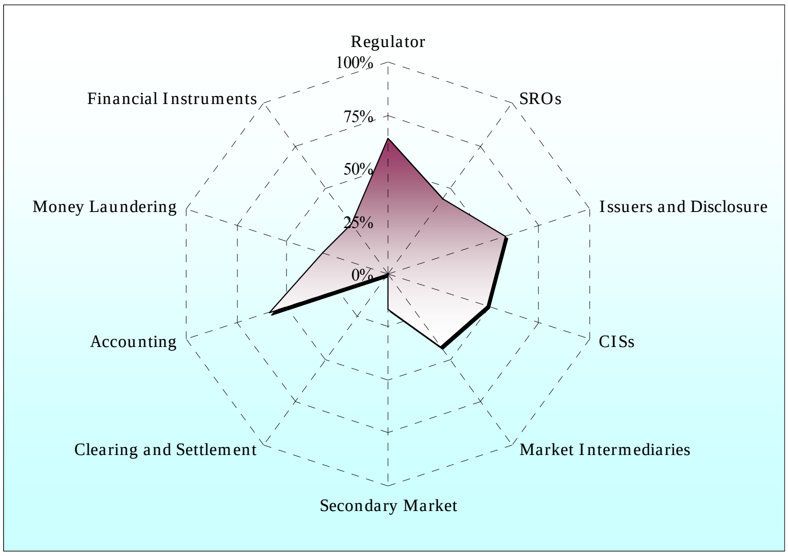

Эзоњ: Нуги тези њар як сектор њисоби идеалиро нишон медињад, ки ба Принсипњо ва њадафњои СБХЌЌ оиди идораи корпоративї, мувофиќат менамоянд. То чи андозае, ки ин «шабака» пур бошад, то он андоза ќонунгузори кишвар оидї оиди идораи корпоративї ба ин принсипњо наздик мебошад.
Source: Бањодињии БАТР оиди ќонунгузорї оиди идораи корпоративї, 2007

Мувофиќи натиљањои пешакии

Баҳодиҳии БАТР, 2008 оиди сектори идораи корпоративӣ, ки зери он ба сифати қонунгузории идораи корпоративӣ баҳо дода мешавад, дар Тоҷикистон сатҳи риоя намудани меъёрҳои байналмиллалӣ хеле паст мебошад (принсипҳои OECD оиди идораи корпоративӣ). Аз рӯи натиҷаҳои ба даст оварда шуда, баъд аз баҳодиҳии охирини БАТР каме беҳбудӣ дида мешавад, вале ҳоло ҳам бисёр камбудиҳо вучуд доранд.[10] Танҳо қонунгузорӣ, ки онҷо ҳама ҳуқуқҳои саҳмгузорон ба тафсил муайян карда мешавад ба таҷрибаи беҳтарин мувофиқат карда метавонад. Баръакс, камбудиҳои зиёд дар механизмҳои таъмин намудани замина барои чорчӯбаи идораи самараноки корпоративӣ, нақши саҳмгузорон дар идораи корпоративӣ, шаффофият ва масъулиятҳои Шӯро ошкор шудаанд.

Дар соли 2005 БАТР тадқиқотро барои санҷидани натиҷабахшии идораи корпоративӣ (яъне чи хел қонун дар асл амалӣ мегардад) гузаронд. Як мисоли омӯзиши оид ба муомилотҳо байни тарафҳо кор карда шуд. Дар ин мисол масъалаҳои зерин таҳлил карда шуд: 1) мавқеъи саҳмгузори миноритарӣ, ки мехоҳад маълумоти корпоративиро дар бораи муомилоти ширкат бо шахсони бо банк вобаста буда, дастрас намояд, ва 2) дар ҳолати дидани зарар подошро чи гуна ба даст овардан мумкин аст. Ба самаранокии ин система оид ба ҳар дуи ин саволҳо аз рӯи 4 принсипӣ асосӣ баҳо дода шуд: душворӣ, суръат, қонунӣ будан ва муҳити ниходӣ.

Ин тадқиқот ошкор намуд, ки барои саҳмгузорони миноритарӣ дар Тоҷикистон имкониятҳо барои талаб намудани маълумоти тавзеҳӣ хеле маҳдуданд. Қонуну қоидаҳо хеле душвор мебошанд ва барои гирифтани қарори суд вақт хеле маҳдуд мебошад, ва бинобар ин таъминоти санксияи қонунӣ мушкилоти асосӣ мегардад. Қарорҳои судро одатан ба амал овардан мушкил мебошад, чунки барои тартиби амалӣ намудан ягон қонуни махсус нест ва иҷрокунандаҳои судӣ дастгоҳи лозимаи амали намудани қарор надоранд, хусусан бар зидди айбдоршавандагони пурқудрат. Дар ҳал намудани механизмҳои подош гардондан, ҳолат ба ҳамин монанд мебошад. Вобаста ба муҳити ниходӣ, тадқиқот ошкор намуд, ки чорчӯбаи муомилотҳо бо шахсони бо банк вобаста буда хеле суст мебошад. Салоҳият ва таҷрибаи судҳо, прокурор ва танзимгари бозор бояд беҳтар карда шавад. Ҳоло ҳам коррупсия ва беадолатии қарорҳо чун проблема ҳисобот дода мешаванд.

Гузаштқунӣ (консессия)

Қонуни Тоҷикистон оид ба конценссия (Қонун) соли 1997 қабул шуда буд. Соли 2000 ба он қоидаҳои созишномаи конценссионӣ ва инчунин гузаронидани аукционҳо ва тендерҳо илова карда шуд. Илова бар ин дар қарори ҳукумат объектҳое номбар карда шудаанд, ки консессия шуда метавонанд (имтиёз дода мешавад). Қоидаҳо оиди танзими ба қайд гирифтани контрактҳои конценссионӣ бошад, ба қайд гирифтани контрактҳои конценссиониро пешбинӣ менамояд.

Ягон ҳуҷҷати хаттӣ ва ё истинод оиди чорчӯбаи тадбирӣ дар Тоҷикистон вуҷуд надорад, ки ба ҳамкории давлатӣ-хусусӣ мусоидат намояд, гарчанде дар

[10] Маълумоти пурраро оиди таҳлили чорчубаи идораи корпоративӣ дар Тоҷикистон дар сайти зерин ёфта метавонед: htpp//www.ebrd.com/country/sector/law/corpgov/assess/tajik.pdf

Ќонун оиди концессия пешбинї карда шудааст, ки Њукумат бояд барномањои сармоягузориро кор карда барояд.

Сарфи назар аз чорчўбаи ќонунї/танзимї, ки ба назар васеъ менамояд, ќоидаву тартибот дар бисёр соњањои асосї хеле номуайян мебошад. Тасрењ ва доираи истифодаи он бояд ба таври љиддї бењтар карда шавад (консессия чунин муайян карда шудааст: «иљозат барои истифодаи муваќќатии корхона (иттињодия), ки ба давлат тааллуќ доранд, замин бо њуќуќи истихрољ намудани минералњо, сохтани инфраструктура, захирањои обї ва дигар захирањои табиї, ки аз тарафи Љумњурии Тољикистон манъ карда нашудаанд». Ин тасрењвия рўйхати соњањои дахлдорро номуайян мемонад.

Тартиби интихобиро боз њам аниќ кардан лозим аст. Гарчанде ки аз ин љињат ќоидањое вуљуд бошанд њам, вале дар бисёрии њолатњо онњо бандњои ќонунро такрор менамоянд. Хусусан камбудињои зеринро зикр кардан лозим аст: тартиботи пеш аз интихоботї ба танзим дароварда нашудааст ва ё њатто зикр нагардидааст, асосњо барои мубоњисаи бевосита муайян карда нашудааст (онњое, ки зикр шудаанд њамчун барои «њолатњои истисної» муайян шудаанд ва бояд бо ќарори њукумат иљозат дода шаванд) ва инчунин дар бораи пешнињодњои ихтиёрї ягон ќоида нест.

Гарчанде ки дар ќонун шароитњо барои созишномаи лоињавї вуљуд доранд, дар онњо фасењии лозима барои муњокима намудани ин гуна созишномањо вуљуд надоранд (масалан ќонун аввалияти давлатро барои харидорї намудани мањсулоти консенссионї пешбинї менамояд, ва барои додани њуќуќњои консессионерњо мањдудиятњо љорї карда шудаанд).

Ва охирон, ин ќонун пурра кор карда нашудааст, ваќте ки гап дар бораи дастгирии давлатї ва кафолати молиявї меравад. Инчунин имкониятњо барои мурољиат намудан ба арбитражи байналмиллалї мањдуданд.

Ба њар њол якчанд элементњои мусбї њастанд, ба монанди истинод ба «фоидаи дутарафа», ва «иштирок нанамудан дар фаъолияти иќтисодии конценсионер». Дар ќонун инчунин пешбинї шудааст, ки бояд њамаи иштирокчиён дар бораи натиљањои тендер ва инчунин дар борои њуќуќи мубоњиса кардани онњо хабардор карда шаванд. Дар ин ќонун инчунин ба ќайд гирифтани созишномањои лоињавї пешбинї карда шудааст.

Бањодињии БАТР оид ба ќонунњои конценссионї, чи тавре ки онњо дар њисобот дода шудаанд (бар акси тавре, ки онњо дар асл амал менамоянд) ки соли 2007/2008 гузаронида шуд ошкор намуд, ки чорчўбаи консенсионї дар бисёр бандњо эњтиёч ба такмил додан дорад – ба љадвали дар поён дода шуда нигаред.

Сифати ќонуни консессионї, Тољикистон (2007/8)

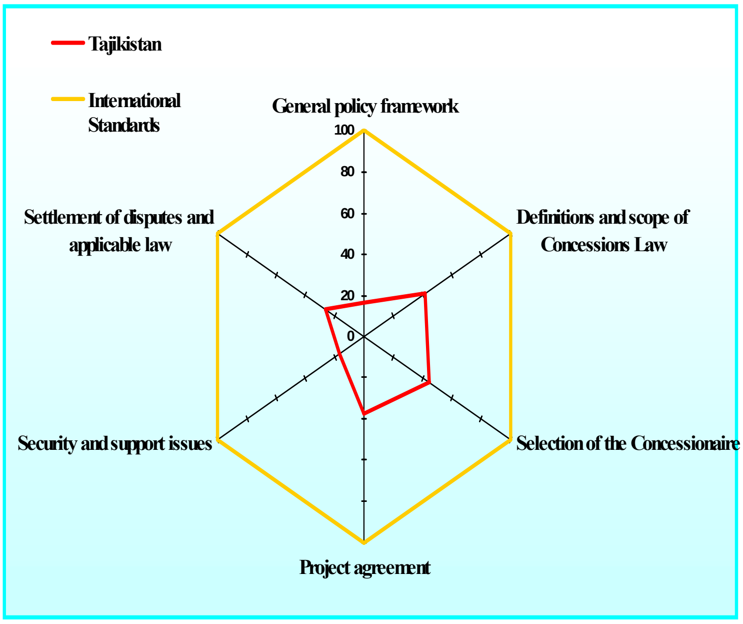

Эзоњ: Нуги тези њар як сектор њисоби идеалиро нишон медињад, ки ба меъёрњои байналмилалї, ба монанди Дастури ќонунгузории UNCITRAL барои лоињањо оиди инфраструктура, ки ба таври хусусї маблаѓгузорї карда шудаанд. То чи андозае, ки ин «шабака» пур бошад, то он андоза ќонунгузори консессионии кишвар ба ин принсипњо наздик мебошад.
Source: Бањодињии БАТР оиди ќонунгузории консессионї, 2007

Муфлисї

Њолатњои муфлисї дар Тољикистон аз рўи Ќонун дар бораи муфлисии корхонањо, ки соли 2003 ќабул шуда буд («Конун дар бораи муфлисї») идора карда мешавад.Ќонун дар бораи муфлисї аз љои ќонун дар бораи муфлисии корхонањо, аз соли 1992 ќабул карда шудааст ва дар ин Ќонун бисёр бењбудињо нисбати тартиботи пештараи муфлисї дида мешавад. Ба њар њол дар ќонуни муфлисї њоло њам бисёр сифатњое намерасанд, ки мувофиќи меъёрњои байналмиллалї, барои тартиботи муфлисии амалї ва натиљабахш асосї њисобида мешаванд. Воќеан, чи тавре, ки љадвали дар поён дода шуда нишон медињад, бањодињии охирони ин соња аз тарафи БАТР муайян намуд, ки ќонун дар бораи муфлисї бо меъёрњои байналмиллалї хеле кам мувофиќат менамояд ва бинобар ин ба ќонуни Тољикистон дар бораи муфлисї бояд ба таври љиддї ислоњот доровардa шавад.

Сифати ќонунгузорї оиди муфлисї – Тољикистон (2006)

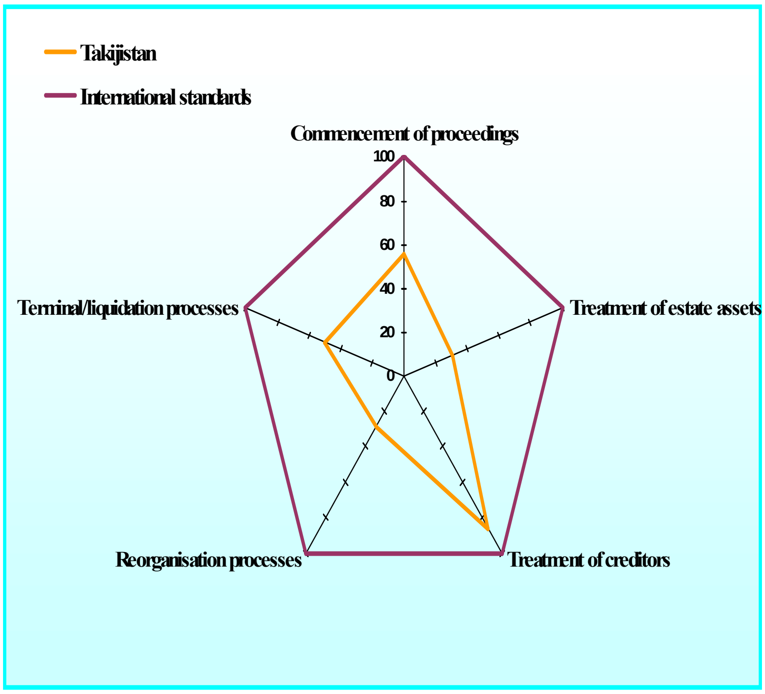

Эзоњ: Нуги тези њар як сектор њисоби идеалиро нишон медињад, ки ба меъёрњои байналмилалї, ба монанди Асосњо ва дастури Бонки Умўмиљањонї оиди тартиби натиљабахши муфлисї ва њуќуќњои ќарздињандагон, гурўњи кории UNCITRAL оиди "Дстури ќонунї барои ќонун оиди муфлисї", ва дигарон. То чи андозае, ки ин «шабака» пур бошад, то он андоза ќонунгузории кишвар оиди муфлсї ба ин принсипњо наздик мебошад. *Source*: Бањодињии БАТР оиди ќонунгузорї оиди муфлисї, 2007

Камбудии асосие, ки дар бањодињии ин сектор аз тарафи БАТР муайян карда шуд ин номуайянї дар бораи оѓози чорабинињо оиди муфлисї дониста мешавад. Масалан, дар Ќонун «Дар бораи муфлисї» меъёрњои шароити молиявї хеле номуайян оварда шудаанд, ва инчунин монеањои душворе, ки пеш аз ќабули ариза аз тарафи суд барои оѓоз намудани тафтишот, паси сар кардан лозим аст. Ин гуна номуайянї ба вуљуд набудани шаффофият дар амал њам тасдиќ гардид.

Илова бар ин Ќонун «Дар бораи муфлисї» ба таври муайян наметавонад таъсири оѓоз намудани мурофиаро бар зидди кредиторони таъминшуда тавсиф намояд. Масалан, гарчанде ки ќонун ба таври автоматикї ќатъ гардондани мурофиаро бар зидди ќарздор пешбинї намояд њам, он ба таври аниќ муайян карда нашудааст ва нисбати кредиторони таъминшуда ба таври аниќ истифода шуда наметавонад. Инчунин барои кредиторони таъминшуда ягон сабукї аз ќатъи автоматикии мурофиа пешбинї карда нашудааст, ва ќонун инчунин наметавонад ба таври аниќ њуќуќњои молиявии таъмин шударо баъд аз оѓоз шудани мурофиа нигоњ дорад. Дар натиља њамаи тарафњо, аз он љумла кредиторони таъмин шуда, ба номуайянї дучор мешаванд, ба кашолдињї ва эњтимолияти натиљањои номувофиќ, ки њатто баъд аз оѓоз шудани мурофиа љой дошта метавонад.

Ба Ќонун дар бораи муфлисї инчунин ислоњоти љиддї даровардан лозим аст, барои бењтар намудани равиши барњамдињї ва аз нав ташкилшавї(реорганизация). Дар ќонун инчунин шартњои лозима барои роњ надодан ба муомилоти пеш аз муфлисї ва ўњдадорињои подошї байни ќарзгиранда ва ќарздњанда вуљуд надоранд. Инчунин ќонун ба таври муайян пардохти ќарзњо ва уњдадорињоро баъд аз оѓоз намудани мурофиа пешбинї наменамояд. Ваќте ки савол дар бораи аз нав ташкилсозї ба миён меояд, ќонун дар бораи муфлисї инчунин ягон шартњо дар бораи давом додани маблаѓгузорї барои аз нав оѓоз намудани бизнес ё ки барои ба таври мустаќил тасдиќ намудан ё ки назорат бурдан аз рўи наќшаи аз нав ташкилкунї пешбинї наменамояд. Ба

монанди ин, ягон талаботе нест, ки иттилооти оид ба наќшаи пешнињодшуда ба кредиторон ошкор карда шавад.

Барои њал намудани ин проблемањо, ќонун дар бораи муфлисї бояд аз нав дида баромада шавад, бо таъмин намудани системаи муфлисї, ки барои дастрасии осон ва тез, ва инчунин ба даст овардани натиљањои муайян ва пешнибишаванда, барои њамаи тарафњо, мусоидат намояд.

Замонати таъминшуда

Баъд аз давраи пешинаи стратегия Тољикистон ба чорчўбаи ќонунии худ оид ба замонати таъминшуда бо роњи ќабули ќонунњои зерин ислоњоти пурра љорї намуд:

1) дар соли 2005 ба Ќонун дар бораи кафолати моликияти манќула;
2) дар соли 2008 ба Ќонун дар бораи замонат.

Кодекси граждані (ќисми 1) аз 30 июни соли 1991, ки аз 1 январи соли 2008 эътибор пайдо кард, шартњоеро дорад, ки бевосита ба замонати таъминшуда кор фармудашаванда мебошанд. Њоло муайян нест, ки оё таѓйиротњо барои таъмин намудани њаммувоффиќати байни ќонуни нав ва шартњои онњо ворид карда шуда буданд ё не. Бе ин гуна таѓйиротњо, истифодабарон метавонанд дар бораи њуќуќњо ва ўњдадорињои худ маълумоти нодуруст ё номуайян дошта бошанд.

Ба њар њол ќонунњои нав бењбудии хеле калон нисбати тартиботи пешина мебошад, ки он асосан аз рўи модели Россия тартиб дода шуда буд ва камбудии бисёр дорад. Ќонун дар бораи кафолат сохтори њама тарафа ва замонавиро пешнињод менамояд, ки аз рўи он моликияти манќула метавонад замонат барои кафолат додани аз рўи якчанд ўњдадорињо истифода шавад. Аввалият ба ќайдгирї дода мешавад, ки барои якчанд чорањои риояи њатмии ќоидањоро иљозат медињад, аз он љумла бе мурофиаи судї. Илова бар ин бисёр корњо барои иљрои ин ќонун бо омода сохтани рўйхати тамоман нави замонатњо карда шуд, ки аз охири соли 2006 амал менамояд. Таъсис додани системаи баќайдгирии кафолатњо бо идораи мутамараказ ва электронї шоистаи таъриф мебошад ва сарфи назар аз якчанд мушкилотњои пайдо шуда истода, писандида мебошад. Дар ваќти тайёр намудани ин замима таќризи њаматарафаи Ќонун дар бораи замонат гузаронида нашуд, бо сабаби он ки нав ќабул шуда буд.

Таљриба дар истифодаи ќонун дар бораи замонат хеле мањдуд аст, якчанд ќоидањо њануз ба талабот љавобгў нестанд, ва дида мешавад, ки аз якчанд љињатњо ќонунгузорон натавонистанд сабабњои асосии иќтисодии замонати таъминшударо фањмида гиранд. Дар моддаи 46 (8) як мисоли њайратовар дода мешавад, ки мувофиќи он кредиторони таъминшуда наметавонад барои пардохти ќисми ќарзи пардохтнашуда арз намояд, ки он аз фурўши моликияти кафолатї пардохт нашуд.

Ба таври умумї гап занем, таљриба дар ин минтаќа нишон медињад, ки дар ваќти ќабули ќонуни нав дар бораи замонати таъминшуда, хеле муњим аст, ки:

- ќонун тартиберо пешбинї намояд, ки мувофиќи он шартномањои контрактї њавасманд карда шаванд, ба љои ба ќонун ворид намудани якчанд шартњои њимоякунанда, ки нолозиманд ё метавонанд ба бањсу мунокишаи тарафњо мусоидат намоянд. Барои мисол моддаи 6 (4)-ро бинед, ки ба кафолатдињанда њуќуќ медињад, ки аз кафолатгиранда «кам епардани матлаби кафолатро мутаносибан ба ўњдадории иљро карда шуда, ки он набояд аз 50 фоиз камтар бошад» талаб намояд; ё ки ба моддаи 17, ки њуќуќи кафолатдињандаро барои нарх гузоштан ё ба иљора супоридани моликияти пардохтшуда, аз њад зиёд ба танзим медарорад.

- дар ќонун дар соњањои ислоњот дароварда шуда ба ягон номуайянї љой намемонад, масалан дар бораи шакли моликият, ки њамчун кафолат истифода шуда метавонад, ё ки дар бораи ќарзе, ки таъмин шуда метавонад. Дар њоле, ки дар моддаи 4 матлаби кафолат дар шакли умўмї муайян карда шудааст, ки барои ба кафолат гузоштани маљмуи моликият ва ё моликияти оянда иљозат медињад, дар моддаи 7 яке аз талаботи њатмї таъмин намудани шартномаи кафолати мебошад, бо нишон додани арзиш ва љои моликияти ба кафолат гузошта шуда, ки дар њоли ба таври сањењ фањмидан иљрои ин имконияро душвор месозад. Илова бар ин дар моддаи 37, барои ба кафолат гузоштани молњои дар муомила буда, тасрењи аз њад зиёд мањдудшуда дода шудааст.

- Дар ќонун дар бораи «муњофизат» намудани ќарзгиранда дар ваќти пардохти маљбурї чизе гуфта нашудааст, хусусан агар гап дар бораи мурофиаи судї равад, чунки ин гуна «муњофизат» каме номуайяниро ба вуљуд меорад ва созиши тарафњоро оиди мувозинат халалдор намуда метавонад. Инро дар моддаи 41 (3) дидан мумкин аст, ки барои рад намудани мањрумсозї аз њуќуќи фидия иљозат медињад, агар "вайронкунии ўњдадории кафолати начандон калон бошад ва њаљми арзи кафолатгиранда яќинан ба арзиши ба кафолат гузошта шуда мувофиќат накунад"; ё ки дар моддаи 48 (1), ки мувофиќи он агар кафолатдињанд њузур надошта бошад, ё ки љояш муайян карда шуда натавонад, мурофиаи судї ќатъ карда мешавад.

Бинобар ин Ќонун дар бораи кафолат бояд аз тарафи Њукумати Љумњурии Тољикистон ва дигар тарафњои дахлдор зери назорат гирифта шавад то ки ба мувофиќат овардани онро оѓоз кардан мумкин шавад.

Телекоммуникатсияњо

Соњаи телекоммуникатсияњо (Соња) дар Тољикистон айни замон асосан аз рўи ќонун дар бораи коммуникатсияњои электрикї аз соли 2002 («Ќонуни 2002») ки барои ба танзим даровардани ин соња чорчўбаи асосї ва сифатнок таъмин менамояд, идора карда мешавад. Соња расман аз тарафи Хадамоти давлатї оид ба назорат ва тартибот дар коммуникатсияњо ва иттилоот (ХДНТКИ) ба танзим дароварда мешавад, ки аслан соли 2005 њамчун Агентии танзимии коммуникатсияњо таъсис дода шуда буд, вале дертар номи он, бо сабаби якљоя шудан бо инспексияи давлатии коммуникатсияњо дар охири соли 2006, ба ХДНТКИ иваз карда шуд. Гарчанде ки ќонуни соли 2002 ба таври муайян кори

идораи танзимии мустаќилро пешбинї менамояд, ба ХДНТКИ њоло њам мустаќилияти лозима намерасад ва он њоло њам дар тобеъияти Вазорати наќлиёт ва коммуникатсияњо амал менамояд. Илова ба ХДНТКИ ду агентии дигар њам барои ба танзим даровардани сектор мувофиќи Ќонуни 2002 ва дигар ќонунњои дахлдор масъулият доранд: Кумитаи давлатї оид ба радиошунавої, Идораи байниагентї, ки барои ба наќшагирии диапазонњо машѓул аст ва Агентии антимонополї, ки барои пешгирї намудани фаъолияти зидди раќобатї, соњањои муайяни сиёсати нархгузорї ва муаяйн намудани он, ки операторон дар бозор бартарї доранд ё не, љавобгар мебошанд.

Гарчанде ки ин сектор яке аз њама зиёдтар динамикї дар Тољикистон мебошад, он њоло њам кам тараќќї ёфтааст. Дар ин сектор, дар Тољикистон зичии телеоператорон дар минтаќа аз њама пасттарин мебошад, ва тарќибан 5 фоизро ташкил медињад. Дар айни њол дар бозор бисёртар операторони давлатї бартарї доранд, ба монанди Тољиктелеком (ТТ), ки хизматрасониро дар сатњи мањаллї, масофањати дур ва байналмиллалї дар тамоми кишвар таъмин менамояд. ТТ аз Вазорати коммуникатсияњо њамонваќта људо карда шуда њамчун корхонаи алоњида дар соли 1996 таъсис дода шуда буд. Айни замон аксарияти сањмњои ин ширкат дар дасти давлат (зиёда аз 90 фоиз) ва боќимондаи он дар дасти коргарони он мебошад. Гарчанде ки њукумати Тољикистон ба хусусигардонии ТТ ўњдадор шуда буд (бо Ќарори соли 2003), њоло бояд наќшањои устувор бароварда шаванд.

Бар акси сектори ба ќайд гирифта шуда, дар сектори мобилї њам мутаносибан баъзе инкишоф дида мешавад. Шумораи абонентњои њозираи он таќрибан 1 миллионро ташкил медињад, ки ќариб 20 фоизи зиччии телеоператорони мобилиро ташкил медињад. Дар бозор якчанд операторон амал менамояд ки аз њама муњимтар аз онњо инњоянд: Тољиктел (Корхонаи муштараки 25/75 ТТ/Мегафон) Сомонком (Корхонаи муштараки ИМА-Тољикистон), ИНДИГО (Корхонаи муштаракаи ИМА-Огохон) ва ВАВИЛОН-Мобайл (Корхонаи муштараки ИМА-Тољикистон).

Гарчанде ки њозир якчанд хизматрасонињои Интернет дар бозори Тољикистон хизмат мерасонда бошад њам, шумораи абонентњои Интернет, ки ба ќайд гирифта шудаанд, соли 2007 аз рўи њисобот аз 1 фоиз камтар мебошад. Дар њоле, ки на њама компютерро дастрас карда метавонанд, ва инчунин сатњи пасти саводи компютерї кам мебошад ва набудани сохтори таъминотии мањаллї ба ин нишондоди паст мусоидат намояд, ба назар чунин мерасад, ки масъалаи ифрастуктураи сусти коммуникатсияњои асосї масъалаи аз њама муњимтарин дар ин соња мебошад.

Гарчанде ки дар ин соња каме пешравии расмї дар ислоњоти ин соња, аз љињати ќабул намудани ќонунгузории нав ва љорї намудани таѓйиротњои ниходї бошад њам, иљроиши њамаи ин суст мебошад ва проблемањое, ки соња ба он дучор меояд, зиёд шуда истодаанд. Њаракати Њукумат барои таѓйир додани ќонунгузорї ва мустањкам намудани иќтидори ХДНТКИ ташаббусњои хубе мебошанд. Бо пешрафти худ Њукумат бояд рушди ХДНТКИ-ро дастгирї намояд, ки он муассисаи пурра танзимии мустаќил ва њисоботдињанда берун аз Вазорати наќлиёт ва коммуникатсияњо гардад. Њукумат инчунин бояд кор барад, ки њуќуќњои ќонунї ва уњдадорињои тарафњои дахлдори ин соњаро

аниќтар муайян намояд, бо маќсади бартараф намудани номуайянї ва ба даст овардани боварии сармоягузорон. Муассисаҳои мустаҳкам ва ќонунҳои аниќ барои ҳал намудани баъзе аз проблемаҳои асосї ин соҳа дар Тоҷикистон хеле муҳим мебошанд, ба монанди тартиби алоќаи байниҳамдигарї ва нархгузорї.

БАТР ба роҳбарият маблаѓгузориҳои зиёд ва кўмаки техникиро мерасонад ва ўҳдадор аст, ки рушди оянда и мусбии ин соҳаро аз тарафи роҳбарият дастгирї намояд. Дастгирии минбаъдаи он дар шакли марҳилаи 3-юми кўмаки техникї ба роҳбарият дар соли 2008-2009 амалї мегардад, бо роҳи дастгирї намудани ҳукумат дар муоина намудани сиёсат ва инкишофи ќонунгузорї якљоя бо мустаҳкам намудани иќтидори ХДНТКИ ва иљрои алоќаи байниҳамдигарї ва нархгузорї.

ЗАМИМАИ 5 – АМАЛИЁТЊО ВА РОЊЊОИ АЛОЌАИ АЗ ТАРАФИ БОНК ИМЗО КАРДА ШУДА – ТО БА ОХИРИ МОЊИ СЕНТЯБРИ СОЛИ 2008

Аз рўи секторњо

Номи сектор	ЎЊДАДОРИЊО					ПОРТФЕЛИ ХОЛИС			
	Раќами лоиња	Арзиши умўми и лоињa	Маблаѓгузорї аз тарафи БАТР	% умўмии БАТР	Пардохт карда шудааст	Портфел	% Портфел	Уњдадорињои кушода	Дороињои љории гардон
Нињодњои молиявї	26	61	54	59%	27	49	65%	28	21
Инфраструктура Умўмї	7	30	15	17%	7	11	15%	8	3
MEI	3	14	6	7%	1	6	8%	5	1
Наќлиёт	4	16	9	10%	6	5	7%	3	2
Корпоративї Умўмї	9	45	22	24%	19	15	20%	5	11
Агробизнесс	*7*	*33*	*13*	*14%*	*11*	6	8%	2	4
Телеком Информатикс ва ВАО	*2*	*12*	*9*	*10%*	*8*	9	12%	3	7
КИШВАР УМЎМЇ	42	136	91	100%	53	75	100%	41	35

Аз рўи навъи портфел ва намуди сармоягузорї

Номи сектор	ЎЊДАДОРИЊО					ПОРТФЕЛИ ХОЛИС			
	Раќами лоињa	Арзиши умўми и лоињa	Маблаѓгузорї аз тарафи БАТР	% умўмии БАТР	Пардохт карда шудааст	Портфел	% Портфел	Уњдадорињои кушода	Дороињои љории гардон
Хусусї	35	98	69	76%	38	57	76%	33	25
Давлатї	7	38	22	24%	15	18	24%	8	10
Дар кишвар, Хамагї	42	136	91	100%	53	75	100%	41	35
Ѓайри мустаќил	36	96	69	76%	38	57	76%	33	25
Мустаќил	6	40	22	24%	15	18	24%	8	10
Дар кишвар, Хамагї	42	136	91	100%	53	75	100%	41	35
Ќарз	33	93	65	71%	48	53	71%	23	34
Сармоя	5	25	8	9%	5	4	5%	2	1
Кафолат	4	18	18	20%	0	18	24%	16	0
Кишвар Умўмї	42	136	91	100%	53	75	100%	41	35

ЗАМИМАИ 6 – ЛОИЊАЊОИ КОР КАРДА ШУДА ИСТОДА

Руйхати лоињањои кор карда шуда истода ягон ўњдадории Бонкро нишон намедињанд. Ба ин рўйхат лоињањои эњтимолие, ки метавонанд дертар, дар давраи иљри стратегия пайдо шаванд, дохил карда нашудаанд.

	Шумораи муомилотњо	маблаѓ (миллион)	% маблаѓи умўмї (шумораи муомилотњо)
СЕКТОРИ СОЊИБКОРЇ			
Соњањои гуногуни саноат	1	1	6%
Агробизнес	3	9	17%
Моликият ва сайёњї	2	8	11%
Телекоммуникатсияњо	1	4	6%
Умўмї	7	22	39%
НИЊОДЊОИ МОЛИЯВЇ ВА ГТХ			
Нињодњои молиявї	4	20	22%
Гурўњњо барои бизнеси хурд	4	4	22%
УМЎМЇ	8	24	44%
ИНФРАСТРУКТУРА			
Наќлиёт	1	10	6%
Инфраструктураи мунисипалї ва оид ба муњити атроф *	2	4 **	11%
УМЎМЇ	3	14	17%
ЭНЕРГЕТИКА			
Ќувваи барќ ва энергетика	0	0	0%
Захирањои табиї	0	0	0%
ЊАМАГЇ	0	0	0%
МАБЛАЃИ УМЎМЇ	18	60	100%

Барои лоињањои MEI дар давраи стратегї кафолатњои давлатї ба маблаѓи таќрибан 10 миллион евро љуста мешавад, ки 5 лоињаро дар системаи таъминоти об, ситемаи гармидињии нољиявї ва наќлиёти шањр дар бар мегирад.
** Бо кафолати давлатї

ЗАМИМАИ 7 – ЊАМКОРИИ ТЕХНИКЇ

Раќами ўњдадорї	Номи ўуњдадорї	Ба ўњда гирифта шудааст	Пардохта шудааст	Санаи тасдиќ шудани	Ўњдадорї. Марњила Ном
CAT2-2006-05-05F	TAM - M & P	70,654	25,870	23/05/06	Пардохт шуда истодааст
CHKW-2005-01-01	Системаи обтаъмикунии Хуљанд – Хизмати дастгирї дар тайёр ва иљро намудани лоиња	421,763	381,288	25/01/05	Пардохт шуда истодааст
EBSF-2008-07-08	Тољикистон: Чорчубаи сектори молиявї Хизмати машваратї оид ба ќарздињи ба КХМ ва ММЯМ	200,000	0	18/07/08	Ба ўњда гирифта шудааст
ECT99-2002-10-03	Таљдид ва иљрои њисоботи МБЊ	500,000	500,000	29/10/02	Пушида шудааст
EIPF01-2003-10-05	Лоиња оид ба такмил додани флотилияи њавоии тољик ШДЊТ	49,700	49,700	13/10/03	Пушида шудааст
EIPF01-2004-12-14	Амалї намудани идораи корпоративї дар бонкњои тиљоратии Тољикистон	100,000	100,000	20/12/04	Пушида шудааст
EIPF03-2005-09-12	Механизми молиявии корхонањои микро ва хурди Тољикистон – Мушовирон оиди ќарздињї	500,000	485,483	12/09/05	Пардохт шуда истодааст
EIPF03-2006-06-06	Лоињаи рушд ва нигоњубини роњњо	23,579	23,579	15/06/06	Пушида шудааст
EIPF03-2006-06-07	Лоињаи рушд ва нигоњубини роњњо	23,741	23,741	15/06/06	Пушида шудааст
ETCF-2005-04-11F	Барномаи БРФК - чорчубаи 2, лоињањои БРФК дар Тољикистон	171,000	141,263	25/02/05	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2005-04-16	Механизми маблаѓгузории корхонањои микро ва хурди Тољикистон (ММКМ) Мушовирон оид ба кредитдињї	800,000	786,483	28/04/05	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2005-11-37	Бонки Эсхата – кўмакрасонї дар наќшаи таъсиси нињодњо (НТН)	148,225	148,225	17/11/05	Пушида шудааст
ETCF-2005-11-38	Точикистон: Бонки Эсхата - Institution Strengthening: Assessment and Development of IT	142,650	77,182	17/11/05	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2005-11-39	Тољикистон: Точикосодиротбонк (ТСБ) – Амалї намудани илдораи корпоративї	49,494	49,494	17/11/05	Пушида шудааст
ETCF-2006-12-46	Механизми маблаѓгузории корхонањои микро ва хурди Тољикистон - Мушовирон оид ба кредитдињї	410,000	400,669	07/12/06	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2007-02-06	Точикистон: Таъсиси Бюрои иттилоотї оид ба кредитдињї – марњилаи 1, тањќиќот оиди амалишавии он	16,968	16,968	20/02/07	Пушида шудааст
ETCF-2007-02-07	Таќризи бозори амонат дар Тољикистон	37,549	37,549	20/02/07	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2007-02-08	Бонки аввалаи микромолиявии Тољикистон – Бањодињии ќарз	83,115	0	20/02/07	Ба ўњда гирифта шудааст
ETCF-2007-02-10F	Иљрои барномаи нави ХМТ дар Тољикистон - Чорчуба	300,000	131,613	20/02/07	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2007-02-11	Тољикистон: Агроинвестбанк (АИБ) Идораи корпоративї	49,500	42,971	22/02/07	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2007-07-34F	БРФК - Лаъл	74,440	36,158	18/07/07	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2007-07-35F	БРФК - Полиграф	74,440	14,505	18/07/07	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2007-09-41	Тољикистон, Барномаи рушд ва нигоњубини роњњо: Бинес план оид ба нигоњубини роњњо	455,000	0	05/09/07	Ба ўњда гирифта шудааст
ETCF-2007-10-45F	Тољикистон – Шурои сармоягузорї дар КДАГ-њои алоњида	162,112	17,511	24/10/07	Пардохт шуда истодааст

Commitment Number	Commitment Name	Committed	Disbursed	Fund Approved Date	Commit. Stage Name
ETCF-2007-12-60	Чорчубаи молиявї оиди соњаи кишоварзї Тољикистон (ЧМКТ) – Њамкории техникї барои барномањои ќарздињї	500,000	0	18/12/07	Ба ўњда гирифта шудааст
ETCF-2008-01-02F	Лиња оид ба роњњои Тољикистон: тайёр намудани бинесс-план	45,000	5,768	24/01/08	Пардохт шуда истодааст
ETCF-2008-03-13	Чорчубаи молиявии соњаи кишоварзї – Барнома оиди ќабули анборхонањо - Модули 1	50,000	0	28/03/08	Ба ўњда гирифта шудааст
ETCF-2008-03-15	Системаи обтаъминкуни Хуљанд II – Барнома оиди идораи корпоративї ва дастгирии шањр барои шањри Хуљанд ва ширкати обтаъминкунї	499,930	0	28/03/08	Ба ўњда гирифта шудааст
ETCF-2008-05-19	Чорчубаи молиявї оиди соњаи кишоварзии Тољикистон (ЧКМ) - Њамкории техникї барои барномањои ќарздињї	245,000	0	21/05/08	Ба ўњда гирифта шудааст
ETCF-2008-07-27	Тољикистон: Чорчубаи сектори молиявї – Ќарздињї ба КХМ – Хизматњои машваратї	200,000	0	18/07/08	Ба ўњда гирифта шудааст
FIOD-2008-07-02	Системаи обтаъминкуни Хуљанд II – Тайёр намудани мастер-план	199,950	0	03/07/08	Ба ўњда гирифта шудааст
FLN-2003-09-01	Системаи обтаъминкуни Хуљанд – Тањќиќот оиди иштироки тарафњои дахлдор	35,380	35,380	30/09/03	Пушида шудааст
JAP-2002-07-05	Тољик Телеком: Чорчубаи танзимї Барномаи рушд II	300,000	300,000	03/07/02	Пушида шудааст
JAP-2008-01-01	Љопон-БАТР Осиёи Марказї КМХ БИ Механизми устуворкунї - Имон – Мушовир оид ба системањои иттилоотї	41,079	7,067	10/01/08	Пардохт шуда истодааст
JAP-2008-01-02	Точикистон : Љопон-БАТР Осиёи Марказї КМХ БИ Механизми устуворкунї - Имон – Мушовир оиди трансформатсия	10,741	0	15/01/08	Ба ўњда гирифта шудааст
JAP-2008-01-03	Љопон-БАТР Осиёи Марказї КМХ БИ Механизми устуворкунї - Имон –Мушовир оиди масъалањои менељмент	7,289	0	15/01/08	Ба ўњда гирифта шудааст
KORU-2008-05-04	Сектори коммуникатсияњои Тољикистон Њамкории техникї – Рушди соњаи ќонунгузорї ва танзимї – марњилаи 1	160,000	16,000	30/05/08	Ба ўњда гирифта шудааст
LUX-2004-06-05	Барномаи ИСМ оид ба љамотањо –Покровка – љумњурии Ќирѓизистон	89,566	89,566	09/06/04	Пушида шудааст
LUX-2006-03-05F	ИСМ – љамоати Ворух	22,704	22,704	28/03/06	Пушида шудааст
LUX-2007-09-07	Тољикистон, Чорчубаи кишоварзии молиявї (ЧКМ)	23,000	20,150	05/09/07	Пардохт шуда истодааст
LUX-2008-02-01	Дастгирии ХМТ/ТОКСММ ба агробизнесси МКМ дар Тољикистон	60,274	0	19/02/08	Ба ўњда гирифта шудааст
LUX-2008-04-04F	Лоињаи БРФК оид ба љамоатњо Нохияњои атрофи Душанбе - Тољикистон	85,270	9,813	24/04/08	Пардохт шуда истодааст
NORG-2005-01-01	Системаи обтаъминкунии Хуљанд – Барномаи такрорї барои тайёр намудани чорчубаи танзимї ва барномаи бењтар намудани фаъолият	197,672	191,744	25/01/05	Пардохт шуда истодааст
NORG-2008-06-01	Системаи обтаъминкунии Хуљанд - Барномаи бењтар намудани фаъолият молиявї ва амлиётї.	65,000	0	24/06/08	Ба ўњда гирифта шудааст
SWE2-2006-05-01	Лоиња оид ба идора намудани партовњои сахт дар ш. Душанбе	434,550	152,093	24/05/06	Пардохт шуда истодааст
SWET-2007-09-02	Аз нав барќароркунии ситемаи обтаъминкунї дар љануби Тољикистон – имконсанљї	499,800	376,908	19/09/07	Пардохт шуда истодааст
SWET-2007-12-03	Лоињa оид ба идора намудани партовњои сахт дар ш. Душанбе; давом додани имконсанљї – тадќиќотњо дар соњаи муњити атроф	171,700	0	12/12/07	Ба ўњда гирифта шудааст
	Умўмї	12,607,918	7,589,766		
	Шумораи ўњдадорињо:	62			

ЗАМИМАИ 8 – ЛОИЊАЊОИ КОР КАРДА ШУДА ИСТОДА ОИДИ ЊАМКОРИИ ТЕХНИКЇ

Номи лоињa оиди ЊТ	Номи сектор	Маблаѓи муваќќатї (K)
Лоињa оиди системаи обтаќсимкунї дар шањрњои љануб (Кулоб-Данѓара): Дастгирї дар иљрои лоињa, гузаронидани бањодињии иљтимої ва тањќиќот оиди иштироки тарафњои дахлдор	Зерсохтори мунисипалї	300
Лоињa оиди идораи партовњои сахт дар ш. Душанбе: Дастгирї дар иљрои лоињa ва таъминот	Зерсохтори мунисипалї	400
Мунисипалитетњои Хуљанд- Кулоб - Данѓара: Хадамоти машваратии мугисипалитет ва дастгирї дар иљроиши он	Зерсохтори мунисипалї	200
Тољик телеком: Сохтори нињодї, корпроратсия намудани SOE, тайёрї ба хусусигардонї, Рушди танзимии Телеком	Телеком	300
Соњаи истихрољи маъдани Тољикистон: Тањќиќи ќонунгузорї дар бораи саноати истихрољи маъдан ва мусоидат намудан ба сармоягузорї дар соњаи истихрољи маъдан	Захирањои табиї	100
Дастгири лар рушди стансияњои хурди гидроэлектрикї	Энергетика ва ќувваи барќ	250
Чорчубаи молиявии соњаи кишоварзии Тољикистон (ЧКМТ): Њамкории техникї барои барномањои ќарздињї (давомаш)	Тиљорати хурди гурўњї, НМ	400
Хадамоти машваратї ва гузаронидани тренинг барои миёнаравии тиљоратии БМС	НМ	120
Агроинвестбонк: Барномаи сохтои институтсионалї баъд аз сармоягузорї	НМ	500
Тољикистон: Таъсис намудани Бюрои иттиллоотї оид ба кредит: Марњилаи 2	Тиљорати хурди гурўњї, НМ	250
Лоињањои КДАГ дар КХМ: Тайёр намудани лоињa, ХМТ, иљрои муносиби МЌБ, ММБ, ММЯБ	Гурўњи Осиёи марказї/ КДАГ	200
СБЊМ: љорї намудан ба КХМ-њо	Сектори соњибкорї	400
Њамагї		3,420

ЗАМИМАИ 9 - ИСМ/ХМХ ДАР ТОЉИКИСТОН 2009-2011

Таљрибаи пешинаи БРФК/ХМХ дар Тољикистон.

Аз бози ќабул шудан дар соли 1999 Барномањои БРФК/ХМХ дар Тољикистон зиёда за 1,6 миллион евроро сафарбар намудаст. Маблаѓгузорї аз тарафи Иттињоди Аврупо, Љопон, Канада, Фонди кўмакрасонї барои кишварњои дар давраи аввали гузариш буда бо иштироки якчанд донорон, Ташкилоти озуќа ва кишоварзии СММ (ТОКСММ) ва Люксембург таъмин карда шудааст. Барномањои БРФК/ХМХ-и Тољикистон аз соли 2007 инчунин аз тарафи БАТР маблаѓгузорї карда шуда истодаанд.

БРФК. Барномаи БРФК амалиёти худро дар Тољикистон дар охири соли 1999 оѓоз намуд. Дар ин муддат БРФК 6 лоињањоро дар Тољикистон амалї намуд, ки њамаи онњо бо маблаѓгузории ИА, Љопон ва Канада иљро карда шудаанд. Лоињањои БРФК комплексї мебошанд ва мудохилаи онњо соњањои саноати гунонун ва бисёр соњањои амалиёти тиљоратиро дар бар мегирад. Сатњи хоњишмандї ва омодагии кормандони корхонањо ва љамоатњои кўмак расонида шуда барои омўхтани дониш аз гурўњњои БРФК, њамчун омили асосии муваффаќияти лоињањои БРФК муайян карда мешавад.

Илова ба 6 лоињањо оиди таљдиди корхонањо дар ноњияи Ворухи Тољикистон лоињаи љамоати бо маблаѓгузории Люксембург амалї карда шуд. Ин лоиња бо муваффаќият иљро карда шуд ва ба наздикї лоињаи нави љамоатї дар шањри Душанбе ва нoњияњои гирду атроф оѓоз меёбад. Маќсади асосии лоињањои љамоатии БРФК кўмак расондан ба рушди иќтисодї, мусоидат намудан ба устувории иљтимої, зиёд намудани љойњои корї ва бењтар намудани шароити зиндагї дар нoњияњо бо истифодаи методологияи БРФК ба ањолии минтаќањои камбизоаттарин ва озурдатарин дар кишварњое, ки дар давраи аввали гузариш мебошанд, бо роњи васеъ намудани имкониятњо барои соњибкорони муќаррарї, мебошад.

ХМХ. Барномаи ХМХ дар Тољикистон бо маблаѓгузории Фонди кўмакрасонї барои кишварњои дар давраи аввали гузариш буда бо иштироки якчанд донорон моњи апрели соли 2007 таъсис шуда буд. Барномаи ХМХ инчунин аз тарафи БАТР ва ба наздикї аз тарафи ТОКСММ ва Люксембург маблаѓгузорї карда шуда буд. То охири моњи майи соли 2008 барномаи ХМХ дар Тољикистон љамъ 27 лоињаро бо корхонањои хурд ва миёна бо чалби 12 машваратчиён иљро намуд. Аз рўи Барномаи ХМХ ба корхонањое кўмак расонида шуд, ки онњо аз рўи намуди саноат, њаљм ва љойгирии љуѓрофї фарќиятњои зиёде доранд. Аксарияти лоињањо дар соњаи хизматрасонї бо корхонањои хурд, берун аз пойтахти кишвар амалї шудаанд. Лоињањои дастгирї карда шуда њадафњои гуногун доштанд ва хизматњои гуногуни машваратиро дар бар гирифтанд. Аксарияти лоињањо барои бењтар намудани фаъолияти бозорњо бо роњи гузаронидани тањлил ва ба наќшагирии бозор равона карда шудаанд. Харољоти хизматрасонињо дар Тољикистон аз рўи лоињањои ХМХ имрўз аз 800 то 11 000 евроро ташкил медињанд.

Илова ба лоињањои стандартии ХМХ, Барнома инчунин фаъолиятро оид ба рушди бозор бо роњи омўзондани машваратчиёни мањаллї амалї намуд.

Алоќа бо сектори бонкї. Корхонањое, ки ба онњо аз рўи барномаи ХМХ кўмак расонда шуд 5 маблаѓгузориро аз БАТР ва ё миёнаравњои молиявии бо БАТР вобаста буда љалб намуданд. БАТР зиёда аз 4,6 миллион евроро маблаѓгузорї намуд ва њаљми умумии лоињањо зиёда аз 6,1 миллион евроро ташкил дод. Гарчанде ки ягон корхона, ба ѓайр аз он корхонањое, ки аз рўи барномаи ХМХ кўмак гирифтаанд, аз БАТР ё миёнаравњои молиявии аз БАТР вобаста буда ягон маблаѓгузорї нагирифтаанд, як корхонае, ки аз рўи барномаи ХМХ кўмак гирифтааст, маблаѓгузориро дар њаљми 375 000 евро аз манбањои маблаѓгузории берун аз Тољикистон, ки ба БАТР вобастагї надоранд, гирифта тавонист.

2. **Сектори КМХМ ва инфраструктура барои Хадамоти машваратии тиљоратї.**

Дар ин ќисм проблемањои асосї ва монеањои давраи гузариш барои сектори КМХМ дар Љумњурї муайян карда мешаванд. Дар ин љо назар ба сатњи фаъолияти соњибкорї муњити тиљоратї, проблемањои соњаи КМХМва хизматрасонї оиди дастгирии тиљорат оварда шудааст.

Сектори КМХМ, ки дуруст тараќќї нашудааст, вале иќтидори бузург барои рушд дорад: дар солњои охир наќши сектори КМХМ дар иќтисодиёти Тољикистон зиёд гаштааст вале њоло њам кўшиши бисёр лозим аст, ки сектори динамикии корхонањои хусусї ташкил карда шавад ва сатњи муњољирати мењнатї паст карад шавад. Корхонањои КМХМ дар соњаи савдо ва кишоварзї амал менамояд. Сатњи пасти раќобатнокї дар сатњи байналмиллалї ва малакањои дуруст тараќќї наёфтаи соњибкорон тавшишовар мебошанд.

Кор кардан дар муњити мушкили тиљоратї: соњибкорони Тољикистон дар чорчўбаи вазнини танзимї амал менамоянд ва ба бисёрии онњо лозим меояд, ки барои њалли баъзе масъалањои маъмурї ба таври ѓайрирасмї маблаѓњои муайян пардохт намоянд. Дастрасии мањдуд ба молияњо яке аз монеањои асосї барои тиљорат дар Тољикистон мебошад, чунки њам сектори бозори молиявї ва њам сектори микромолиявї њоло њам дуруст тараќќї наёфтаанд. Бинобар пардохтњои баланд, системаи андоз њам яке аз монеањои асосї барои рушди корхонањои хусусї мебошад, ки ба рушди тиљорат халал мерасонад ва ба коррупсия (ришвахўрї) мубтало мебошад. Ба назар чунин мерасад, ки дар оянда маблаѓгузории паст ба сармояи инсонї раќобатнокии сектори соњибкории Тољикистонро дар сатњи байналмиллалї зери хатар мемонад.

Талаботи паст ба хизматрасонии машваратии тиљоратї: КМХМ-њо аксари ваќт дар бораи вуљудияти хизматњои машваратї огоњ нестанд ва ё ки дар бораи фоидаи он кам бохабаранд. Илова бар ин мањдудиятњои молиявї ва хоњиши КМХМ барои пардохт намудани маблаѓ барои хизмати машваратї ба рушди бозор халал мерасонад. Ваќте ки аз онњо пурсида мешавад, ки кадом хизматњо барои ширкатњои онњо лозим аст, намояндагони КМХМ аз рўйхати хизматњои машваратї бо дастгирии барномањои ХМХ, аксаран системањои ИТ, ба наќшагирии тиљоратї, маркетинг ва омўзондани коргаронро номбар менамоянд. Натиљањои пурсишномањои гузаронидашуда ин хулосањоро тасдиќ менамоянд ва инчунин талаботи зиёдшуда истодаро барои идораи сифатнок ва хизматрасонї оиди сертификатсия номбар менамоянд. Зиёд намудани фаъолият

дар шаҳри Душанбе ва Хуҷанд ба рушди бозор оид ба хизматрасонии машвартии тиҷоратӣ таъсири калон мерасонад. Машварати тиҷоратӣ дар ҳама соҳаҳои иқтисодиёт нокифоя аст, вале соҳаҳое, ки ингуна хизматрасонӣ дар онҷо аз ҳама зиёдтар натиҷабахш мебошад, ин соҳаи кишоварзӣ ва агробизнес мебошад, ки ин соҳаҳо ҳамчун соҳаҳои аҳамияти асосии стратегӣ дошта муайян карда шудаанд.

Бозори дуруст тараққӣ наёфта барои хизматрасонии тиҷоратӣ: Дар Тоҷикистон ягон инфрастуктураи давлатӣ барои дастгирии тиҷорат вуҷуд надорад. Аз ҷиҳати иқтисодӣ бозори Тоҷикистон барои хизматрасонии машваратӣ дар давраи аввали рушд аст. Ба ғайр аз проблемаҳои талабот, пешниҳоди хизматҳои машваратии тиҷоратӣ низ паст аст. Илова бар ин маҳдудиятҳои молиявӣ ба машваратчиён имконият намедиҳанд, ки онҳо малакаҳо, таҷриба ва ё тахассуси худро равнақ диҳанд. Хизматҳои машваратӣ, ки аз ҳама зиёд ҳозир пешниҳод мешаванд, ин таҳлили молиявӣ ва оптимизатсия, иҷрои системаҳои ИТ ва реклама мебошад. Ба ҳар ҳол дар хизматрасонӣ камбудиҳои бисёре ҳаст, ки онҳоро барои дар оянда қонеъ намудани талаботҳои КМХМ-ҳои Тоҷикистон ҳал намудан лозим аст, ба монанди хизматрасонӣ барои иҷрои меъёрҳои байналмиллалии идораи сифатнок, рушди тамғазанӣ ва идора, аз нав ташкилсозӣ ва таҷдид ва инчунин идора намудани захираҳои инсонӣ. Аз нуқтаи назари тақсимоти ҷуғрофии хизматҳои машваратии тиҷоратӣ, ҳамаи ноҳияҳои кишвар ба таъминот ва сифати хизматрасонӣ эҳтиёҷ доранд, вале дар Душанбе ва шаҳри Хуҷанд таъминоти хизматрасонӣ аз ҳама зиёд тараққӣ ёфтааст. Гарчанде, ки ин соҳа ба таври кофӣ тараққӣ наёфтааст ва иқтидори он маҳдуд мебошад, барои рушди бозори машварат умуман ва ширкатҳои алоҳидаи машваратӣ, барои баланд бардоштани иқтидор ва пешниҳод намудани хизматҳои мураккабтар имконият пайдо мешавад, агар ба рушди малакаҳо ва гузаронидани тренингҳо маблағгузорӣ карда шавад. Ин маблағгузориҳо бо талаботи зиёд шуда истода вобастагӣ дорад.

Дастгирии маҳдуд барои сектори соҳибкории хусусӣ аз тарафи ҳукумат: Роҳе, ки ҳукумати Тоҷикистон барои сектори соҳибкории хусусӣ интихоб намудааст, ин мудохила ба чорчӯбаи танзимӣ мебошад. Ба ҳар ҳол дар ин соҳа боз беҳбудиҳои зиёд ҷорӣ намудан лозим аст ва кӯшиш намудан лозим аст, ки дар қонунгузории ҷомеаи тиҷоратӣ тағийроти лозима дароварда шавад.

Иштироки донорони байналмиллалӣ: Мувофиқи маълумоти аз OECD гирифта, ба Тоҷикистон дар соли 2006 тақрибан 240 миллион долларӣ амрикоӣ ҳамчун кӯмаки расмӣ барои рушд ворид гаштааст. Қисми зиёди ин маблағ ба рушди сектори хусусӣ равона шудааст. Аксарияти барномаҳо дар минтақаҳои камбизоат дар ҷануб ва шарқи ҷумҳурӣ муттамарказ шудаанд.

2. Тавсияҳо барои мудохилаи ояндаи БРФК/ХМХ

Дар ин қисм мудохилаи БРФК/ХМХ оварда шудааст, ки барои ҳал намудани камбудиҳо ва мушкилотҳои дар қисми пешина таҳлилшуда пешниҳод шудаанд.

Давом додани БРФК: Бо назардошти сатҳи пасти рушду равнақи бозори маҳаллии машваратӣ, маслиҳатҳои тиҷоратӣ аз тарафи мутахассис (эксперт)

дар Тољикистон хеле лозим аст. Хусусан бо иљрои лоињањои љамоатї дар агробизнес, барномаи БРФК имкониятњои калон барои бењтар намудани шароити зиндагии љамоатњои мањаллї дорад, ва инчунин барои омода сохтани имкониятњои тиљоратї барои паст намудани сатњи муњољирати мењнатї. Вале азбаски иќтисод ба куллї ба таври мунтазам васеъ гашта истодааст, талабот барои лоињањои БРФК дар дигар секторњо, ба ѓайр аз агробизнес, бояд зиёд шавад. БРФК дар муайян намудани мушкилоти соњибкорї ва кўмак расондан ба соњибкорон дар њал намудани онњо ба воситаи љорї намудани таѓийротњои сохторї ва омўзондани донишу малакаи идоравї наќши калон бозида метавонад. Ба таври васеъ гузаронидани чорабинињо барои тасвири њолатњои муваффаќиятноки дигаргун сохтани соњибкорї, инчунин барои рушди сектори хусусї хеле муњим мебошад.

ХМХ: Дар ќиёси сатњи пастї бењтар шудани амалиётњои тиљоратї ва бозори тиљоратии нав тавлид ёфта истода, барномаи ХМХ барои мусоидат намудан ба љараёни гузариш дар Тољикистон имкониятњои калон дорад. Бартарии асосии ин барнома дар он аст, ки бо роњи амал намудан њам аз љињати талабот ва њам аз љињати таъминот, ин барнома барои омода сохтани инфраструктураи муњим барои дастгирии тиљорат мусоидат менамояд. Бо назардошти мољияти иќтисодии шањр ва талаботи баланд барои хизматњои машваратии тиљоратї, бо маќсади таъмин намудани рушди бозори устувори машваратї, дар шањри Хуљанд офиси дуюми ХМХ кушода шуд. Таъмин намудани кўмаки бевосита ба корхонањои хурд ва миёна бо роњи хизматњои машваратии якљоя маблаѓгузорї карда шуда, бояд вазифаи асосии барномаи ХМХ бошад. Дар ин марњила, бинобар рушди сусти бозор, дар ваќти додани грантњо нисбат ба њаљми корхона, намуди саноат, љойгиршавии минтаќавї ва ё намуди машварат фарќият кардан лозим нест. Бо назардошти маблаѓњои мањдуди молиявї ва омодагї барои пардохти маблаѓњо ба соњибкорони тољик, ба њар њол бояд њаљми максималии грант аз 50 фоиз ба 75 фоизи харољоти умумии лоиња бошад.

Фаъолияти њадафнок оиди рушди бозор

Барои муваффаќ гаштан ба таъсири мунтазам аз љињати рушди сектори соњибкории хусусї ва бозори хизматрасонии машваратї, бояд кўмаки бевосита дар сатњи корхонањо бо фаъолияти зерини рушди бозор якљоя карда шавад:

- Шаффофият ва пањншавї: бо назардошти сатњи пасти огањї дар бораи вуљудият ва бартарињои хизматњо оиди рушди тиљорат, ХМХ бояд корњои зиёдро дар ин соња ба анљом расонад.
- МКМ ва тренинги машваратї: барои барпо намудани иќтидори лозима дар бозори машваратї, ХМХ бояд диќќати худро дар аввал ба гузаронидани тренинг оид ба малакањои машваратї дињад, ва баъд аз он ба тренингњои махсус гузарад.
- Дастгирї ва рушди ниходњои мањаллї ва њамкорї бо дигар ташаббусњои донорї: Бо назардошти ташаббусњои зиёди донорї, ки айни замон дар Тољикистон амалї шуда истодаанд, ХМХ барномањои худро бо дигар лоињањои аз тарафи донорон маблаѓгузорї кардашуда, ки ба рушди сектори хусусї равона шудаанд, њамоњанг месозад. Инчунин ХМХ барои таъсис намудани ассосиатсияњои тиљоратии машваратї дар љумњурї мусоидат намуда метавонад.

Додани диќќати бештар ба њалли масъалањои њарљониба

БРФК/ХМХ бояд масъалаҳои зерини ҳарҷонибаро ҳал намояд:

- Додани маслиҳат ба соҳибкорон оиди имкониятҳои *баланд бардоштани самаранокии истифодаи қувваи барқ ва ҷое, ки лозим аст, кам кардани сатҳи ифлос гардондани муҳити атроф.*
- Мусоидат намудан ба соҳибкории занона, хусусан дар сектори агробизнес ва савдо, ки фаъолияти онҳо асосан дар он ҷо мутамарказ шудааст, ва мустаҳкам намудани мавқеи онҳо дар ҷомеаи тиҷоратӣ.
- Мусоидат намудан барои беҳтар гардондани шароити зиндагӣ *дар минтақаҳои деҳот* ба воситаи лоиҳаи ҷамоатии ХМХ, беҳтар намудани хизматрасонии машваратӣ оид ба тиҷорат дар соҳаи кишоварзӣ якҷоя бо ТОКСММ. Таъсис намудани инкубатори хӯрока пешниҳод шудааст - корхонаи навъоварӣ, ки барои таъминотчиёни маҳаллӣ воситаҳоеро таъмин менамоянд, ки онҳо ба меъёрҳои сифати хӯрока ва солимӣ ҷавобгӯ бошанд ва ба таври самаранок маҳсулоти худро фурӯшанд.
- Бо мақсади паст кардани сатҳи муҳоҷирати меҳнатӣ асосан *барои ҷавонон дар дохили Ҷумҳурӣбисьёртар имкониятҳои тиҷоратӣ* таъмин намудан лозим аст. Барномаи ХМХ аллакай дар ин ҷода бо кӯмаки лоиҳаҳои ҷамоатии худ мусоидат менамояд. Инкубатори хӯрока метавонад ҷойҳои корҳои навро дар коркарди маводи хӯрока таъмин намояд ва инчунин соҳибкории оғоз шуда истодаро дастгирӣ намояд.

Саҳм гузоштан барои мустаҳкам намудани алоқа бо сектори бонкӣ

Якҷоя бо нақшаи стратегии БРФК/ХМХ барои солҳои 2008-2010, БРФК/ХМХ бояд кӯмаки худро ба бонк давом диҳад, барои дастрас намудани ҳадафи худ оид ба омода сохтани канали лоиҳавӣ барои маблағгузориҳои бевоситаи бонк бо иқтидори таъсирии гузаришӣ бо се роҳ: *1) муайян намудани корхонаҳои мувофиқ, ки Бонк ба онҳо дертар маблағгузорӣ намуда метавонад; 2) таъмин намудани хизматҳои машваратӣ ва тиҷоратӣ ба ин корхонаҳо; 3) пешниҳод намудани номзадҳо барои шӯрои ғайрииҷроия дар ин корхонаҳо*. Илова бар ин барнома бояд КМХМ-ро ки ба маблағ эҳтиёҷ доранд, бо ниходҳои маҳаллии молиявӣ, ки аз тарафи БАТР дастгирӣ карда мешаванд, пайваст намояд. Бо ин роҳ БРФК/ХМХ ба яке аз аввалиятҳои бонк дар кишвар мусоидат менамояд, ба таври аниқ гӯем, ба дастгирии устувори сектори соҳибкории хусусии маҳаллӣ, чи тавре ки дар стратегияи кишвари БАТР барои Тоҷикистон муайян карда шудааст.

Мусоидат намудан ба мусоҳибаи стратегии БАТР

Бо роҳи ҳаматарафа таҳлил намудани муҳити тиҷоратӣ ва ба таври аниқ муайян намудани мушкилотҳое, ки сектори соҳибкорӣ ба он дучор меояд, ин стратегия боз ҳам воситаҳои гузаронидани мусоҳибаи стратегии БАТР-ро мустаҳкам менамояд.

Барои имконият додан ба сектори хусусии Тоҷикистон, то ки он ба ҳаҷми пурраи худ равнақ ёбад, дар чорчӯбаи танзимӣ ва ниходӣ ислоҳоти фавриро амалӣ намудан лозим аст, хусусан вобаста бо қоидаҳое, ки ба рушди тиҷорат халал мерасонад. Бо назардошти моҳияти калони сектори агробизнес инчунин ислоҳот дар сиёсати соҳаи кишоварзӣ лозим аст. Зиёда аз он боз ҳам

маблаѓгузорињои зиёдтар дар соњаи маориф ва тандурустї лозиманд, барои омода намудани базаи захирањои инсонии ихтисоснок, ки барои рушди мунтазами сектори хусусї ва паст кардани сатњи баланди тиљорати мењнатї лозиманд. Охиран бо роњи таъмин намудани тассавурот дар бораи барномањои дастгирикунанда, ки барои КМХМ вуљуд доранд, БАТР кўшиш менамояд, ки ба такрор намудани корњо дар сатњи байналмиллалї ва миллї, ки ба рушди сектори КМХМ-и Тољикистон равона шудаанд, роњ надињанд ва инчунин барои барзиёд пур шудани сектори хусусї.

ЗАМИМАИ 10 - КЎМАКИ ДУЉОНИБА.

Канада

Маблағгузорӣ барои ҳамкориҳои Канада ва Тоҷикистон ба воситаи барномаи агентиии Канада оид ба рушди байналмиллалӣ (CIDA), оиди ҳамкорӣ бо Осиёи Марказӣ таъмин мегардад. Барномаҳои Канада дар Осиёи Марказӣ диққати худро асосан ба Тоҷикистон медиҳад ва маблағгузории онҳо то охири соли молиявии 2008-2009 тақрибан 3,8 миллион доллари амрикоиро ташкил медиҳад. Ин маблағгузорӣ Стратегияи ҳукумати Тоҷикистонро оид ба рушди миллӣ (СРМ), ки бо Ҳадафҳои Рушди Ҳазорсола алоқаманданд, дастгирӣ менамояд. Диққати фаъолияти CIDA дар Тоҷикистон ба рушди сектори хусусӣ равона карда шудааст, бо назардошти ислоҳоти аграрӣ дар деҳотҷойҳо, ки он ҷо аксарияти аҳолӣ зиндагӣ менамояд. Соҳаҳои асосии дастгирӣ инчунин мусоидат намуданро ба соҳибкории деҳотӣ ва таъмин намудани дастрасиро ба бозор барои истеҳсолкунандагони деҳот дар бар мегиранд. Масъалаҳои идора намудан бо роҳи дастгирӣ намудани идораи шаффоф, адолатнок ва дар асоси қонуну қоидаҳо амалишаванда дар ҳама ҷанбаҳои ислоҳоти аграрӣ ҳал карда мешавад, дар ҳоле, ки масъалаҳои рушди сектори хусусӣ бо роҳи таъмин намудани дастрасии бештар ба захираҳои молиявӣ, бозорҳо, технология ва иттилоотӣ барои хонаводаҳои деҳотӣ, ки мехоҳанд зиндагии худро беҳтар намоянд, ҳал карда мешаванд. Масъалаи баробарии гендерӣ ҳам дар ҳама фаъолиятҳои барномавӣ дар назар дошта мешавад ва компоненти асосии стратегӣ мебошад. Илова ба маблағҳои дуҷониба, ба монанди фонди КДАГ, маблағгузорӣ аз тарафи барномаи бисёрҷонибаи CIDA таъмин карда мешавад.

Олмон

Баъд азон,ки фавран баъд аз ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон, диққати асосӣ ба кўмаки башардўстона ва хўрока равона шуда буд, ҳозир диққати асосии Ҳамкории Олмон оид ба рушд бо Тоҷикистон ба рушди устувори иқтисодӣ равона карда мешавад, аз он ҷумла ба рушди микромолияҳо, воситаҳои молиявӣ, мусоидат намудан ба корхонаи хурд ва миёна (КХМ) ва инчунин ба омўзиши касбӣ. Илова бар ин, ҳамкории молиявӣ дар сектори тандурустӣ амалӣ шуда истодааст (мубориза бар зидди туберкулёз, тандурустии репродуктивӣ, аз нав барқарор намудани инфраструктураи тиббӣ). Илова бар ин Ҷумҳурии Олмон ислоҳоти пешбинишударо дар системаи маориф дар чорчўбаи Ташаббуси Пешравии Тезонидашуда то соли 2010, дастгирӣ менамояд. Олмон инчунин розӣ шуд, ки барқарор намудани ду калиди 220 киловатаро дар стансияи гидроэлектрикии Норак дастгирӣ менамояд, ки он барои таъминот қувваи барқ дар Тоҷикистон аҳамияти калон дорад.

Баъд аз оғоз намудани ҳамкории дуҷониба, Олмон ўҳдадор шуд, ки тақрибан 55 миллион евроро таъмин менамояд, аз он ҷумла кўмаки молиявӣ дар маблағи 19 миллион евро ва ҲТ дар иҷрои стратегияи Тоҷикистон оид ба паст намудани сатҳи камбизоатӣ. Олмон инчунин шароити Тоҷикистонро оид ба қарзи беруна ба назар мегирад ва то ба қадри имкон маблағгузории грантҳоро таъмин менамояд ва бо дигар донорон дар ҷараёни дар пеш истодаи СЯДК (Стратегии якҷояии дастгирии кишвар) зич ҳамкорӣ менамояд ва иштироки худро дар чорчўбаи стратегияи рушди миллии Тоҷикистон давом медиҳад.

Италия

Дар чорчўбаи кўмак ва ҳамкории дуҷонибаи Италия ба Тоҷикистон танҳо кўмаки башардўстона расонда мешавад, ва инчунин ба лоиҳаҳои, ки аз тарафи СҒҲ-ҳо кор карда шудаанд.

Дар соли 2002 грант дар маблаѓи 410 000 евро барои Созмони Умўмиљањонии Тандурустї гузаронида шуд, барои расонидани кўмаки тиббї ва санитарї ба модарон ва кўдакон дар Тољикистон, Ўзбекистон ва Ќазоќистон. Доираи ин кўмак паст намудани сатњи фавти модарон ва кўдакони навзод дар кишварњои Осиёии Иттифоќи Советии пешина буд.

Баъд аз соли хушкї дар Тољикистон дар соли 2003 Италия кўмаки башардўстонаро ба маблаѓи умумии 775 000 евро таъмин намуд.

Дар соли 2001 илова бар кўмаки фавќулодда ба маблаѓи 800 000 евро барои ањолии аз гуруснагї зарардида, Италия иљрои лоињаи созмони ѓайрињукуматии COOPI-ро «Бењтар намудани шароити таъминоти об ва шароитњои иљтимої ва тиббї дар нохияњои Хоља Мастон, Ѓозималик ва Восеъи вилояти Хатлон» дастгирї намуд. Ин ташаббус, ки маблаѓи умумии он ба 1,6 миллион евро мерасад, аз грант ба маблаѓи 774 000 евро, ки ба 3 транши алоњида таќсим карда шудааст, иборат мебошад. Аз рўи ин лоиња, ки њоло дар марњилаи иљрошавї мебошад, барќарор намудани стансияи гидроэнергетикї, сохтани стансияњои обтаќсимкунї ва таќсимоти оби нўшокї дар нохияњои дар боло зикршуда пешбинї шудааст.

Соли 2005 њукумати Италия ба Раёсати СММ оид ба нашъа ва љинояткорї (UNODC) барои иљрои намудани барномаи «Назорат аз болои прекурсорњо дар Осиёи Марказї» грантро ба маблаѓи умўмии 250 000 евро људо намуд. Соли 2006 боз сањми нав дар маблаѓи 125 000 доллари амрикої барои давом додани лоињаи зикргардида дода шуд.

Љопон

Љопон кўмаки дуљонибаи худро ба Тољикистон соли 1991 оѓоз намуд. Дар миёнаи солњои 90-ум Япония диќќати асосии худро ба таъмин намудани кўмаки гуманитарї якљоя бо љомеаи байналмиллалї равона менамуд. Баъд аз он давра Љопон диќќати худро ба дастгирии зиёд намудани потенсиали Тољикистон ва њал намудани масъалаи мустањкам намудани сулњ ва демократия ба воситаи њамкории техникї бо JICA, илова ба дастгирї ва додани грант дар сектори тандурустї ба воситаи созмонњои байналмиллалї, равона намуд. Дар давраи солњои 1999-2003 Љопон барои шањрвандони Тољикистон 500 тренинг гузаронд.

Дар соли 2003 Љопон раванди барномањои худро оид ба кўмак расондан ба рушд дигар намуд, бо маќсади инъикос намудани санади стратегиии Тољикистон оид ба паст кардани сатњи камбизоатї (соли 2002) ва барномаи аз нав дида баромада шудаи маблаѓгузории давлатї (соли 2003).

Айни замон чор соњаи зерин, њамчун аввалияти баланд дошта, муайян карда шудааст: модернизатсия намудани хизматрасонї дар соњаи тандурустї, модернизатсия намудани соњаи маориф, бењтар намудани омўзиши касбї ва бењтар намудани таъминоти оби нўшокї дар ќишлоќљойњо.

Дар соли молияии 2005 (моњи марти соли 2006 ба охир мерасад), грантњои дуљонибаи Љопон, ки ба Тољикистон дода шудаанд таќрибан 4,6 миллион

доллари амрикоиро ташкил дод ва аксарияти онњо барои дастгирї намудани лоињањои хурди љамоатњо људо карда шудаанд. Њаљми умумии њамкории техникї ќариб 2,5 миллион доллари амрикоиро ташкил дод, ва ќисми ин маблаѓ ба лоињањои идоравї истифода шудаанд илова ба соњањои аввалиятноки зикршуда.

ODA-и Љопон ба Тољикистон (дар асоси пардохт, миллион доллари амрикої)

Сол	Маблаѓгузорї барои грант	ЊТ
2003	2.33	2.43
2004	1.36	5.21
2005	7.43	2.50

Шветсия

Агентии Шветсия оид ба њамкории байналмиллалї, Sida маблаѓгузории њукумати Шветсияро барои рушди њамкорї дар Тољикистон таъмин менамояд, ва дар шањри Душанбе офиси худро дорад. Њукумати Шветсия моњи августи соли 2007 ба ќарор омад, ки Шветсия њамкории дарозмуддати худро оиди њамкорї дар Осиёи Марказї ба таври мунтазам ќатъ менамояд. Сабаби асосии ин ќарор дар боз њам самараноктар истифода намудани кўмаки њукумати Шветсия, бо роњи додани диќќати асосї ба шумораи камтари кишварњо буд. Sida фаъолияти худро дар Тољикистон дар давраи солњои 2008-2010 давом медињад ва аз рўи њамаи созишномањоро маблаѓгузорї менамояд. Барои давраи ба таври мкнтазам ќатъ намудани фаъолияти худ Sida стратегияи навро кор карда баровард. Њадафи њамкории Sida оид ба рушд ин мусоидат намудан ба муњити атрофи ёрирасон барои кўшишњои одамњои камбизоат барои бењтар намудани шароити зиндагии онњо мебошад. Дар Тољикистон диќќати асосї ба идораи демократї ва њуќуќњои инсон, рушди иќтисодї ба сектори иљтимої дода мешавад. Маблаѓгузории њамкории техникии Шветсия инчунин ба лоиња оид ба партовњои сахти Душанбе ва лоињаи оиди барќарор намудани системаи обтаъминкунї дар љануби Тољикистон дар чорчўбаи созишномаи њамкории Sida бо БАТР аз љињати муњити мунисипалї дар минтаќаи КДАГ таъмин карда мешавад.

Швейтсария

	2003	2004	2005	2006	2007
SECO	10.7	7.8	4.5	7	6.2
SDC	5.5	5.8	5.1	6	6.3
Швейтсарї њамагї	16.2	13.6	9.6	13	12.5

Дар асоси созишномаи дуљониба оид ба њамкории техникї, молиявї ва гуманитарї, ки аз соли 2000-ум амал мекунад ва инчунин Стратегияи Њамкори Барои Минтаќаи Осиёи Марказї барои солњои 2007-2011, Котиботи давлатии оид ба корњои иќтисодї (SECO) ва Агентии Швейтсария оид ба рушд ва њамкорї (SDC) якљоя бо Тољикистон њамкорї менамоянд. Фондњои SECO, ки фаъолияти минтаќавиро дар Тољикистон дар бар мегирад, таќрибан 6 миллион долларро дар як сол ташкил медињад ва ба инфраструктура, рушди сектори хусусї ва савдо равона карда шудааст. SDC њам њамин ќадар маблаѓро барои иљрои лоињањо дар соњањои идораи дуруст, тандурустї ва пешгирї намудани офатњои табиї дастрас менамояд.

Диққати махсус, ҳамчун яке аз аввалиятҳо ба **рушди инфраструктура** дода мешавад, хусусан ба сектори қувваи барқ ва таъминоти об. 5 миллион доллари амрикоӣ ҳамчун маблағгузории якҷоя бо Бонки Умўмиҷаҳонӣ дода шуд барои маблағгузорӣ намудани хароҷотҳо вобаста ба ҳифзи иҷтимоӣ дар чорчўбаи лоиҳаи барқарор намудани стансияҳои гидроэнергетикӣ дар Бадахшони Кўҳӣ, ки аз тарафи «Памир Энерҷи», сармоягузор/оператори ғайридавлатӣ иҷро шуда истодааст. Соли 2003 Швейтсария инчунин грантро дар маблағи 8 миллион доллари амрикоӣ барои маблағгузории якҷояи лоиҳаи БРО ҷудо намуд, бо равона намудани диққати асосӣ ба минтақаҳои гирду атрофи шаҳри Душанбе. Инчунин 8 миллион доллари амрикоӣ барои маблағгузории якҷоя бо Бонки умумиҷаҳонӣ барои лоиҳаи иловагӣ оид ба қувваи барқ дода шуд, ки диққати асосии он ба кам намудани талафоти энергетикӣ бо роҳи насб намудани ҳисобкунакҳо ва иҷро намудани системаи чекдиҳӣ равона карда шудааст. Илова бар он ҳукумати Швейтсария якҷоя бо БАТР лоиҳаро оиди системаи обтаъминкунии Хуҷанд ба маблағи 3,15 миллион доллари амрикоӣ маблағгузорӣ менамояд.

Аз ҷиҳати **рушди сектори хусусӣ**, Швейтсария диққати асосии худро ба мустаҳкам намудани КХМ ба воситаи лоиҳаҳо оиди кўмаки техникӣ ва беҳтар намудани дастрасӣ ба маблағгузорӣ равона менамояд. Ин лоиҳаҳо якҷоя бо партнёрони зерин, ба монанди БАТР, ХБА ва ITC иҷро мегардан. Швейтсария инчунин гузаронидани тадқиқотро оид ба КХМ-ҳои Тоҷикистон, барои муайян намудани монеаҳо барои рушди минбаъда маблағгузорӣ намуд ва инчунин рушди саноати лизингиро дастгирӣ намуд.

Вобаста ба **савдо,** Швейтсария Тоҷикистонро дар кўшишҳои он барои ҳамроҳ шудан ба Созмони Байналмиллалии Савдо (СБС) бо роҳи гузаронидани тренинг барои мутахассисони расмӣ, ки дар гуфтушунид ва ҷараёни минбаъдаи иҷроишӣ иштирок менамоянд, дастгирӣ менамояд. Илова бар он SECO инчунин лоиҳаи кўмаки техникии минтақавиро дар идора намудани қарзи давлатӣ барои Тоҷикистон маблағгузорӣ намуд. Мақсади ин лоиҳа кўмак расондан ба ҳукумати Тоҷикистон дар идора намудани қарзи беруна ва мустаҳкам намудани чорчўбаи қонунӣ ва ниходӣ мебошад, чи тавре ки пешбинӣ карда шудааст. Илова бар ин SECO ба ҳукумати Тоҷикистон барои таъсис додани вазифаи аудити беруна мусоидат менамояд, бо мақсади беҳтар намудани назорат аз болои хароҷоти буҷет аз тарафи корхонаҳои давлатӣ ва минтақавӣ.

Шоҳигарии Муттаҳид (Британияи Кабир)
Департамент оид ба рушди байналмиллалӣ (DFID) намояндагии ҳукумати Шоҳигарии Мутаҳҳид мебошад, ки кўмаки Британияро ба кишварҳои тараққӣ ёфта истода мерасонад ва барои барҳам намудани камбизоатӣ ва қашшоқӣ кор мебарад. DFID барномаҳои дарозмуддатро дастгирӣ менамояд, бо мақсади кўмак расондан барои ҳал намудани сабабҳои камбизоатӣ дар зиёда аз 150 кишвар дар тамоми ҷаҳон. DFID инчунин ба кризиси башардўстона дар ҷаҳон чораҳои ҷавобӣ мебинад бо роҳи таъмин намудани маблағҳо барои амалиётҳои кўмакрасонӣ, кофтуковӣ дар ҳолатҳои фавқулодда барои наҷоти ҳаёти одамон.

DFID дар Тоҷикистон аз соли 2003 инҷониб амал менамояд, ва якҷоя бо ҳукумат ва донорон корҳоро оиди барҳам додани камбизоатӣ дастгирӣ

менамоянд ва ба рушди устувори кишвар мусоидат менамоянд. Дар давраи аз соли 2003 то 2007 мо таќрибан 8 миллион фунт стерлинги англисиро таъмин намудем ва барои солњои 2008-2009 5 миллион фунт стерлинги англисиро људо намудем. Мо ният дорем, ки барои корњои худ дар Осиёи Марказї усулњои нави минтаќавїро кор карда бароем ва диќќати асосии худро ба сектори обтаъминкунї, энергетика, наќлиёт ва савдо равона намоем. Дар Тољикистон мо оид ба рушди иќтисодї, идора, самаранокии кўмаки расонидашуда ва сармояи инсонї кор мекунем.

DFID ба мувофиќат ва њамоњангии кори донорон мусоидат менамояд, бо роњи ташаккул додан ва иљро намудани Стратегияи Якљояи Дастгирии Кишвар. Мо инчунин барномањои якљояро бо дигар донорон маблаѓгузорї менамоем.

Иолоти Муттањидаи Америка

АИМАРБ кўмакрасонии худро ба Тољикистон дар соли 1993 оѓоз намуд, баъд аз мустаќил гаштани љумњурї. Аз њамон ваќт оѓоз карда халќи Америка ба воситаи АИМАРБ зиёда аз 300 миллион доллари амрикоиро таъмин намуд ба воситаи барномањое, ки дар рушди сектори иќтисодии кишвар, системаи маориф ва тандурустї ва ниходњои демократї мусоидат менамоянд. Аз рўи барномањои АИМАРБ њамкорї бо вазоратњо, созмонњои њукуматї ва ѓайрињукуматї, тиљорат ва љамоатњо ба амал оварда мешавад бо маќсади бењтар намудани ќонунњо, ташкил намудани љойњои корї, баланд бардоштани даромад, бењтар намудани хизматрасонї ва бењтар идора намудани захирањои вуљуддошта.

Дар 5-7 соли кўмакрасонии АИМАРБ дар Тољикистон, таќрибан аз 2/3 ќисми њамаи маблаѓњо ба барномањое људо карда мешуданд, ки оиди кризиси гуманитарї, ки бо сабаби љанги шањрвандии солњои 1992-1997 ба вуљуд омада буд, кор мебарад. Дар ваќтњои охир АИМАРБ инчунин ислоњоти сиёсати иќтисодиро ва хусусигардониро дастгирї намуд, ба фермерон ва тиљоратњои хурд микрокредитњо дод ва барои бењтар намудани солимии модарон, кўдакон ва тандурустии репродуктивї кор бурд. Инчунин АИМАРБ дар корњои дар зери назорат гирифтани малярия ва таъмин намудани маводи хўрока ва ёрии тиббї ба кўдаконе, ки хўроки дуруст надоранд, мусоидат намуд. Айни замон диќќати асосии АИМАРБ ба ислоњоти сохтории кишвар равона карда шудааст ва инчунин ба бењтар намудани муњити савдо ва маблаѓгузорї, бењтар намудани идораи мањаллї, дастгирии стратегияи миллии маориф ва пешгирї намудани беморињои гузаранда, ба монанди касалии сил ва ВИЧ/СПИД.

Њар сол аз рўи буљети ИМА барои ин барномањо зиёда аз 20 миллион доллари амрикої људо карда мешавад.

Дар БАТР, АИМАРБ «Барномаи Рушди Иќтисодї»-ро маблаѓгузорї менамояд (дар соли молиявии 2007 7,3 миллион доллари амрикої). Кўмаки АИМАРБ дар кам кардани монеъањои танзимї ва администраторї, ки ба онњо корхонањои хурд ва миёна (КХМ)дучор меоянд бо роњи мусоидат намудан барои гузаронидани гуфтушуниди ѓайрирасмии давлатї-хусусї байни њукумати Тољикистон ва сектори хусусї, ва инчунин барои сектори хусусї ва иттињодњои тиљоратї (Корпоратсияи Прагма), мусоидат менамояд. АИМАРБ инчунин ислоњотро дар системаи њисобот ва гузаронидани тренинг (корпоратсияи Прагма), омўзиши тиљоратї ва иќтисодї (Муваффаќиятњои Љавонон),

микромолияњо (ACDI/VOCA) ва рушди соњаи кишоварзї дар Тољикистон (Winrock International) дастгирї менамояд. Бо маќсади дастгирї намудани савдои минтаќавї АИМАРБ ќабулшавии Тољикистонро бо Созмони Умўмиљањонии Савдо (СБС) дастгирї менамояд, ва диќќати асосиро ба кам кардани монеъањо барои савдо ва васеъ намудани дастрасї ба маълумот дар бораи бозор (Ширкати гурўњњои хизматрасонї) равона менамояд. Кўмакрасонї ба Вазорати молия ва Бонки миллї барои бењтар намудани раванди буљет ва чорчўбаи сиёсати макроиќтисодї дар якчанд соњањо равона карда шудааст, аз он љумла идораи андозсупорї, сиёсати пулї ва назорати бонкї (BearingPoint). Дигар соњањое, ки ЮСАИД ба он диќќат медињад, такмил додани ќонунгузорї барои истифодаи замин мебошад, ки барои нигоњ доштани њуќуќи замин ва нигоњ доштани њуќуќњои фермерон барои истифодаи заминњои худ имконият медињад (Chemonics). АИМАРБ инчунин ташкил ва устувор намудани иттињодияњои истифодабарони обро дастгирї менамояд, бо маќсади кўмак расондан ба хољагидорон барои бењтар намудани системањои обёрї, ки истењсолот ва даромадњои хољагидоронро зиёд менамояд (Winrock International). АИМАРБ инчунин якчанд чорабинињоро дар соњаи кишоварзї дастгирї менамояд бо роњи муайян намудан ва бартараф намудани монеањо дар расидани мањсулот аз истењсолкунанда то ба истифодабаранда бо роњи гузаронидани тренинг, расонидани кўмаки техникї ва омўзондани технология дар сатњи хољагидорон (Ташаббусњои альтернативии рушд). АИМАРБ инчунин ба рушди бозори минтаќавии ќувваи барќ мусоидат менамояд ва Њукумати Тољикистонро дар љорї намудани ислоњот дар сектори электрикии кишвар бо роњи кўмак расондан дар ташкил кардани бозори шаффоф ва раќобатнок оиди ќувваи барќ (иттињодияи энергетикии ИМА) дастгирї менамояд.

АИМАРБ зери созишномаи дутарафа бо Њукумати Тољикистон амал менамояд ва созмони калонтарини донорї (иборат аз як кишвар) дар кишвар мебошад. Барномањои АИМАРБ дар Тољикистон бо роњи имзо намудани шартномањо ва додани грантњо ба зиёда аз 30 созмонњои мањаллї ва байналмиллалї иљро карда мешавад, аз он љумла агентињои СММ, ширкатњои тиљоратї ва созмонњои ѓайрињукуматї.